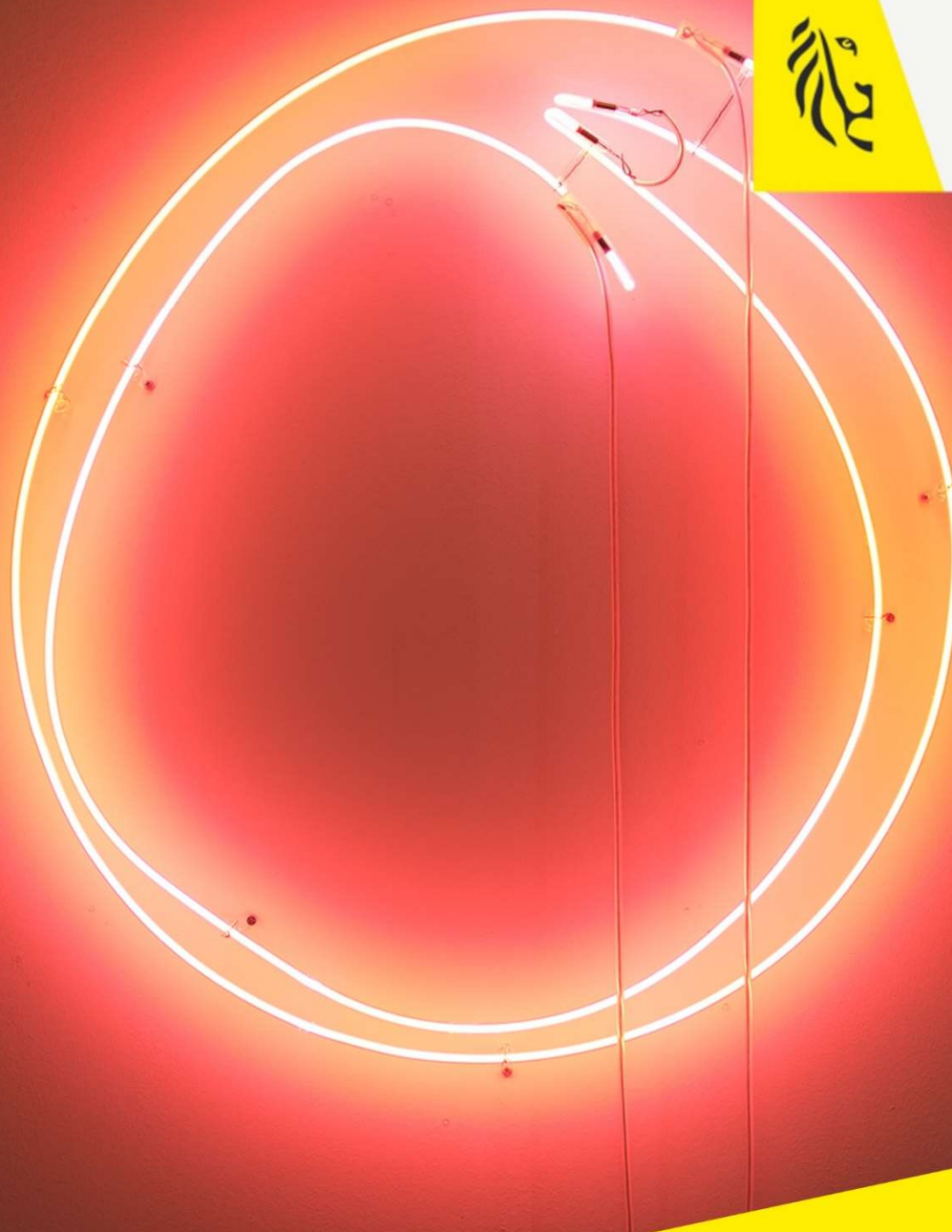

**Vlaamse
overheid**

Strategische Visienota Kunsten en Cultureel Erfgoed in Vlaanderen (2026–2030)

Uitdagingen en prioriteiten voor de kunst- en
cultureelerfgoedsector in Vlaanderen

1 april 2026

INHOUD

Inleiding	5
Traject	7
Kunsten	7
Cultureel Erfgoed	7
Prioriteiten op basis van analyses	8
1 Fundamenten voor het kunsten- en cultureelerfgoedbeleid in Vlaanderen	9
1.1 Cultuur als universeel recht en publiek goed	9
1.2 Autonomie, artistieke vrijheid en solidariteit	10
1.3 Meerstemmigheid, pluralisme en inclusie	11
2 Analyse van de structurele uitdagingen	13
2.1 Autonomie onder druk	13
2.1.1 Een internationale normalisering van druk op cultuur	13
2.1.2 De druk komt óók vanuit de samenleving zelf: contextverlies en permanente verontwaardiging	13
2.2 Structurele ongelijkheid en drempels in cultuurdeelname	14
2.2.1 Participatiekloof is een systeemkenmerk	14
2.2.2 Jongeren zijn de hefboom	15
2.3 Werkdruk, leiderschap en <i>governance</i> , veiligheid en nieuwe competenties	15
2.3.1 Hoge werkdruk	15
2.3.2 Complex en minder hiërarchisch leiderschap	16
2.3.3 Grensoverschrijdend gedrag: van incidentmanagement naar systeemzorg	16
2.3.4 Besturen en teams zijn vaak minder divers dan de samenleving	16
2.4 Een systeem dat sneller produceert dan het kan dragen: spreiding en oververhitting in de Kunsten	17
2.5 Structurele en onzichtbare erfgoedtaken onder druk	18
2.6 De noodzaak van samenwerking en dienstverlening	18
2.7 Versnipperd instrumentarium en zwakke afstemming tussen beleidsniveaus	19
2.7.1 Een rijk maar gefragmenteerd decretenlandschap	19
2.7.2 Lokale besturen: cruciale partner	19
2.7.3 Het federale niveau en de andere gemeenschappen: splitsing van bevoegdheden en onbedoelde impact van regelgeving	19
2.7.4 De Internationale troeven van Vlaanderen maximaal benutten	20
3 Prioriteiten voor een slagkrachtig kunsten- en erfgoedbeleid	21
3.1 Keuzes maken, vertrouwen geven	21
3.2 Een robuust en duurzaam beleid vergt een geïntegreerd en coherent subsidiestelsel	22
3.3 Innovatieve trajecten en structuren ten dienste van democratisering en culturele democratie	22
3.4 Ondernemende en innoverende sectoren	24
3.4.1 Cultureel ondernemerschap	24

3.4.2	Innovatie	25
3.5	Kunsten en Cultureel Erfgoed in het hart van de samenleving	25
3.5.1	Cultuureducatie als fundament van cultuurparticipatie	25
3.5.2	Welzijn	27
3.6	Ruimte voor kunstenaars en makers	28
3.6.1	Een zorgzaam beleid dat kansen biedt aan kunstenaars en makers	28
3.6.2	Eerlijke praktijken vergroten de artistieke ruimte	29
3.7	Een zorgzame omgeving	30
3.7.1	Een veilige werkomgeving	30
3.7.2	Positief en inclusief leiderschap	30
3.7.3	Vrijwilligers	31
3.7.4	Bestuurscode Cultuur	32
3.8	Ruimte voor en door kunsten en erfgoed	32
3.8.1	Gedeeld, gemengd en tijdelijk ruimtegebruik	32
3.8.2	We stimuleren culturele invulling van leegstaande ruimtes	33
3.9	Het internationaal cultuurbeleid op een nieuwe leest schoeien	34
3.9.1	Een coherent internationaal beleidskader	34
3.9.2	Cultuur als universeel recht	34
3.9.3	Internationalisering van Vlaamse culturele actoren versterken	35
3.10	Keuzes maken voor een matuur beleid	35
3.10.1	Digitale maturiteit	35
3.10.2	Maturiteit op vlak van duurzaamheid	36
3.11	Samenvattend: 7 keuzes voor een coherent en duurzaam Kunsten- en Cultureelerfgoedbeleid	37
4	Een kunstenbeleid dat bijdraagt aan een solidair, autonoom en vrij veld	39
4.1	We bouwen aan een divers en gelaagd (institutioneel) landschap op basis van solidariteit en samenwerking	39
4.1.1	Het belang van een divers en fijnmazig kunstenveld	40
4.1.2	Organisaties met subsidies voor twee beleidsperiodes en Vlaamse Kunstinstellingen	41
4.1.3	Landschapsversterkende rollen	41
4.1.4	Van concurrentiële modellen naar een solidair landschap	42
4.1.5	Kunst in het hart van de samenleving: lokale verankering	42
4.1.6	Landschapszorg: een beleid dat dynamiek garandeert en nalatenschap beschermt	43
4.2	Een kunstenaarsgericht beleid	44
4.2.1	Kunstenaarsloopbanen	44
4.2.2	Bredere tewerkstelling van kunstenaars	44
4.3	Oververhitting aanpakken door beter te produceren en te spreiden	45
4.3.1	Produceren	45
4.3.2	Spreiden	45

4.4	Festivals en Huizen van de Muziek	46
4.4.1	Festivals als proeftuinen voor experiment, <i>work in progress</i> en gemeenschapsvorming	46
4.4.2	Focus op muziek: clubs als geïntegreerde ontwikkel-, productie- en presentatieplekken	47
4.5	Beeldende kunst: naar een integrale visie en hervorming van het aankoopbeleid.	48
4.5.1	Een integrale visie op beeldende kunst	48
4.5.2	Hervorming aankoopbeleid hedendaagse kunst	48
4.6.	Samenvattend: 7 Keuzes voor een dynamisch en autonoom Kunstenveld	49
5	Samen zorgen voor waarachtig, schurend en verbindend erfgoed.	50
5.1	Principes voor cultureelerfgoedwerkingen	50
5.2	Heldere rollen in het ecosysteem	51
5.3	De (onzichtbare) fundamenteën van elke Cultureelerfgoedwerking versterken	52
5.4	Erfgoedveld dat durft kiezen	53
5.5	Rechtvaardigheid en herkomst	54
5.6	Cultureelerfgoedorganisaties als ruimte voor meerstemmigheid	55
5.7	Musea van de Vlaamse Gemeenschap op weg naar een gedeelde toekomst	55
5.7.1	Gedeelde toekomst voor de Musea van de Vlaamse Gemeenschap	55
5.7.2	Staten-Generaal over de toekomst van de beeldende kunsten en kunstmusea	56
5.7.3	Verregaande samenwerking tussen de Musea van de Vlaamse Gemeenschap	56
5.7.4	M HKA 2.0	56
5.7.5	Vlaamse Cultureelerfgoedinstellingen	56
5.8	Kunstenerfgoed en artistieke nalatenschappen	57
5.9	Vakmanschap en immaterieel erfgoed	58
5.10	Onderzoek als voorwaarde voor geloofwaardigheid	58
5.11	Naar een Unesco Categorie 2-centrum	59
5.12	Kwaliteitsvolle en inclusieve publiekswerking	59
5.13	Digitale publieksontsluiting: De ErfgoedApp en FAAM integreren.	60
5.14	Onderbelichte gemeenschappen: van blinde vlek naar rijk perspectief	60
5.15	Samenvattend: 7 keuzes voor een zorgvuldig Cultureelerfgoedbeleid in complexe tijden	61
6	Aandachtspunten en impulsen	62
6.1	Toetsing prioriteiten visienota	62
6.2	Aandachtspunten voor het criterium 'Strategische Visienota'	62
6.3	Impulsreglementen	65

INLEIDING

Vlaanderen ademt Kunsten en Cultureel Erfgoed. Kunsten en Cultureel Erfgoed dienen niet als versiering, niet als iets voor zondagmiddag of enkel voor wie het zich kan permitteren. Het leeft tussen de mensen, in huizen en straten, in musea en zalen, op festivals en pleinen, in boekenrekken en processies, in archieven en ateliers, in stemmen, gebaren, gedeelde liederen en herinneringen. En we zetten, al eeuwenlang, mee de toon op het wereldtoneel.

Er zijn maar weinig regio's waar cultuur zo diep verweven is met het dagelijks bestaan, met wat mensen delen, bewaren, maken en doorgeven. Een sterk cultuurbeleid vertrekt precies daar: bij de overtuiging dat Kunsten en Cultureel Erfgoed geen bijzaak zijn, maar grondstof. Dat beleid schept ruimte waarin kunstenaars en makers kunnen werken, waarin burgers kunnen deelnemen, en waarin wat ons verrast, ontregelt en verbindt, kan blijven bestaan. Of het nu gaat om muziek of literatuur, beeldende kunst of dans, circus, film of theater, om archieven of immaterieel erfgoed — telkens opnieuw gaat het over wat gemaakt wordt en wat we bewaren, voor wie hier nu leeft en voor wie na ons komt.

Dat is geen kleine opdracht. Ze rust op de schouders van velen: kunstenaars en onderzoekers, cultuurwerkers en vrijwilligers, vakmensen en bezielers, beleidsmakers. Al wie in de Kunsten- en Cultureelerfgoedsector werkt, kent die verantwoordelijkheid: blijven zoeken naar de levende draad tussen wat we maken en voor wie we het maken. Tussen verbeelding en gemeenschap. Tussen herinnering en toekomst.

Voorliggende nota geeft concreet vorm aan het Vlaams Regeerakkoord en aan de Beleidsnota Cultuur. Ze beoogt niet de volledige breedte van de cultuursector te vatten, maar focust op de Kunsten en het Cultureel Erfgoed. Andere sectoren zoals literatuur, film, amateurkunsten, circus en het sociaal-cultureel werk zijn onmiskenbaar verbonden met dit veld maar volgen deels een andere beleidslogica of een ander ritme. Dat neemt niet weg dat beleid slechts zin heeft als het samenhang vertoont. Daarom wil deze visienota niet alleen richting geven aan het beleid van vandaag, maar ook de weg openen naar het beleid van morgen, op korte en middellange termijn. Ze staat naast toekomstige hervormingen, zoals die van de culturele bovenbouw, en wil tegelijk een bouwsteen zijn voor nieuwe visieontwikkeling zoals binnen de Horizon 2035-commissie.

De tijd waarin we dit doen, is weerbarstig. Na de coronapandemie draagt de samenleving niet alleen de sporen van budgettaire druk, maar ook van iets diepers: onzekerheid over wat ons samenhoudt. Solidariteit, democratie, gelijke rechten - woorden die lang als vanzelfsprekend klonken - blijken opnieuw kwetsbaar. Tegelijk duwen technologische ontwikkelingen ons vooruit in een tempo dat sommigen vervreemdt, terwijl we zoeken naar nieuwe manieren om samen te leven in een gemeenschap die diverser, gelaagder en complexer wordt.

Juist in die context zijn Kunsten en Cultureel Erfgoed van wezenlijk belang. Zij geven ons taal waar sprakeloosheid dreigt. Zij bieden context waar verwarring heerst. Zij bewaren kennis, rituelen, verhalen en objecten die ons helpen verstaan wie we zijn, waar we vandaan komen en hoe we ons tot elkaar kunnen verhouden. Kunst en erfgoed zijn niet de luxe van wie tijd over heeft. Ze zijn een noodzakelijke vorm van menselijkheid.

Daarom vertrekken we in een eerste hoofdstuk van de leidende principes van deze visie. Geen losse uitgangspunten, maar de sokkel waarop het beleid rust. Drie basisprincipes – cultuur als universeel recht en publiek goed; autonomie, artistieke vrijheid en solidariteit; meerstemmigheid, pluralisme en inclusie - vormen het fundament onder de maatregelen die volgen, gedragen door een vertrouwen in de transformatieve en gemeenschapsvormende kracht van Kunsten en Cultureel Erfgoed.

In een tweede hoofdstuk benoemen we de voornaamste uitdagingen waarmee de Kunsten- en Cultureelerfgoedsector vandaag geconfronteerd worden. Die diagnose is niet van bovenaf opgelegd, maar groeide vooral uit wat de sector zelf aanbracht via participatieve trajecten, verdiept met wetenschappelijk onderzoek en beleidsvoorbereidend werk uit deze en vorige legislaturen.

In het derde, vierde en vijfde hoofdstuk zoeken we vervolgens naar antwoorden. Daar scherpen we de beleidsprioriteiten voor de komende jaren aan. Eerst door te kijken naar wat Kunsten en Cultureel Erfgoed gemeenschappelijk hebben, daarna door ook sectorspecifieke accenten te leggen. Zo bouwen we aan een gedeelde taal over de sectoren, en leggen we nadruk op wat verbindt, eerder dan op wat scheidt.

We bouwen bewust verder op het werk van eerdere legislaturen. Niet uit gewoonte, maar uit respect voor de continuïteit en de specificiteit van een ecosysteem dat alleen kan bloeien wanneer het ernstig wordt genomen in zijn volle complexiteit. Tegelijk dringen actuele noden zich op, die vragen om bijsturing, hervorming en vernieuwing. Met open blik en met gevoel voor urgentie willen we verder bouwen aan een vrije, sterke en autonome Kunsten- en Cultureelerfgoedsector.

Tot slot brengen we de aandachtspunten voor beoordeling beknopt en gericht samen. We preciseren daarbij of ze van toepassing zijn op Kunsten en/of Cultureel Erfgoed, en of ze betrekking hebben op werkingssubsidies dan wel projectsubsidies.

Met deze nota wil de Vlaamse Regering een kader scheppen dat uitnodigt. Een kader dat richting geeft en tegelijk ruimte laat voor dialoog, co-creatie en voortschrijdend inzicht. Met deze strategische visienota voor Kunsten en Cultureel Erfgoed spreken we de ambitie uit om te blijven kiezen voor verwondering en verbeelding, en om verder te kijken dan de korte adem van de volgende subsidieronde. In voortdurende wisselwerking tussen sectoren, gemeenschappen en beleid willen we een duurzame, verbindende en inspirerende Kunsten- en erfgoedsector steviger verankeren in het hart van de samenleving. Want cultuur is geen luxe. Cultuur is het recht om geraakt te worden, om te bewaren wat van waarde is, om te maken wat nog geen vorm heeft, om te verwonderen en verwonderd te worden.

Caroline Gennez

Vlaams Minister van Welzijn en Cultuur, Gelijke Kansen en Armoedebestrijding

TRAJECT

De Strategische Visienota Kunsten en Cultureel Erfgoed kwam co-creatief tot stand via een dialoog met heel wat actoren. Een visienota is richtinggevend. Ze bevat ankerpunten voor de sector, voor expertencommissies die advies geven over subsidies, maar ook voor beleidsmakers, administraties, lokale besturen en politici. Het Vlaamse beleid voor Kunsten en Cultureel Erfgoed is een krachtig beleid, net omdat het luisterend en in dialoog tot stand komt.

Voorafgaand aan de opmaak van de visienota werd zowel voor Kunsten als voor Cultureel Erfgoed een uitgebreid traject met de Kunsten- en Erfgoedsector doorlopen. Hierbij werd niet alleen het veld beschreven, maar werden ook de vele uitdagingen in kaart gebracht.

Kunsten

Voor Kunsten is de opdracht decretaal toegewezen aan Kunstenpunt. Zij kozen voor een tweejarig participatief traject dat resulteerde in een uitgebreide en gedetailleerde SWOT-analyse van het kunstenveld. De Landschapstekening Kunsten biedt een uitgebreide analyse van de trends en ontwikkelingen in het professionele kunstlandschap van Vlaanderen. De samengebrachte kennis komt uit input van meer dan 1.000 mensen, aangevuld met onderzoek, input van redactiepartners, literatuurstudies, schrijfoopdrachten, veldschetsen, interviews, focusgesprekken, memoranda en andere input van belangengroepen. Het werd een uitgebreid en gedegen werkstuk dat mee de basis is voor deze Strategische Visienota en inspiratie geeft aan kunstenaars en organisaties, beleidsmakers, denktanks en onderzoekers. De Landschapstekening Kunsten bevat een schat aan inzichten en informatie die gebruikt kan worden bij het werk van de Horizon 2035-commissie, die in september 2025 aan de slag ging, en een toetssteen kan zijn voor een beleid dat breder is dan het kunstenbeleid.

In 2024 organiseerde Kunstenpunt ruim dertig sectorevenementen op uiteenlopende schaal: van disciplinebrede sectordagen tot kleine focusgroepen, discipline- en subdisciplinespecifiek of thematisch, soms een combinatie van beide. Kunstenpunt deed dit voor haar kerndisciplines beeldende kunst, podiumkunst en klassieke muziek. Verschillende redactiepartners organiseerden vergelijkbare evenementen voor hun respectieve disciplines. Ruim 1.200 deelnemers lieten zo hun stem horen.

Cultureel Erfgoed

Voor Cultureel Erfgoed coördineerde het Departement Cultuur, Jeugd en Media een participatief traject om tot een gedragen analyse van de uitdagingen te komen. Dit traject startte in het najaar 2024. In samenspraak met FARO, het Vlaams steunpunt voor Cultureel Erfgoed, en de adviesraden voor Cultureel Erfgoed (Adviescommissie Cultureel Erfgoed, Topstukkenraad en de Commissie immaterieel Cultureel Erfgoed) werkte het departement een 'discussienota' uit. De Musea van de Vlaamse Gemeenschap (KMSKA, M HKA en Mu.ZEE) en buitendiensten (Roger Raveelmuseum, Kasteel van Gaasbeek) vormden een eerste klankbord.

De nota vormde het vertrekpunt voor de gesprekken met de verschillende deelsectoren in de periode juni–juli 2025. Deze deelsectoren bezorgden uitgebreide insteken en reacties. De gesprekken gaven verder richting om in de veelomvattende analyse prioritaire uitdagingen te benoemen. De wijze van aanpak werd vooraf afgestemd met Overleg Cultureel Erfgoed (OCE) als belangenbehartiger voor Cultureel Erfgoed en FARO die als steunpunt een faciliterende rol opnam in de voorbereiding van de sectorgesprekken. Aanvullend vond een

gesprek met de Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief & Documentatie (VVBAD) plaats. Op het einde van het participatieve traject volgde een finale terugkoppeling met vertegenwoordigers uit de sector, via OCE als belangenbehartiger.

We benadrukken sterk onze appreciatie voor de goede samenwerking, de grondige voorbereiding en actieve participatie vanuit beide sectoren aan de vele gesprekken die als bijzonder verrijkend werden ervaren.

Het departement organiseerde in het najaar 2025 aanvullend nog gesprekken met transversale bovenbouwspelers (meemoo, Cultuurconnect, publiq en Cultuurloket), waarbij specifieke uitdagingen voor zowel Kunsten als Cultureel Erfgoed werden besproken.

In overleg met de steden en gemeenten, via de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) en de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC), werden de grote lijnen van de uitdagingen voor zowel Kunsten als Cultureel Erfgoed besproken, vanuit de verhouding tussen Vlaanderen en lokale besturen. VVSG en VGC bezorgden in het najaar van 2025 vervolgens een schriftelijke bijdrage waarin beide instanties reflecteerden over de uitdagingen in de analyses en wat belangrijk is vanuit het oogpunt van lokale besturen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Prioriteiten op basis van analyses

Op basis van beide analyses en alle gesprekken bekeken we welke de gedeelde uitdagingen zijn, die vaak ook cultuurbreed gelden, en welke uitdagingen specifiek voor Kunsten en Cultureel Erfgoed zijn. De prioriteiten in de visienota gaan verder op de globale analyse van die uitdagingen.

Ook bij het verder bepalen en uitwerken van de prioriteiten zetten we de dialoog verder, via belangenbehartigers in de Kunsten en Cultureelerfgoedsector, maar ook rechtstreeks in gesprek met kunstenaars en organisaties. Zij deelden hun vragen en bezorgdheden, inspireerden ons met beleidsvoorstellen en memoranda. Met VVSG en VGC gingen we opnieuw in dialoog, in het bijzonder over de relatie tussen Vlaanderen en het lokale niveau. Vanuit verschillende lopende beleidstrajecten werd afgestemd met andere beleidsdomeinen over uitdagingen en beleidsvorming, waaronder Onderwijs, Welzijn, Digitaal Vlaanderen, Digitaal Archief Vlaanderen en Onroerend erfgoed. De grote lijnen van de ontwerpnota werden toegelicht en besproken op de sectorraad Kunsten en Erfgoed van de Strategische Adviesraad voor Cultuur (SARC).

Niet alle concrete voorstellen zijn opgenomen in deze strategische nota. Niet op elke vraag komt een antwoord. Maar de co-creatieve aanpak zorgt er wel voor dat deze visie gezien kan worden als een gedragen synthese waarbij we, samen, een visie ontwikkelden die aan het kunsten- en erfgoedveld een duurzaam perspectief kan bieden.

1 FUNDAMENTEN VOOR HET KUNSTEN- EN CULTUREELERFGOEDBELEID IN VLAANDEREN

Vlaanderen kent een sterk en breed geschakeerd Kunsten- en Cultuureelerfgoedveld. Honderden organisaties, ontelbare medewerkers en vrijwilligers geven vorm aan onze kunsten en erfgoed.

Uit de Landschapstekening Kunsten en de Analyse van Uitdagingen voor Cultureel Erfgoed blijkt dat er een brede consensus bestaat over de uitdagingen waarvoor onze Kunsten en Cultureel Erfgoed staan:

- Hoe kunnen we naar een slagkrachtige sector evolueren die internationaal hoge toppen scheert zonder aan lokale verankering in te boeten?
- Op welke manier kunnen we een aanbod ontwikkelen dat zowel experimenteel en innovatief mag zijn als een zo breed mogelijk publiek weet te bereiken?
- Hoe zorgen we ervoor dat kunstenaars en makers samen met de organisaties het landschap artistiek vormgeven? En dat er voldoende mogelijkheden zijn om het talent van gisteren te borgen en het talent van morgen ruimte te geven?
- Wat moeten we doen om een faire en veilige sector te garanderen? Hoe zorgen we dat kunstenaars, cultuurwerkers (of ze nu freelance, in loondienst of vrijwillig werken) niet bezwijken aan een structureel te hoge werkdruk?
- Kunnen we een antwoord vinden op de oververhitting en prestatiedrang waar ook de Kunsten -en Cultureelerfgoedsectoren aan onderhevig zijn?
- Hoe kunnen we, vanuit een historisch bewustzijn van onze taal, tradities en verhalen, verder bouwen aan een cultuurbeleid dat onze identiteit versterkt én ruimte laat voor vernieuwing. Hoe werken we aan een collectief cultureel geheugen voor Vlaanderen dat past binnen een gelaagde en superdiverse samenleving?

Dit zijn slechts enkele van de uitdagingen die uit de vele gesprekken en bevestigingen naar voren komen. De weg naar de oplossingen is divers en zelden eenduidig. En dat is goed. Het benadrukt de nood aan perspectief om op lange termijn te kunnen werken.

Meer zelfs, de uitdagingen voor Kunsten en Cultureel Erfgoed, waarvan we er hiervoor enkele beschreven, sporen grotendeels met de uitdagingen waarvoor het brede culturele veld staat. Daarom staan we eerst stil bij de fundamentele van dat gedeelde en waardengedreven cultuurbeleid.

1.1 Cultuur als universeel recht en publiek goed

Cultuur is een fundamenteel recht, zoals vastgelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens: *“Eenieder heeft het recht om vrijelijk deel te nemen aan het culturele leven van de gemeenschap, om te genieten van kunst en om deel te hebben aan wetenschappelijke vooruitgang en de vruchten daarvan.”* In België is het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing bovendien verankerd als grondrecht (artikel 23, lid 5 van de Grondwet). Om dat fundamentele recht te kunnen waarborgen beschouwen we cultuur als een essentieel publiek goed. Cultuur bezit het intrinsieke vermogen om de samenleving te laten evolueren en transformeren.

Het cultuurbeleid moet deze rechten zo breed mogelijk garanderen, en zo de voorwaarden creëren voor een cultureel vitale samenleving.

We zien het als de opdracht van het beleid om de Kunsten en het Cultureel Erfgoed te allen tijde te ondersteunen en hun autonomie te verdedigen.

Cultuur als universeel recht én als publiek goed zijn belangrijke uitgangspunten voor het Kunsten- en Cultureelerfgoedveld. Het verklaart het DNA van het veld, de positieve drang om de grenzen op te zoeken en in vraag te stellen wat is en te reflecteren over wat beter kan. En dat DNA moeten we vanuit het beleid borgen en versterken.

1.2 Autonomie, artistieke vrijheid en solidariteit

Een democratische gemeenschap veronderstelt een autonome culturele sector. Tegelijkertijd vraagt deze autonomie actieve ondersteuning door publieke structuren. Het cultuurbeleid heeft de plicht om de autonomie en artistieke vrijheid van de Kunsten- en Cultureelerfgoedsector te garanderen en te beschermen. In lijn met het Thorbeckeprincipe geldt dat de overheid zich onthoudt van het inhoudelijk oordelen over Kunst, Cultureel Erfgoed en wetenschap.¹ Een verantwoord cultuurbeleid is ook een beleid dat in een gelijkwaardige dialoog tussen beleidsmakers en sectoren tot stand komt. In Vlaanderen vindt het Thorbeckeprincipe zijn meest concrete vertaling in de bepalingen van het Cultuurpact en in het principe dat kwaliteitsbeoordelingen gebeuren door vakgenoten en onafhankelijke experts.²

Artikel 17 van [het Cultuurpactdecreet](#) dient te allen tijde gerespecteerd te worden door de bestuursorganen van de publieke Kunsten- en Cultureelerfgoedorganisaties en is richtinggevend voor organisaties die strikt genomen niet gevat worden door de Cultuurpactwetgeving. Concreet betekent dit bijvoorbeeld dat een stads- of gemeentebestuur, en alle leden van bestuursorganen bij culturele vzw's zich in beginsel moeten onthouden van inmenging in de inhoud van activiteiten die plaatsgrijpen in de culturele infrastructuur (tentoonstellingen, voorstellingen, concerten...). Hierover moeten duidelijke afspraken gemaakt worden, zoals vooropgesteld door de Bestuurscode Cultuur. Dit is een pleidooi voor een autonoom en vrij veld en veronderstelt goed geïnformeerde en gemotiveerde bestuursorganen.

Een autonoom en vrij kunsten- en cultureelerfgoedveld is sterker wanneer organisaties niet tegen elkaar, maar mét elkaar werken. Door concurrentie te overstijgen, ontstaat ruimte voor solidariteit en gedeelde verantwoordelijkheid. Het beleid stimuleert die solidariteit, zowel binnen de sector als tussen Kunsten en

¹ Het Thorbeckeprincipe verwijst naar een Nederlandse politicus die in 1862 stelde dat het niet aan de overheid is om inhoudelijk te oordelen over kunst.

² Artikel 17 van het Decreet betreffende het Cultuurpact van 10/06/1974 stelt: "De programmatie of de inhoud van de activiteiten die plaatsgrijpen in de culturele infrastructuur mogen niet het voorwerp zijn van enige inmenging vanwege de overheden, of van de bestuurs- en beheersorganen, behalve wat betreft de maatregelen die behoren tot het strafrecht, het sociaal recht, het belastingrecht, de economische reglementering en onverminderd de grondwettelijke waarborgen."

Cultureel Erfgoed. Vanuit gedeelde ambities bouwen we aan een klimaat van vertrouwen tussen overheid, burgers en het volledige veld.³

Cultuur draagt bij aan individueel en collectief welzijn, maatschappelijke samenhang en democratische veerkracht.⁴ Onderzoek toont ook aan dat sociale interactie bijdraagt aan een gedeeld burgerschap in een sterke gemeenschap.⁵ Omdat cultuur een collectief goed is, investeren we er als gemeenschap publieke middelen in, onder meer in het Kunsten- en Cultureelerfgoedveld. Dit impliceert een gedeelde verantwoordelijkheid. Het vraagt transparantie van de overheid over de manier waarop deze middelen aangewend worden en verantwoordelijkheidszin van de sectoren om ze verantwoord te besteden.

Tegelijk erkennen we dat cultuur mensenwerk is. Iedereen die bijdraagt aan het culturele leven verdient waardering — zowel professionele cultuurwerkers als vrijwilligers en lokale gemeenschappen die cultuur mee vormgeven. Dat betekent dat het Kunsten- en Cultureelerfgoedveld bijzonder kwetsbaar zijn wanneer het welzijn van kunstenaars, makers, vrijwilligers en werknemers niet wordt gewaarborgd. Een veilige en zorgzame werkomgeving is noodzakelijk voor iedereen die actief is in Kunsten en erfgoed, ongeacht het statuut. *Fair practice*, goed bestuur, veilige werkplekken, ethisch leiderschap en werkbare arbeidsomstandigheden zijn vanzelfsprekend.

1.3 Meerstemmigheid, pluralisme en inclusie

Cultuur weerspiegelt de veelheid aan stemmen en overtuigingen binnen onze steeds diverser wordende samenleving. Het is de veruitwendiging van het meest essentiële DNA van een gemeenschap. Via cultuur verhouden mensen zich tot elkaar en tot de wereld. In een razendsnel veranderende realiteit zorgen kunst en cultuur voor perspectief, begrip, dialoog en gemeenschap.⁶

Een hedendaags Kunsten- en Cultureelerfgoedbeleid creëert ruimte voor uiteenlopende perspectieven. Het geeft in Vlaanderen mee vorm aan de ruimte waarin die perspectieven tot uiting kunnen komen, maar ook kunnen veranderen. Dat gaat gepaard met wrijving en debat. Het is een gedeelde opdracht van de overheid en van alle Kunsten- en Cultureelerfgoedorganisaties die actief zijn in Vlaanderen om dat debat te faciliteren en in goede banen te leiden. Actief pluralisme is gemeenschapsvormend. Een zo groot mogelijke deelname van iedereen in onze samenleving aan het culturele leven is hiervoor een voorwaarde. Om dat te garanderen

³ Pascal Gielen, *Vertrouwen. Bouwen op het Cultureel Gemeen*, Amsterdam, 2023.

⁴ Het rapport 'Culture and Democracy', opgesteld in opdracht van de Europese Commissie, concludeert: "Er is een duidelijke en positieve correlatie tussen de participatiegraad van burgers in culturele activiteiten en de indicatoren van maatschappelijke betrokkenheid, democratie en sociale cohesie. Deelname aan culturele activiteiten versterkt de democratie en de sociale samenhang op verschillende manieren." (uit de Nederlandstalige samenvatting op p.19). Zie: William Hammonds, [Culture and Democracy: the evidence. How citizens' participation in cultural activities enhances civic engagement, democracy and social cohesion. Lessons from international research. An independent report commissioned by and authored for the European Commission](#), Brussel, 2023.

⁵ Het Kenniscentrum Cultuuronderzoek bracht het onderzoek naar de [waarde van cultuur](#) uitgebreid in kaart. Ze onderzochten daarbij de [economische](#), [sociale](#) en [gezondheidswaarde](#) van Cultuur. Het feitendossier voor het thema '[De transformatieve kracht van cultuurbeleid](#)' biedt een goed overzicht van de bevindingen van deze onderzoeken en gaat ook in op banden tussen cultuur en andere beleidsdomeinen.

⁶ Zie bijvoorbeeld: François Matarasso, *Use or Ornament? The social impact of participation in the arts*, 1997, p.77.

moeten organisaties zelf (zowel op het vlak van bestuur als op het vlak van personeelskaders, partners, vrijwilligers) een zo goed mogelijke afspiegeling zijn van de gemeenschap waarmee ze verweven zijn.

Structurele drempels die deelname van burgers aan cultuur verhinderen – fysiek, sociaal, financieel of organisatorisch - moeten actief weggewerkt worden. Maar ook het aanbod zelf moet voldoende divers zijn. We hebben hierbij oog voor bestaande niches en voor nieuwe, vaak minder zichtbare, vormen van culturele expressie die zich vaak in het grensgebied van twee disciplines (bijvoorbeeld *clubbing* en theater of dans en beeldende kunst) of media (bijvoorbeeld interactieve theatervoorstellingen via sociale media) afspelen.

2 ANALYSE VAN DE STRUCTURELE UITDAGINGEN

Een sterk Kunsten en cultureelerfgoedbeleid vertrekt van een accuraat beeld van de krachten die op het veld inwerken. De [Landschapstekening Kunsten](#) en de [Analyse van de uitdagingen voor Cultureel Erfgoed](#) beide participatief tot stand gekomen - tonen twee sterk uitgebouwde en dynamische ecosystemen. Ze leggen tegelijkertijd ook de kwetsbaarheid bloot en wijzen op de diverse uitdagingen waar beide sectoren voor staan. Deze documenten onderbouwen de gehele analyse, hier wordt niet afzonderlijk aan gerefereerd.

Een andere belangrijke bron is de informatie van het Kenniscentrum Cultuuronderzoek en in het bijzonder de feitendossiers die opgemaakt werden voor het Horizon 2035-traject. Deze geven voor de respectieve onderwerpen een duidelijke stand van zaken van het onderzoek en tonen aan dat de hieronder geschetste uitdagingen reëel, meetbaar en tegensprekelijk vastgesteld zijn.⁷

2.1 Autonomie onder druk

2.1.1 Een internationale normalisering van druk op cultuur

Wereldwijd zien we dat Kunsten en Cultureel Erfgoed van een “vrijplaats” dreigen te evolueren naar een “slagveld”.⁸ Ideologisch gedreven actoren, maar ook soms regeringen en beleidsmakers, oefenen druk uit op programmatie, *herframen* erfgoedverhalen, beperken ongewenste stemmen en ondermijnen onafhankelijke kennisinstellingen.⁹

Dat ondergraaft zowel de artistieke vrijheid als de autonomie van kunstenorganisaties, musea, archieven en bibliotheken die hun legitimiteit ontleen aan methodische betrouwbaarheid, bronkritiek en transparantie.

2.1.2 De druk komt óók vanuit de samenleving zelf: contextverlies en permanente verontwaardiging

Zelfs zonder expliciete censuur door overheden ontstaat een nieuwe realiteit: elk cultureel moment kan viraal gaan, losgerukt uit context en in *real time* beoordeeld worden door mensen die de ruimte, intentie of betekenislaag niet delen. Sociale media versterken controverses: wat vroeger lokaal was, wordt nu globaal. Het

⁷ Zie: [Kenniscentrum Cultuuronderzoek](#)

⁸ Zie o.m.: Sara Whyatt - Raad van Europa, [Free to create/Create to be free. Defending artistic freedom in times of conflict and crisis](#), 2025; Andreas Joh. Wiesand, [Culture Action Europe, State of culture, 2024](#), [Compendium of Cultural Policies & Trends, Silencing Dissent? On Barriers to Freedom of Artistic Expression](#), 2023; Beatriz Nobre, [The Ultimate Cookbook for Cultural Managers The Artistic Freedom Regulatory Framework in the EU](#), Brussel, 2025;

⁹ Freemuse maakt jaarlijks een rapport over artistieke vrijheid. Het [rapport van 2024](#) schetst een scherp en onrustwekkend beeld. Ook de [beleidsverklaring](#) van de Europese commissie roept de lidstaten op om aandacht te hebben voor de autonomie van cultuur.

gevolg is een structureel risico op defensief programmeren, zelfcensuur en een risico-vermijdende communicatie.¹⁰

Deze dynamiek raakt Kunsten en Erfgoed op verschillende manieren. In de Kunsten kunnen makers vermijden om te experimenteren met vorm, lichaam, religie, identiteit of politiek uit angst voor een *backlash* of reputatieschade. Bij erfgoed kan er twijfel ontstaan over het tonen van schurende collecties. Ongemakkelijke verhalen worden dan vermeden of geneutraliseerd door ze te ontdoen van context. Of wordt er overgecompenseerd met moraliserende framing die onderzoek vervangt.

De kernuitdaging is dus niet enkel om vrijheid principieel te beschermen, maar concreet om alle actoren te versterken. Kunsten en Cultureel Erfgoed moeten in vrijheid kunnen handelen en correct kunnen omgaan met context, conflict en meerstemmigheid, zonder te moeten plooiën naar de luidste stemmen.

2.2 Structurele ongelijkheid en drempels in cultuurdeelname

2.2.1 Participatiekloof is een systeemkenmerk

Niet iedereen neemt in een gelijke mate deel aan cultuur.¹¹ Hogeropgeleiden en mensen met meer financiële armslag participeren doorgaans vaker aan cultuur. Zo blijkt uit de participatiesurvey dat de algemene stijging in de participatiegraad bijna exclusief toe te schrijven is aan de hogeropgeleiden en dat de kloof met midden- en laagopgeleiden groeit. De participatiegraad bij hoger opgeleiden is ruim zes keer groter dan bij lager- en middenopgeleiden. De mate waarin en manier waarop mensen participeren aan Kunsten en erfgoed verschilt. Daarin spelen (meetbare) factoren en combinaties van factoren een rol waaronder opleiding, gezondheid, levensfase, tijd, mobiliteit, taal, sociale codes, cultureel kapitaal, vertrouwen en representatie. “Aanbod” betekent niet automatisch “toegang”.¹²

Dit bepaalt wie het publiek is, wie zich herkent, wie zich welkom voelt en wie zich competent voelt om te interpreteren, deel te nemen en mee vorm te geven.¹³ Uit onderzoek blijkt dat de participatiekloof grotendeels samenvalt met de sociale kloof, de opleidingskloof en de informatiekloof.¹⁴

¹⁰ Omwille van de internationale context en binnenlandse incidenten richtte Nederland een onafhankelijke expertencommissie op die een rapport publiceerde over artistieke vrijheid. Ze schetsen hierin op een overtuigende manier zowel de urgentie als complexiteit van deze problematiek. Raad Voor Cultuur, [Maken \(z\)onder druk. Artistieke vrijheid als democratisch fundament](#), Den Haag, 2026.

¹¹ Zie bijvoorbeeld Lucas Pissens, Jessy Siongers, e. a., [Vrije Tijd van jongeren in migratie](#), Brussel, 2019. Ook het [feitendossier rond Culturele democratie](#) in kader van Horizon 2035 geeft een duidelijke stand van zaken van het onderzoek naar participatie en onderbouwt de vermelde uitdagingen.

¹² Zie ook het Rapport van de Europese commissie [From social inclusion to social cohesion – The role of culture policy](#), Publications Office, 2019, p. 63.

¹³ KADOC/KU Leuven publiceerde recent onderzoek naar de drempels bij samenwerking tussen de cultureelerfgoedsector en erfgoedgemeenschappen met een Turkse, Marokkaanse of islamitische achtergrond. i[Negotiating histories. Democratising under-represented cultural heritage in Flanders and Brussels](#), Leuven, 2025. Zie in dit verband ook: Tina De Gendt, *Ons gedeeld verleden. Sleutel voor een samenleving in transitie*, Gent, 2023.

¹⁴ Jessy Siongers, John Lievens en Bram Spruyt (red.), [Cultuurparticipatie ontrafeld. Verdiepende analyses in tijden van verandering](#), Leuven, 2025.

2.2.2 Jongeren zijn de hefboom

Praktijkervaring en onderzoek wijzen in dezelfde richting: vroege cultuureducatie werkt door in latere participatie.¹⁵ Vandaag bereikt cultuureducatie kinderen en jongeren ongelijk, zowel binnen als buiten de schoolcontext. Sociale verschillen worden vroeg zichtbaar bij buitenschoolse activiteiten, in het vrijetijdsaanbod en het deeltijds kunstonderwijs. Op school zelf vertaalt ongelijkheid zich in verschillen tussen onderwijsvormen: kunstvakken en “klassiek” cultureel aanbod zitten vaker ingebed in richtingen met doorstroomfinaliteit dan in dubbele of arbeidsmarktfinaliteit. Taal is bovendien een reële drempel voor wie het Nederlands nog niet voldoende beheerst. Daarom blijven we inzetten op kennis van het Nederlands, zowel vanuit Cultuur als vanuit Onderwijs.

De diagnose is scherp: Vlaanderen heeft een rijk cultureel vrijetijdsaanbod, maar niet iedereen vindt de toegang. Zonder structurele maatregelen blijven we ongelijkheid reproduceren in plaats van drempels weg te nemen.

Die maatregelen moeten gericht zijn op het toegankelijker maken van het bestaande aanbod voor jongeren maar ook op een verbreding van het aanbod. Uit onderzoek blijkt dat jongeren wel degelijk participeren aan cultuur, maar dat die nieuwe manieren en genres nog altijd moeilijk een echte plek verwerven in de gesubsidieerde Kunsten- en Cultureelerfgoedorganisaties. Het aanbod beantwoordt, met andere woorden, te weinig aan de verwachtingen van de nieuwe generaties. Er bestaan krachtige, autonome praktijken in gemeenschappen, netwerken, online scènes en hybride vormen, maar ze blijven te vaak onder de radar van de beleidsmakers en instellingen.

2.3 Werkdruk, leiderschap en *governance*, veiligheid en nieuwe competenties

2.3.1 Hoge werkdruk

Zowel in de Kunsten als in het Cultureelerfgoedveld groeit de kloof tussen verwachtingen en draagkracht.¹⁶ Beide sectoren draaien op hoog engagement. Een efficiënt beheer van een organisatie garandeert nog geen duurzaam model. In de kunstensector vertaalt dit zich in gefragmenteerde loopbanen, korte contracten, administratieve druk en een spanning tussen ambities op het vlak van fair practice en de financiële realiteit. Organisaties kreunen onder een toenemende planlast, steeds complexer wordende regelgeving en eisen van stakeholders. Voor de cultureelerfgoedsector vertaalt de druk zich eveneens op een structurele manier: kernprocessen zijn arbeidsintensief, deels onzichtbaar en daardoor kwetsbaar in een omgeving die

¹⁵ Zie het feitendossier bij het thema ‘[Culturele democratie](#)’, p.16 e.v. voor onderzoek naar de effecten van cultuureducatie, en het feitendossier bij het thema ‘[de transformatieve kracht van cultuur](#)’ p. 12 voor de relatie tussen cultuur- en onderwijsbeleid.

¹⁶ Zie, naast de Landschapstekening Kunsten en de Analyse Cultureel Erfgoed, voor een internationaal beeld: Martin Clarke e.a., [Creative Pulse: A survey on the status and working conditions of artists and CCS professionals in Europe Survey report](#), Zoetermeer, 2024.

zichtbaarheid en output beloont. Registratie, conservering, digitalisering, onderzoeksondersteuning, begeleiding van raadgevers en gemeenschapswerk vragen tijd, continuïteit en specialistische profielen.¹⁷

2.3.2 Complex en minder hiërarchisch leiderschap

Van leidinggevend wordt vandaag niet alleen verwacht dat ze een narratief of een artistiek profiel uitwerken, maar ook dat ze over het vermogen beschikken om complexe organisaties te sturen, met name op vlak van HR, welzijn, diversiteit, digitalisering, *governance*, (crisis)communicatie en veiligheid.

De laatste jaren is hierin geïnvesteerd vanuit de overheid en vanuit organisaties zelf. Maar de aandacht hiervoor verloopt ongelijk en is sterk afhankelijk van de specifieke context. De Kunsten -en cultureelerfgoedsector vraagt daarom een meer structurele ondersteuning voor leidinggevend via vorming, coaching en intervisie, en een betere omkadering van mandaatfuncties.

Zonder die investering wordt leiderschap een uitputtingsfunctie, met wissels, burn-out en defensief beleid als voorspelbaar gevolg.

2.3.3 Grensoverschrijdend gedrag: van incidentmanagement naar systeemzorg

Een veilige werkomgeving is geen thema dat men kan delegeren aan één persoon, maar is een kernwaarde van een hedendaagse organisatiecultuur. Dat vraagt duidelijke procedures, opleiding, gedeelde taal, bestuurlijke verantwoordelijkheid en middelen voor preventie én opvolging. In 2023 richtte de Vlaamse Overheid een [Vlaams Meldpunt Grensoverschrijdend Gedrag](#) op. Uit het meest recente jaarverslag (2025) blijkt dat er 40 meldingen bij het Meldpunt waren uit de sector die betrekking hadden op ongeveer twintig organisaties. 26 van de klachten betroffen psychisch geweld, 17 ongewenst seksueel gedrag, over fysiek geweld en pesterijen was er telkens één klacht. Eén melding kan daarbij meerdere vormen van grensoverschrijdend gedrag betreffen. Dat zijn verontrustende cijfers, maar ze tonen tegelijk aan dat de werking van het Meldpunt steeds beter gekend is in de sector.

De sector kampt niet met gebrek aan wil, maar met gebrek aan structurele ruimte, slagkracht en expertise. Tijdelijke medewerkers en vrijwilligers zijn extra kwetsbaar.¹⁸ Hun samenwerking met organisaties is fragiel, waardoor de drempel nog hoger is om zich uit te spreken over onveilige situaties.

2.3.4 Besturen en teams zijn vaak minder divers dan de samenleving

De diversiteit in artistieke, leidinggevende en bestuurlijke posities schiet – zowel wat gender, leeftijd, competenties, sociale als culturele herkomst betreft - tekort. Dat blijkt onder meer uit de diversiteitsmeting die Kunstenpunt in 2024 deed in de kunstensector, maar geldt eveneens voor het cultureelerfgoedveld.¹⁹ Er is

¹⁸ Zie bijvoorbeeld Mart Willekens, Jessy Siongers en John Lievens, [Waar Ligt de Grens? Grensoverschrijdend gedrag in de cultuur- en mediasector](#), Gent, 2018, p. 63.

¹⁹ Voor de diversiteitsmeting in de kunstensector: [Inclusie | Kunstenpunt](#) – voor kwalitatief onderzoek binnen Cultureel Erfgoed, zie: Mantoe Sylla. [Tussen Intentie en Praktijk. Een kwalitatieve studie naar cultureel diversiteitsbeleid en praktijk in Vlaamse musea](#), Leuven 2025 (niet uitgegeven masterscriptie).

niet één oorzaak voor deze discrepantie tussen het discours dat gevoerd wordt over diversiteit en inclusie, en de realiteit. Het is een opeenstapeling van impliciete uitsluitingsmechanismen: rekruteringsnetwerken, informele selectie, taal- en codebarrières, onbetaalde instaproutes, risico-aversie en evaluatiekaders die het bekende belonen.

Personeelsbestanden, partners en publiek zijn nog lang niet representatief voor de brede samenleving terwijl net hier veel sleutels liggen voor integratie en gemeenschapsvorming.²⁰ Om Kunst en Cultureel Erfgoed daadwerkelijk in het hart van de samenleving te plaatsen moet de sector hier de daad bij het woord voegen en consequenter inzetten op diversiteit. En dat begint bij een gericht personeelsbeleid.

Het gaat evenwel niet alleen over hoe divers teams, directies en besturen samengesteld zijn. Het gaat ook over de bestuurskaders waarmee organisaties werken. Het Kunstendecreet startte in 2005 als een decreet om de sector te professionaliseren. De voorbije decennia zijn hier grote stappen gezet en werden stevige referentiekaders ontwikkeld voor goed bestuur. Die zijn echter niet overal afdwingbaar en in gelijke mate van toepassing. In een dynamisch landschap waar onafhankelijke vzw's bestaan naast grote huizen waarvan de overheid de inrichtende macht vormt; in een sector waar artistieke vernieuwing en experiment niet los te denken zijn van innovatieve organisatievormen moet er permanent – en proportioneel, naargelang de schaal en positie van elke organisatie - ingezet worden op goed bestuur.

2.4 Een systeem dat sneller produceert dan het kan dragen: spreiding en oververhitting in de Kunsten

Sinds 2016 wordt erkend dat veel producties minder toonkansen krijgen.²¹ Uit analyses van de gegevens uit de UITdatabank door Kunstenpunt blijkt dat het aantal producties niet significant toeneemt, maar wel dat het aantal voorstellingen per productie in vrije val is. Dat is niet alleen frustrerend; het heeft ook gevolgen voor loopbanen, kwaliteit en faire verloning. Wanneer werk onvoldoende speel- of toonmogelijkheden krijgt, stijgt de druk, zowel bij kunstenaars als bij organisaties, om meer te produceren. Dat versnelt het systeem en vergroot de concurrentie om schaarse presentatieplekken.

De kunstensector vraagt tijd voor ontwikkeling, reflectie, experiment, netwerkopbouw, prospectie en het onderhouden van vaardigheden. Hoewel er beleidsinstrumenten bestaan die ontwikkeling ondersteunen, (bijvoorbeeld beurzen en residentiebeurzen, projectsubsidies met de functie ontwikkeling, innovatieve partnerprojecten) blijft de praktijk er één van onzekerheid, gefragmenteerde loopbanen en soms hoge stress. Dat wijst op een structureel spanningsveld: instrumenten bestaan, maar de ecosysteemlogica belooft nog te sterk zichtbaarheid, productievolume en snelle output.

²⁰ Internationaal vond het discours over de noodzaak van diversifiëring van de cultuurwereld veel weerklank door de publicaties van Bonaventure Soh Bejeh Ndikung waarin hij de nadruk legt op representativiteit van 1) het programma, 2) het publiek, 3) de partners en 4) het personeel. Zie bijvoorbeeld Bonaventure Soh Bejeh Ndikung, *The delusions of care*, Berlin, 2021.

²¹ Landschapstekening kunsten, p. 156-159.

2.5 Structurele en onzichtbare erfgoedtaken onder druk

Cultureel erfgoed is datgene wat we als samenleving belangrijk vinden om door te geven aan volgende generaties. Het vormt de basis van ons gedeelde culturele geheugen.

Vlaanderen kan bogen op bijzonder rijk erfgoed, waarvoor een grote diversiteit aan organisaties, individuen en cultureelerfgoedgemeenschappen verantwoordelijkheid nemen: oude en nieuwe meesters, verluchte manuscripten, oorlogsdagboeken, bedrijfsarchieven, agrarisch erfgoed, gebruiken en processies ... Elke poging tot opsomming doet de veelheid aan te koesteren cultureel erfgoed onrecht aan. Het erfgoedbegrip is namelijk dynamisch en het is belangrijk oog te hebben voor nieuwe vormen van erfgoed of erfgoed van nieuwe groepen.

De zorg voor en omgang met die veelheid aan cultureel erfgoed omvat functies die langdurig, specialistisch en cumulatief zijn. Een groot deel van dit werk is niet zichtbaar voor publiek, maar is fundamenteel voor de gehele werking: zonder registratiewerk is digitale ontsluiting oppervlakkig; zonder bewaring is publiekswerking korte termijn denken; zonder onderzoek is storytelling onvoldoende onderbouwd; zonder begeleiding voelen onderzoekers zich aan hun lot overgelaten.

Die kernwerking komt het snelst onder druk te staan wanneer waardering en financiering te sterk focussen op zichtbare output en vernieuwing, waardoor noodzakelijke inhaalbewegingen uitblijven en collecties onvoldoende ontsloten raken voor onderzoekers en publiek.

2.6 De noodzaak van samenwerking en dienstverlening

Om iedereen te betrekken bij Kunsten en Cultureel Erfgoed en een brede toegankelijkheid te garanderen, kunnen culturele werkingen niet solitair blijven.²² Ze moeten verbinden met elkaar, met sectoren als onderwijs, welzijn, jeugd, lokale besturen, media, academische wereld, private actoren en internationale netwerken. De uitdaging is niet dat samenwerking ontbreekt, maar wel dat samenwerking te vaak projectmatig blijft of persoonsgebonden is. Wanneer projecten eindigen of mensen vertrekken, valt het netwerk stil.

Sommige uitdagingen zijn immers te groot voor één organisatie of één discipline: digitale infrastructuur, cyberveiligheid, duurzaam ruimtegebruik, gedeelde depots, internationale positionering, omgang met schurend erfgoed, herstellvraagstukken en de impact van AI. Hier zijn doorgedreven kennisdeling en collectieve oplossingen nodig, met een dienstverlening die landschapsbreed én sectorspecifiek werkt.

Meer samenwerking getuigt van ondernemerszin en initiatief, want evident is het niet altijd en de systemen werken vaak tegen.

²² Het feitendossier bij het Thema '[Van competitie naar solidariteit: ruimte geven en ruimte delen](#)' in het kader van Horizon 2035 focust op de stand van zaken van het onderzoek met betrekking tot samenwerking, met bijzondere aandacht voor gedeeld gebruik van middelen, kennis en infrastructuur.

2.7 Versnipperd instrumentarium en zwakke afstemming tussen beleidsniveaus

2.7.1 Een rijk maar gefragmenteerd decretenlandschap

Het Vlaamse cultuurbeleid beschikt over een breed instrumentarium met 6 grote decreten. Dat biedt maatwerk, maar creëert ook versnippering en verkokering die een impact heeft op het werkveld. Waar bijvoorbeeld een organisch samenspel tussen Kunsten en erfgoed, minstens voor de beeldende kunsten, in de praktijk vanzelfsprekend zou moeten zijn, zijn dat vandaag twee gescheiden realiteiten. Onder meer omwille van decretale schotten en verkokerd beleid.

Verschillen in logica, procedures en verwachtingen maken het bovendien moeilijk om sector-overstijgende uitdagingen coherent aan te pakken. Denk hierbij bijvoorbeeld aan digitale transformatie, inclusie, werkbaar werk, ruimtegebruik en internationalisering.

2.7.2 Lokale besturen: cruciale partner

Lokale overheden zijn medespeler met grote impact op vlak van infrastructuur, spreiding, lokale ecosystemen, cultuureducatie en gemeenschapswerking. De voorbije jaren groeide, ook op het vlak van cultuurbeleid, de autonomie van steden en gemeenten. Die autonomie willen we behouden en respecteren. Toch leeft op bestuursniveau en in het veld de indruk dat rolverdeling en structurele afstemming beter kunnen. De kernvraag is: wie draagt welke verantwoordelijkheid voor digitale en fysieke basisinfrastructuur, publieksbereik, collecties, groeikansen voor creatief talent en duurzame netwerken? Zolang het antwoord op die vraag niet scherp is, worden middelen onvoldoende efficiënt ingezet en blijven ongelijkheden bestaan tussen verschillende regio's in Vlaanderen, wat zeker in landelijke gebieden voelbaar is.

2.7.3 Het federale niveau en de andere gemeenschappen: splitsing van bevoegdheden en onbedoelde impact van regelgeving

De federale overheid is bevoegd voor heel wat wetgeving die voor culturele actoren van belang is: taks shelter, fiscaliteit, patrimoniumtaks, accijnzen, douane, kunstwerkattest, bewakingswetgeving, kunstcriminaliteit... Ook voor de omzetting van internationale verdragen, zoals het UNESCO'70 verdrag²³, of het afsluiten of stopzetten van culturele verdragen is er een wederzijdse afhankelijkheid tussen de Gemeenschappen en het federale niveau. Onze staatsstructuur zorgt ervoor dat het federale beleidsniveau niet altijd zicht heeft op de effecten van haar beleid voor de Vlaamse cultuursector.

De federale overheid is bovendien bevoegd voor een aantal federale culturele instellingen (De Munt, Bozar, Cinematek) en wetenschappelijke instellingen zoals de federale musea, het Algemeen Rijksarchief, het

²³ België trad in 2009 toe tot het UNESCO'70-verdrag inzake de middelen om de onrechtmatige invoer, uitvoer en eigendomsoverdracht van culturele goederen te verbieden en te verhinderen. Tot op vandaag blijft de vereiste omzettingwet uit.

Koninklijk Instituut voor Kunstpatrimonium (K.I.K.) en de Nationale Bibliotheek. De werking van deze instellingen heeft impact op het ecosysteem van de Vlaamse Kunsten- en Cultureelerfgoedsector.

Overleg en afstemming tussen Vlaanderen en de andere gemeenschappen en tussen Vlaanderen en de federale overheid via Interministeriële Conferenties blijft noodzakelijk om informatie uit te wisselen en maatregelen op elkaar af te stemmen. Denk bijvoorbeeld aan de impact van de federale btw-hervormingen op de Vlaamse evenementen- en kunstensector of aan de noodzaak om tot goede afspraken te komen over de taxshelterregeling.

2.7.4 De Internationale troeven van Vlaanderen maximaal benutten

Internationale netwerking, samenwerking en financiering bieden kansen, maar vragen expertise en tijd. Europese beleidskaders en internationale verdragen (bijv. via UNESCO) zetten bovendien in op meer coherentie, data-instrumenten en een structurele dialoog met stakeholders, met expliciete aandacht voor artistieke vrijheid en culturele rechten.

Dat schept voor Vlaanderen een duidelijk kader: wie internationaal wil meedoen, moet intern de basis op orde hebben.²⁴ De voorbije legislatuur werden sterke aanzetten gegeven voor een coherent en slagkrachtig internationaal beleid. Denk maar aan de indenniteitsregeling binnen het cultureelerfgoedbeleid of aan de verdubbeling van de middelen voor de Biënnale van Venetië. Het werk is echter nog niet af en een coherente, duurzame visie, waarbij we onder meer nadenken over export en verbinding van Vlaams en internationaal talent, dringt zich op.

²⁴ Het Feitendossier bij het thema '[Een Europese proeftuin voor wederkerige samenwerking](#)' van Horizon 2035 geeft een goed beeld van de stand van het onderzoek, met een focus op internationale samenwerking.

3 PRIORITEITEN VOOR EEN SLAGKRACHTIG KUNSTEN- EN ERFGOEDBELEID

3.1 Keuzes maken, vertrouwen geven

Vlaanderen heeft een rijk verleden en bulkt van oudsher van creatief talent. Dat vertaalt zich in een diverse erfgoedsector; dat zie je in een dynamisch kunstenveld waar experiment en kwalitatieve uitmuntendheid generatie na generatie hand in hand gaan. De dynamiek van ons kunsten- en cultureelerfgoedveld, in alle geledingen, van professionele praktijken tot het verenigingsleven, wordt tot ver over de landsgrenzen erkend.

Dat neemt niet weg dat de uitdagingen groot en veelzijdig zijn. De snel veranderende maatschappelijke context en de stijgende systemische druk waarbij verwachtingen en verplichtingen toenemen zonder dat de financiële middelen volgen, verplichten ons om flexibel te zijn. We willen het kunsten- en cultureelerfgoedveld voorbereiden op een toekomst waarbij iedereen die wil in volle vrijheid kan deelnemen of mee richting geven aan de keuzes die gemaakt worden.

Om toekomstgerichte keuzes te kunnen maken moeten het beleid en het veld de handen in elkaar slaan. Elk vanuit hun eigen rol en verantwoordelijkheid, maar wel met een gemeenschappelijk doel en vertrekkende vanuit de fundamenteën van een waardengedreven cultuurbeleid.

Wederzijds vertrouwen is daarbij meer dan een vrijblijvende intentie. Het is essentieel om uitdagingen als oververhitting, spreidingsdruk, veranderend leiderschap, eerlijke praktijken en veiligheid van werknemers en vrijwilligers, vrijheid van kunstenaars en openheid ten aanzien van alle publieken te garanderen. Het veld moet vertrouwen hebben dat de keuzes eerlijk en transparant gemaakt kunnen worden, dat experimenteren mag, dat Kunsten en Cultureel Erfgoed een intrinsiek goed zijn en geen instrument dat wordt ingezet voor ideologische doelstellingen of louter economische ambities.

De overheid moet er vertrouwen in hebben dat het veld vertrekt vanuit de fundamenteën van een gedeeld cultuurbeleid, alles doet om inclusief, meerstemmig en pluralistisch te zijn en dat het basisrecht van elkeen op een toegankelijke, kwalitatieve, eigentijdse cultuurbeleving wil garanderen. Het culturele weefsel van onze samenleving is fragiel. We moeten het samen sterker maken door zoveel mogelijk mensen te laten participeren, door experiment en vernieuwing te blijven stimuleren, door talent de kansen te geven om te excelleren, door zorgzaam om te springen met kunstenaars, makers en publiek, door tradities te koesteren, door werkdruk beheersbaar te maken, door representatieve en competente bestuursorganen te installeren, door waardering te hebben voor datgene wat minder zichtbaar is, maar essentieel is om het geheel duurzaam te laten functioneren.

Om dit te kunnen realiseren moeten we keuzes maken. Dat geldt zowel voor het beleid, als het kunsten- en cultureelerfgoedveld. De uitdagingen, zoals beschreven in deel 2, zijn omvangrijk en veelzijdig. We kunnen hele rekken in onze bibliotheken vullen met studiewerk en cijfermateriaal. We zullen in deze visienota dan ook niet de volledigheid nastreven, maar wel een aantal beleidskeuzes maken, vanuit de prioriteiten in het Regeerakkoord en de beleidsnota Cultuur. De tijden zijn uitdagend en de budgettaire mogelijkheden zijn beperkt. Daarom moeten we focus leggen in het beleid en vragen we ook aan de organisaties in de Kunsten- en Cultureelerfgoedsector om zelf ook scherpe en duidelijke keuzes te maken.

3.2 Een robuust en duurzaam beleid vergt een geïntegreerd en coherent subsidiestelsel

De uitdagingen voor het culturele veld zijn gekend. De verschillende sectoren delen die analyse en staan grotendeels voor dezelfde uitdagingen. Deze zogenaamde horizontale of transversale uitdagingen vergen een globale en gedeelde aanpak. We ijveren daarom voor een bredere oefening rond een geïntegreerd cultuurbeleid, een beleid dat resulteert, tegen het einde van deze legislatuur, in een coherent opgezet cultuursubsidiestelsel dat de fundamenteën van het cultuurbeleid verankert en zodoende verduurzaamt. Vanzelfsprekend houdt deze oefening rekening met de eigenheid van elke sector. Het feit dat we nu één strategische visienota voor het Kunsten- en Cultureelerfgoedbeleid voorleggen, is een voorbeeld van meer geïntegreerd werken. We vertrekken vanuit een gedeelde analyse en uitdagingen en werken aan een gemeenschappelijke basis met daarbovenop sectorspecifieke antwoorden.

De vorige Vlaamse Regering startte dit proces al op door de verschillende cultuurdecreten in grotere mate te harmoniseren en zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen op het vlak van procedures en instrumentarium. Het Kunstendecreet, het Cultureelerfgoeddecreet, het Circusdecreet, het Decreet Sociaal Cultureel Volwassenenwerk en het Amateurkunstendecreet werden grondig hervormd.

Dit was een belangrijke eerste stap in de fundamentele hertekening van het decretale landschap. Deze legislatuur willen we de logische volgende stap zetten. We werken daarbij niet alleen aan meer efficiënte en coherente subsidiestelsels, maar ook aan een toekomstgericht cultuurbeleid, verankerd in een Codex Cultuur.

We beogen hiermee een juridische en administratieve vereenvoudiging en een robuuster en vooral toekomstbestendig cultuurbeleid dat de realiteit van culturele praktijken, in alle diversiteit, volgt en niet omgekeerd. We tekenen via een Codex Cultuur een structuur uit voor een afgestemd en slagkrachtig ondersteuningsbeleid, dat transversale en internationale doelstellingen een betere sectorale vertaling geeft. Overkoepelende en gemeenschappelijke zaken worden gebundeld waardoor meer flexibiliteit ontstaat binnen het sectorspecifieke beleid. Het optimaliseren van de praktijkontwikkeling- en ondersteuning, twee kernopdrachten van de culturele bovenbouwspelers, maakt hiervan deel uit.

Een geïntegreerd cultuursubsidiestelsel maakt ook verdere harmonisering, professionalisering en efficiëntiewinsten mogelijk bij de organisatie van de beoordelingen.

3.3 Innovatieve trajecten en structuren ten dienste van democratisering en culturele democratie

We zetten volop in op de democratisering van het kunsten- en cultureelerfgoedveld en op culturele democratie binnen het veld.

Met **democratisering van cultuur** bedoelen we dat iedereen maximaal toegang krijgt tot het bestaande Kunsten- en Cultureelerfgoedaanbod.

We vragen organisaties om kritisch te kijken naar drempels in hun werking die een deelname zouden kunnen beperken. Denk daarbij aan drempels op het vlak van fysieke én inhoudelijke toegankelijkheid, betaalbaarheid, of sociale codes en geplogenheden... Het is de bedoeling om concrete hindernissen weg te nemen, waar dat binnen de missie en schaal van de organisatie past. Dat kan gaan over bijvoorbeeld hoe suppoosten of

onthaalmedewerkers je welkom heten, toegankelijk taalgebruik,... Of over de mogelijkheid aan te bieden om bij het kopen van een ticket een extra bijdrage toe te voegen zodat mensen met minder kansen de gelegenheid hebben om ook een voorstelling of tentoonstelling mee te pikken. Of over voldoende sanitair voor mensen met een beperking. Elk element kan tellen. Hier zorgzaam bij stilstaan zorgt voor de democratisering van ons Kunsten- en Cultureelerfgoedveld.

We vragen het kunsten- en cultureelerfgoedveld om verder te experimenteren met concepten zoals de Keuze van de WijkJury, een concept uit Nederland waar een aantal Vlaamse organisaties mee experimenteren. Met de WijkJury worden burgers van verschillende leeftijden en achtergronden die voorheen nauwelijks theater zagen, gevraagd om in hun stad hun favoriete voorstelling te kiezen die dan opgenomen wordt in het artistieke programma. Samen met een WijkBuddy ontdekken ze het podiumlandschap en bezoeken ze doorheen het jaar een 10-tal uiteenlopende voorstellingen.

Dat kan ook door kinderen en jongeren die opgroeien in een kwetsbaar milieu regelmatig uit te nodigen voor een werkbezoek in de kunsten- en erfgoedorganisaties. Organisaties maken hierin eigen keuzes en bepalen zelf welke partners aansluiten bij hun praktijk. Zo leren kinderen van jongs af aan het kunsten- en cultureelerfgoedveld kennen en ontdekken ze wat er allemaal mogelijk is voor en achter de schermen.

Vanzelfsprekend rekenen we erop dat het veld de UiTPAS verder omarmt.²⁵ We delen de bezorgdheid van de kunsten- en cultureelerfgoedorganisaties rond het duurzame financiële kader van de UiTPAS. Samen met de lokale besturen ontwikkelen we daarom de UiTPAS 2.0. die een antwoord moet bieden op een aantal uitdagingen zoals de betaalbaarheid van de UiTPAS voor lokale besturen en betrokken instellingen en organisaties, zonder de kracht van de UiTPAS te ondermijnen.

Culturele democratie vertrekt vanuit een bottom-up beweging waarin elke Vlaming – individuen, groepen en gemeenschappen – actief mee vorm kan geven aan onze Kunsten en Cultureel Erfgoed, eraan kan bijdragen en er eigenaar van kan zijn. Daarom zetten we bijvoorbeeld in op het (h)erkennen van nieuwe expressievormen die momenteel nog geen deel zijn van het beleid én van individuen en groepen die momenteel nog niet (genoeg) betrokken zijn. Beide kunnen gemeenschapsvormend zijn. Denk aan kunstuitingen zoals ‘spoken word’ die vooral bij een jong publiek aanslaan of aan nieuwe vormen van choreografie, muziek en theater die ontstaan uit een brede waaier van praktijken binnen het immaterieel erfgoed in Vlaanderen, of aan erfgoed dat vroeger zelden aandacht kreeg zoals *martial arts*, het gemeenschapsleven rond voetbal, migratie-erfgoed... Het gaat dus om nieuwe en hybride culturele uitingsvormen die zich ontwikkelen binnen uiteenlopende gemeenschappen, scènes en disciplines.

Culturele democratie vraagt dat onze kunsten- en cultureelerfgoedorganisaties op een innoverende manier nadenken over hun organisatiestructuren. Er wordt vaak gesproken over ruimte delen of kansen geven op het podium of in de ateliers aan kunstenaars, maar we moeten ook mensen die minder vertrouwd zijn met de culturele gebruiken proberen te betrekken en zeggenschap of inspraak geven. Ook binnen Cultureelerfgoedpraktijk is creativiteit en innovatie nodig om ons eeuwenoud en rijk Vlaams erfgoed blijvend

²⁵ Zie het evaluatierapport uit 2024: [Syntheserapport-UiTPAS-evaluatie-2024.pdf](#)

te kunnen actualiseren en verbinden met het publiek. Deze uitdagingen zien we het kunsten- en cultureelerfgoedveld graag aangaan. Het bedenken en uitwerken van zulke innoverende organisatiestructuren is bij uitstek cultureel ondernemerschap en kan andere beleidsdomeinen inspireren. Culturele organisaties maken hier uiteraard autonome keuzes in.

Inzetten op democratisering van cultuur is een gedeelde opdracht voor organisaties en voor het brede beleid – uiteraard in dialoog met mensen en gemeenschappen. Afstemming en samenwerking met andere beleidsdomeinen, ondermeer Onderwijs en Welzijn, biedt hier bijkomende mogelijkheden.

We verwachten nadrukkelijk dat organisaties een eerlijke analyse maken van de stand van zaken en noden op dit vlak en in hun beleidsplannen concrete en opvolgbare doelstellingen formuleren om actie te ondernemen en stappen vooruit te zetten, in functie van hun missie, schaal en draagkracht.

Op het vlak van diversiteit vragen we expliciet dat dit gebeurt vanuit een holistische blik op de gehele werking, met inbegrip van de organisatiestructuur en aansturing. Daarbij moet er bijzondere aandacht zijn voor groepen die momenteel niet deelnemen of -hebben en ondervertegenwoordigd zijn. Voor cultureelerfgoedorganisaties betreft dit ook het roerende en immateriële erfgoed waarvoor de organisatie verantwoordelijkheid neemt. En logischerwijs is het aan het beleid om concrete stappen ter zake te honoreren.

3.4 Ondernemende en innoverende sectoren

3.4.1 Cultureel ondernemerschap

Ondernemerschap in cultuur is een belangrijke voorwaarde voor een duurzaam, veerkrachtig en visiegedreven kunsten- en cultureelerfgoedveld. Cultureel ondernemerschap verwijst naar de vaardigheden en werkvormen die kunstenaars, cultuurwerkers en hun organisaties in staat stellen om op verschillende vlakken de nodige middelen te mobiliseren die zij nodig hebben om hun artistiek of cultureelerfgoedproject te realiseren: financieel, materieel, op het vlak van personeel en management. Het draagt bij aan een versterkte positie binnen een snel evoluerende omgeving, en laat toe om publieksverbredend te werken en kansen te creëren voor een doordachte en evenwaardige samenwerking met actoren binnen en buiten de culturele sector. In die zin is cultureel ondernemerschap méér dan een economische reflex. Een versterking van het cultureel ondernemerschap zorgt ook voor een werkomgeving en praktijkontwikkeling die veiliger, stabiel, efficiënter en kwaliteitsvoller is. Dit komt de veerkracht van het culturele ecosysteem als geheel ten goede.

We erkennen dat kunstenaars, cultuurwerkers en organisaties geconfronteerd worden met hybride werkrealiteiten, complexe internationale mobiliteit, uitdagende samenwerkingsverbanden en een toenemende vraag naar doorgedreven zakelijk beheer. In dat licht willen we hen beter ondersteunen bij het versterken van de competenties en inzichten die nodig zijn om hun werking op een duurzame en toekomstgerichte manier uit te bouwen. Dit geldt in het bijzonder voor starters, die nood hebben aan houvast, maar evengoed voor culturele loopbanen die verder evolueren en waardoor bijgevolg ondernemingsvormen, verdienmodellen en rechtsposities veranderlijk zijn. In dat kader verwijzen we ook naar 4.2 waarin we verder inzoomen op kunstenaarsloopbanen en het belang van aandacht voor cultureel ondernemerschap in het hoger kunstonderwijs.

We willen dat kunstenaars, makers en hun organisaties, binnen hun eigen missie, mogelijkheden en draagkracht, bewuste keuzes kunnen maken rond de uitbouw van een duurzame zakelijke basis, het

versterken van hun economische positie en het ontwikkelen van werkvormen die bijdragen aan continuïteit, fair practices en realistische groeipaden. Via de vormingen en leertrajecten van Cultuurloket ondersteunen we cultuurwerkers en organisaties gericht in het uitbouwen van een toekomstbestendige werking.

3.4.2 Innovatie

Vernieuwing en innovatie vormen een wezenlijke motor in de verdere ontwikkeling en maatschappelijke relevantie van de kunsten- en erfgoedsector. Onze Vlaamse culturele sectoren zijn bijzonder creatief. Ze zetten in op artistieke innovatie, die niet alleen de eigen expressie versterkt, maar ook waarde creëert in bredere maatschappijgerichte en economische contexten. We willen dit potentieel aan maatschappelijke en technologische innovatie gericht benutten.

Daarbij biedt samenwerking met andere economische sectoren belangrijke kansen. Audiovisuele productie, gaming, design en immersieve media kunnen vernieuwing brengen en perspectieven openen voor innovatieve creatie, presentatie en valorisatie. Ook digitale technologie en artificiële intelligentie vormen belangrijke hefboomen, waarbij hun bedreigende rol ook in acht moet worden genomen. We moedigen intersectorale kruisbestuivingen aan die leiden tot nieuwe vormen van artistieke expressie, versterking van cultureel ondernemerschap, toename van talentontwikkeling en versteviging van de internationale positionering van de culturele sectoren. Een subsidielijn die inzet op de transformatieve en transversale kracht van creativiteit is de Innovatieve Partnerprojecten.

3.5 Kunsten en Cultureel Erfgoed in het hart van de samenleving

We kiezen ervoor om de hand te reiken naar andere beleidsdomeinen. Dit moet de kracht en reikwijdte van ons kunsten- en cultureelerfgoedbeleid versterken. Het versterkt de maatschappelijke waarde van Kunsten en Cultureel Erfgoed als publiek goed. Het zet Kunsten en Cultureel Erfgoed des te meer in het hart van de samenleving, waar het thuis hoort. We zoeken in de eerste plaats naar verbinding met onderwijs en welzijn.

Voor alle duidelijkheid, we verwachten niet dat alle kunsten- en cultureelerfgoedorganisaties zich plots allemaal tegelijk verdiepen in onderwijs en welzijn. Het is een kwestie van oprechte keuzes maken vanuit de eigen missie. We verwachten dat het veld nagaat waar clusters of partnerschappen kunnen ontstaan om artistieke of cultureelerfgoedpraktijken te ontwikkelen of versterken. Of om aan de kar te trekken rond deze transversale thema's door menselijk kapitaal en middelen te delen. Of om sectoroverschrijdende kennis en netwerken uit te bouwen en zo het hele culturele landschap te inspireren.

3.5.1 Cultuureducatie als fundament van cultuurparticipatie

Om het fundamentele recht op cultuur in de praktijk te brengen moeten we kinderen en jongeren zo vroeg mogelijk kennis laten maken met alle vormen van kunst.²⁶ Om ze te kunnen laten meeschrijven aan de

²⁶ Dit is ook de centrale bevinding van de Signaalnota die de Strategische Adviesraad Cultuur in 2024 schreef over cultuureducatie: "Elk kind heeft recht op cultuur. Inzetten op kunst en cultuur in het onderwijs biedt immers de beste garantie om de latere toegang tot kunst en cultuur te verzekeren. Daarenboven is het ook in het kader van

collectieve verhalen van de toekomst, moeten ze weten waar we, individueel en als samenleving, vandaan komen en inzetten op een zo groot mogelijke culturele vorming en geletterdheid.

Onderzoek wijst immers uit dat kunst- en cultuureducatie in de jeugdijaren bepalend zijn voor de latere participatie en dat een leven lang (zie 2.2.2).

Enerzijds doen we daarvoor beroep op ons rijke cultuur- en kunsteducatieve veld en de culturele organisaties die een specifiek aanbod ontwikkelen voor kinderen en jongeren. Verschillende Kunsten- en Cultureelerfgoedorganisaties zetten nu hoog in op kunst- en cultuureducatie, zowel binnen als buiten het leerplichtonderwijs. De voorbije jaren werden heel wat waardevolle initiatieven ontwikkeld om de uitdagingen op het vlak van educatie aan te pakken. Van sommige organisaties maakt het al hun kern uit, maar het biedt enorme kansen op verbreding voor het Kunsten- en Cultureelerfgoedveld als meer organisaties erover nadenken hoe ze kinderen en jongeren een plek kunnen geven.

Anderzijds willen we een structurele samenwerking opzetten over de beleidsdomeinen Onderwijs en Cultuur heen, want elke leerling heeft immers recht op betekenisvolle gedeelde kunst en culturele kennis. Kunst en cultuur kunnen namelijk helpen om de wereld te leren begrijpen en bewuster te ervaren. Wie een kennis- en ervaringsbasis aangeleerd krijgt binnen culturele expressievormen, wordt gemotiveerd om die opnieuw op te zoeken, er meer over te leren of er zelf mee aan de slag te gaan. Cultuureducatie leidt zo tot cultuurparticipatie en zelfontplooiing. Onderwijsdoelen worden maximale kansen.

Door naar kunst te kijken, in dialoog te gaan over de boodschap ervan, zelf creaties te maken, er betekenis aan te geven en het werk van anderen te bekijken en beleven, ontdekken leerlingen de verbeeldende kracht van de verschillende muzische domeinen. Dit biedt hen de kans op leren over, in, door en met cultuur, als volwaardig onderdeel van zijn of haar schoolloopbaan.

Een structurele samenwerking met domein Onderwijs is ook nodig, want vandaag is cultuureducatie helaas te afhankelijk van tijdelijke projecten, lokale *goodwill* en individuele voortrekkers, waardoor toegang tot Kunst en Cultureel Erfgoed voor kinderen en leerlingen sterk ongelijk verdeeld is en sociale ongelijkheid reproduceert²⁷. De Onderwijsinspectie concludeerde bij herhaling dat er op het vlak van bijvoorbeeld muzische vorming grote ongelijkheid bestaat tussen scholen. De kwaliteit van het aanbod is ongelijk en in veel gevallen onvoldoende. De aanpak is daarbij vaak ad hoc en afhankelijk van individuele.²⁸

kansengelijkheid belangrijk om kunst en cultuur te waarborgen en een volwaardige plaats te geven in het onderwijs. Er kan immers geen sprake zijn van een verbindende samenleving zonder gedeelde kennis en cultuur.” Zie: SARC, [Signaalnota Kunst en Cultuur in het onderwijs](#), 2025, p. 2.

²⁷ Zie: Sofie Beunen, Jessy Siongers en John Lievens, [Cultuur leren smaken. Een onderzoek bij Vlaamse jongeren naar cultuurparticipatie en cultuureducatie. Rapport scholenonderzoek cultuureducatie](#), 2016, o.m. p. 3, p. 41 en p. 57.

²⁸ Zie o.m.: [Onderwijsspiegel 2023, Jaarlijks rapport van de Onderwijsinspectie](#), p. 35-36 en p. 44 [Onderwijsspiegel 2019, Jaarlijks rapport van de Onderwijsinspectie](#), p. 5., p. 30-32, p. 34-37

Scholen, kunsten- en cultureelerfgoedorganisaties, makers en kunstenaars geven bovendien aan dat het onduidelijk is wat wederzijds verwacht wordt: er ontbreekt een gedeeld beleidskader, een gemeenschappelijke taal en structurele continuïteit. Scholen kampen met tijdsdruk, curriculumverplichtingen en een tekort aan expertise om duurzame samenwerkingen met het culturele veld op te zetten. Tegelijk wordt de onderwijscontext vaak als moeilijk toegankelijk, administratief complex en onvoldoende afgestemd op artistieke werkvormen ervaren. De samenwerking blijft daardoor vaak beperkt tot losse initiatieven.

Om de structurele verbinding te maken tussen de kennisrijke klasomgeving op school en de verbeeldingsrijke culturele omgeving is er nood aan een gedeelde taal, aan een stevig en kwaliteitsvol kader dat de brug slaat tussen beide contexten. Een cultuureducatiebeleid dat een meerwaarde is voor leerlingen, in de klas en extra muros, vraagt om een eigen *evidence-informed*, didactisch kwaliteitskader. Het vergt *evidence-informed* ondersteuning en vorming van lerarenopleidingen, scholen en leraren, en uiteraard van culturele en cultuureducatieve organisaties en individuele actoren. Dat zullen we doen met gerichte investeringen om de ontwikkelingskansen van elke leerling in Vlaanderen te versterken.

Zo zullen kinderen en jongeren op school een kennisrijke basis krijgen, en die rijke kennis vervolgens kunnen gebruiken in de context van bijvoorbeeld musea of kunstenorganisaties. Maar ook omgekeerd. Cultuurspecialisten zoals kunstenaars en erfgoedwerkers zullen met kennis van de minimumdoelen de leerlingen op school les kunnen geven. Ze zullen dat kunnen doen vanuit hun vakdisciplinaire didactiek, en daarbij leerkrachten ondersteunen bij het duurzaam realiseren van kennisrijke minimumdoelen. En ze hebben voortaan ook een referentiekader voor de leermaterialen (nagesprekken, workshops, rondleidingen,...) die ze ontwikkelen rond hun eigen producties, tentoonstellingen etc... dat bruikbaar is in, voor en door scholen.

We gaan ervan uit dat dit gedeeld kader vele organisaties, makers en kunstenaars zal inspireren om van cultuur een gedeelde taal over generaties heen te maken. Kunsten- en Cultureelerfgoedorganisaties hebben er alle baat bij om hun zalen, ateliers en podia op een actieve manier breed open te trekken voor kinderen en jongeren en hen op een relevante manier te betrekken bij hun werking. Gezien de enorme winst die we kunnen boeken via cultuureducatie op vlak van culturele democratisering, meerstemmigheid en inclusie willen we gedeelde praktijken ontwikkelen en meer kennisdeling en deskundigheid rond leren in, door en met cultuur stimuleren én structureel verankeren in ons beleid en subsidiekaders.

3.5.2 Welzijn

Kunsten en Cultureel Erfgoed hebben een bewezen positieve impact op het welzijn en de gezondheid van mensen en gemeenschappen. Vandaag zijn er al heel wat initiatieven in zowel de kunsten- als cultureelerfgoedsector die hierop inspelen. Deze initiatieven vinden plaats in zowel culturele organisaties als in zorg- en welzijnsvoorzieningen en komen tot stand voor en met personen met een psychische kwetsbaarheid, ouderen, mantelzorgers, mensen met dementie, zorgverleners.... Op dat pionierswerk mogen we fier zijn. We zien inspirerende praktijken zoals een reminiscentiekoffer die gebruikt wordt in woonzorgcentra om herinneringen en gesprekken op gang te brengen; het actief aan de slag gaan met kwetsbare doelgroepen rond collecties, samenwerking tussen kinderen en jongeren uit de bijzondere jeugdzorg met een kunstenaar; kunstenaarsresidenties in psychiatrische instellingen; (circus)producties die ontwikkeld worden met bijzondere aandacht voor mensen met neurodivergenties, en dansvoorstellingen in co-creatie met mensen met een beperking...

Er bestaan binnen het huidige, klassieke beleidsinstrumentarium al mogelijkheden om die samenwerkingen te ondersteunen. Denk hierbij aan de subsidielijn rond innovatieve partnerprojecten of projectsubsidies die

inzetten op participatie of cross-sectorale samenwerking. Een gecoördineerde visie en structureel beleid ontbreken echter nog.

Samen met het Departement Zorg zijn we een traject opgestart dat de noden en behoeften van deze samenwerkingen in kaart brengt en dat zoekt naar een gedeelde taal die beide sectoren verbindt. We ontwikkelen een gezamenlijke visie en een nieuw beleidskader dat inzet op cross-sectorale samenwerkingsverbanden tussen cultuur en welzijn.

We streven ernaar om dit beleid duurzaam te verankeren en zo tot een nieuw model te komen waarin beide beleidsdomeinen elkaar verrijken en versterken en samen inzetten op het creëren van maatschappelijke meerwaarde.

We kijken ook uit naar de voorstellen uit het kunsten- en cultureelerfgoedveld en willen deze versterken vanuit de reeds bestaande subsidielijnen. Tegelijk hebben we de ambitie om dit mee op te nemen in de denkoefening rond de Codex Cultuur.

Er gebeurt al veel op dit snijvlak, maar meer is zeker mogelijk. Zo kunnen in het bijzonder kunsteninstellingen mee inzetten op een duurzame uitrol van een rijk en divers aanbod aan Buitenschoolse Opvang en Activiteiten (BOA). Het nieuwe beleidskader biedt hier opportuniteiten voor makers en kunstenaars om samen met culturele organisaties, maar ook met lokale besturen, scholen en organisaties uit de Zorg een slagkrachtig aanbod te ontwikkelen dat inzet op inclusie en meerstemmigheid en zo het recht op cultuur mee waarborgt.

3.6 Ruimte voor kunstenaars en makers

3.6.1 Een zorgzaam beleid dat kansen biedt aan kunstenaars en makers

Geen artistieke vrijheid zonder een zorgzame ruimte om artistiek te kunnen creëren. Geen echte solidariteit zonder een waarachtig engagement ten aanzien van kunstenaars en makers. Die ruimte en dat engagement zijn nodig om de fundamenten van het cultuurbeleid blijvend te kunnen vrijwaren van oneigenlijke bemoeienis.

Kunstenaars en makers kunnen enkel creëren in een veilige omgeving die hen alle kansen en ruimte biedt. Het beleid moet daarvoor het kader uitwerken en versterken waar nodig. De kunsten- en cultureelerfgoedorganisaties moeten dan weer instaan voor de zorgzame invulling van dat kader. Innovatie op het vlak van organisatiestructuren, zoals experimenten met gedeeld leiderschap, kunnen dit stimuleren. We willen nieuw talent kansen blijven geven, kunstenaars op het hoogtepunt van hun kunnen wind in de zeilen geven, en het werk borgen van zij die ooit pionierden. Daarom willen we het bestaande instrumentarium verder verfijnen. We doen dat onder meer door in te zetten op kunstenerfgoed en door innovatie te stimuleren (zie verder, 4.1.6).

De samenleving van vandaag evolueert razendsnel op het vlak van technologie en economie, maar evenzeer op demografisch en sociaal vlak. Makers en kunstenaars hebben de kracht en inspiratie om daarop in te spelen. Het is aan het beleid én aan de sector om dit op te pikken, te versterken, te produceren en te tonen. Geen vernieuwing omwille van de vernieuwing, maar experiment en vernieuwing, omdat het net daar is dat we nieuwe publieken bereiken en mensen via Kunsten en Cultureel Erfgoed kunnen laten deelnemen aan de samenleving die dat voorheen niet konden. Nieuwe artistieke vormen en genres kunnen zorgen voor meer inclusie, diversiteit en draagvlak.

De voorbije jaren was dit nooit zo helder als tijdens de Coronacrisis. Online initiatieven, maar ook nieuwe, kleinschalige en sociaal verbindende initiatieven zagen het licht. Musea zochten nieuwe manieren om live-bezoek toch mogelijk te maken en presenteerden collectie-onderzoek, dat voorheen vaak enkel ontsloten werd in dikke publicaties en tijdens gespecialiseerde symposia, op een toegankelijke manier via podcasts of korte, toegankelijke video's. Kunstenaars zochten en vonden manieren om troost en inspiratie vanop afstand of op een heel kleine schaal – online, op straat, via de post... – tot bij mensen te brengen.

We vragen aan de kunstenorganisaties, de cultureelerfgoedorganisaties, de culturele bovenbouw en beoordelingscommissies om de komende periode voldoende aandacht te hebben voor kunstenaars die deze nieuwe vormen ontwikkelen vanuit urgentie. Denk hierbij aan nieuwe en inclusieve vormen van prikkelarme podiumvoorstellingen of aan artistieke game-designers die aan de Europese top staan. Het is dit soort vernieuwende projecten dat bewijst: investeren in nieuwe vormen, technieken en genres is investeren in nieuwe publieken. Het zorgt voor een krachtiger inbedding van onze huizen in het hart van de samenleving. Organisaties roepen we op om werk te maken van een *talentpipeline* waarin ze ondervertegenwoordigde groepen concrete en reële kansen geven op instap, groei en verantwoordelijkheid. Dat is immers structureel investeren in nieuw en innovatief talent. Inclusie, tenslotte, vraagt actie en ambitie. Dat zal leiden tot verdere professionalisering van de sector, een grotere dynamiek en een gezondere gemeenschap.

Het doen groeien en bloeien van creatief talent of investeren in nieuwe narratieven, vormen en praktijken betekent ook dat we het talent van vandaag moeten durven borgen wanneer nodig of gevraagd. We spreken dan over de in- en uitstroom in het kunsten- en erfgoedlandschap. Dat is nodig om de loopbaan van makers en kunstenaars vorm te geven en te kunnen uitbouwen (zie verder 4.1.6).

3.6.2 Eerlijke praktijken vergroten de artistieke ruimte

De voorbije jaren groeide de aandacht voor eerlijke praktijken. Hierbij kwam, terecht, veel nadruk te liggen op een faire vergoeding van kunstenaars, makers en medewerkers (freelance en in loondienst). In de kunstensector is het principe van faire betaling algemeen aanvaard en werd het een subsidievoorwaarde. Ook in de Cultureelerfgoedsector neemt het bewustzijn toe en zetten we hier beleidsmatig versterkt op in, in overeenstemming met de Code Goed Bestuur. Dat is een noodzakelijke stap, want we willen kunstenaars en makers zoveel mogelijk financieel ontzorgen.

Naar voorbeeld van de fair practice -afspraken tussen producenten en makers in film en media (Sociaal Charter voor de Mediasector) en het Juist is Juist kader in de kunsten willen we ook concrete afspraken met betrekking tot verloning en werkomstandigheden van kunstenaars en makers met producenten en actoren die niet ondersteund worden binnen de Vlaamse cultuurdecreten, en dus geen verantwoording dienen af te leggen aan de Vlaamse Overheid. Dat kan bijvoorbeeld via charters, convenanten of engagementsverklaringen. Dat zou ook de regel moeten worden als onze kunsten- en cultureelerfgoedorganisaties samenwerken met deze partners.

Eerlijke praktijken zijn meer dan een faire vergoeding. Het geven en creëren van kansen voor zowel kunstenaars als kunstwerkers, het bieden van groeikansen, een professionele omkadering, gepaste infrastructuur, zakelijke, artistieke en logistieke ondersteuning maken integraal deel uit van een beleid dat de kunstenaar of maker centraal stelt. We stimuleren de Kunsten- en Cultureelerfgoedorganisaties om hierrond een integraal beleid te ontwikkelen en dit transparant te communiceren naar de brede sector en de toezichthoudende overheden. Sociale Fondsen (die per paritair comité ingericht zijn om sectorale maatregelen uit te voeren en middelen beheren om werkvoorwaarden te verbeteren) en steunpunten kunnen hierbij een ondersteunende rol opnemen.

3.7 Een zorgzame omgeving

3.7.1 Een veilige werkomgeving

Met het eerste Actieplan Grensoverschrijdend Gedrag werden belangrijke stappen gezet in de bewustmaking van de sector en van de overheid over de problemen met en gevolgen van seksisme, grensoverschrijdend gedrag en machtsmisbruik.²⁹ Er werd voor het eerst een beleidskader en toolbox uitgewerkt die toegespitst is op de culturele sectoren.

De koppeling van het beleid rond grensoverschrijdend gedrag aan het algemene welzijnsbeleid heeft als voordeel dat zo in Vlaanderen een meer integrale visie ontwikkeld wordt. Van gesubsidieerde werkingen verwachten we dat ze een integraal welzijns- en preventiebeleid uitrollen, zodat een veilige werkomgeving en werkbaar werk gegarandeerd zijn.

Hierbij moet verzekerd zijn dat interne vertrouwenspersonen voldoende onafhankelijk zijn, dat informatie over werknemersrechten en veiligheid consequent doorstroomt, dat mogelijke machtonevenwichten veilige meldingen niet in de weg staan.

Een bijzonder aandachtspunt is dat de diensten geboden door een Interne of Externe Dienst voor Preventie en Bescherming op het werk, waaronder begeleiding bij grensoverschrijdend gedrag, bedoeld zijn voor werknemers (dit zijn werknemers met een vaste of kortlopende overeenkomst, vrijwilligers, (job)studenten, stagiairs), zoals vermeld wordt in de welzijnswetgeving. Freelance-medewerkers en zelfstandigen kunnen strikt genomen geen beroep doen op deze diensten rond psychosociale risico's. We vragen aan organisaties om dit expliciet wél toe te laten en te verankeren in hun welzijnsbeleid en dienstenovereenkomsten. Daarnaast blijft het belangrijk om extra aandacht te hebben voor medewerkers met een tijdelijk werknemerscontract zodat zij tijdig alle relevante informatie verkrijgen over welzijns- en preventiebeleid van de organisatie.

We vragen aan de kunsten- en cultureelerfgoedorganisaties om, aanvullend op de wettelijke verplichtingen en rekening houdend met het Vlaamse kaderdecreet Integriteitsbeleid, een beleid uit te werken en dit in statuten en interne reglementen te verankeren.³⁰ In de nieuwe Codex Cultuur (zie 3.2.) creëren we hier voor de hele sector een solide en gelijke wettelijke basis, over de verschillende sectoren en paritaire comités heen.

3.7.2 Positief en inclusief leiderschap

De omslag naar veilig en meer inclusief werken binnen Kunsten en Cultureel Erfgoed focust op programmatie, maar ook op goed bestuur, HR en leiderschap.

De voorbije decennia is het maatschappelijke begrip van leiderschap grondig gewijzigd. Gezag is niet langer exclusief verbonden aan artistieke visie of expertise. De professionalisering van de sector tijdens de voorbije

²⁹ [Actieplan Grensoverschrijdend gedrag in de cultuur en audiovisuele sector](#)

³⁰ Dit decreet biedt een gestroomlijnd kader voor de aanpak van grensoverschrijdend gedrag. (Beleidsnota 2024-2029 Justitie, Handhaving en Bestuursrechtspraak, p 51.

decennia zorgt ook voor meer uitdagingen voor directies, kunstenaars en cultuurwerkers in een leidinggevende positie. Veel organisaties experimenteren bovendien met nieuwe vormen van gedeeld leiderschap, waarbij het gezag niet langer berust bij één of twee mensen.

Positief en inclusief leiderschap betekent dat organisaties actief werken aan een cultuur waarin verschillen niet worden weggewerkt, maar professioneel worden gedragen. Dat vraagt leidinggevendenden die conflictvaardig zijn, teams kunnen beschermen, en tegelijk openstaan voor kritiek en leren.

We zullen daarom inzetten op vormingstrajecten die leidinggevendenden ondersteunen met coaching, intervisie en ethische reflectie. Het gaat hierbij om omkaderde trajecten die leiders helpen om duurzame keuzes te maken, ook onder druk.

We onderzoeken hoe en waar we mandaatfuncties voor directies, ook binnen de cultureelerfgoedsector, kunnen invoeren en uitbreiden. We doen dat, in lijn met de aanbevelingen van Engagement Arts, voor allen die de eindverantwoordelijkheid dragen in een organisatie.

Het Kunsten- en Cultureelerfgoedveld is bij uitstek ook een landschap waar vernieuwing en experiment een plaats kunnen krijgen. We moedigen, cultuurbreed, het experimenteren met nieuwe vormen van leiderschap aan.

Zakelijke functies zijn een knelpunt in de sectoren. Vandaar mikken we specifiek op de vorming van een nieuwe generatie zakelijke leiders, met aandacht voor zakelijke competenties (ook marketing-, communicatie en commerciële competenties).

3.7.3 Vrijwilligers

Geen kunsten en erfgoed in Vlaanderen zonder de inzet van duizenden vrijwilligers. Die inzet gebeurt zowel ingebed in professionele organisaties als autonoom in vrijwilligersverenigingen. Beide vormen zijn belangrijk.

Het Internationaal Jaar van de Vrijwilliger 2026 is een uitstekend startpunt om vrijwilligerswerking in al zijn vormen nog sterker te herkennen en waarderen.

Als Vlaamse overheid richten we ons in eerste instantie op de georganiseerde vrijwilligerswerking, zoals bedoeld in de Vrijwilligerswetgeving. Deze vrijwilligerswerking kampt met uitdagingen op het vlak van vernieuwing, verjonging en verbreding. De aard van vrijwilligerswerk verandert, zeker bij een jongere generatie, die zich eerder projectmatig en afgestemd op talenten wil engageren. Hier liggen grote mogelijkheden om in te zetten op inclusie en diversiteit.

We zetten verder in op het optimaliseren van het gecoördineerd Vlaams vrijwilligersbeleid, met het oog op een versterking hiervan.

Het Verenigingsloket groeit verder door naar de overkoepelende en voornaamste toegangspoort voor overheidsdienstverlening voor verenigingen.

Initiatieven zoals [Regelrecht](#) zetten verder in op administratieve ontzorging en afbouw van bureaucratische regelgeving.

We ondersteunen vrijwilligers via het [Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk](#) in samenwerking met de andere steunpunten. De vacaturedatabanken van het steunpunt brengen vrijwilligers en organisaties met elkaar in contact.

Vanuit de sector wordt wel het risico gesignaleerd dat er concurrentie ontstaat om de schaarser wordende vrijwilligers aan te trekken, met name tussen professionele organisaties (die soms meer omkadering kunnen bieden) en zelfstandig werkende vrijwilligerswerkingen.

Hoewel vrijwilligerswerk voor heel wat professionele werkingen een drijvende kracht is komt het bij de beoordeling van professionele werkingen nog te beperkt in beeld. We vragen hiervoor aandacht in de aanvragen en beoordeling.

3.7.4 Bestuurscode Cultuur

Het Vlaams Regeerakkoord voorziet deze legislatuur een evaluatie en actualisering van de Bestuurscode Cultuur.³¹ De evaluatie is momenteel volop bezig in samenwerking met het Fonds voor Cultuurmanagement. Bij de actualisering van de code, in de tweede helft van de legislatuur, zal expliciet de link gelegd worden aan hoe goed bestuur kan bijdragen tot welzijn en inclusie en integriteit binnen organisaties. Bijzondere aandacht zal hierbij uitgaan naar het verankeren van de principes die de autonomie van de kunstenaars binnen organisaties kunnen versterken zoals in dit punt beschreven. (zie ook 1.2)

We hechten bijzonder veel belang aan die zorgzame omgeving binnen Kunsten en Cultureel Erfgoed, omdat dit een noodzakelijke voorwaarde is om een autonome, inclusieve en solidaire sector te garanderen.

Tegelijk hoeden we ons voor de toename van planlast voor organisaties. Zo moet vermeden worden dat organisaties twee keer dezelfde informatie moeten aanleveren in verschillende formats. Waar mogelijk verlagen we, bij nieuw beleid, de planlast en brengen we die nauwgezet in kaart bij het uitwerken van hervormingen.

3.8 Ruimte voor en door kunsten en erfgoed

3.8.1 Gedeeld, gemengd en tijdelijk ruimtegebruik

Het delen van ruimte is vandaag meer dan ooit een noodzaak voor de cultuursector. Het regeerakkoord stelt terecht dat investeringen ten goede moeten komen aan zoveel mogelijk mensen. Publieke infrastructuur is publieke ruimte. Publieke ruimte is publiek goed. En cultuur als publiek goed is een van de fundamenteën voor het kunsten- en cultureelerfgoedveld.

Door ruimte te delen streven we naar een hoger ruimtelijk rendement én vergroten we de impact van elke euro die we investeren in infrastructuur. Ruimtes delen kan ook aanleiding geven tot het delen van materiaal, middelen en personeel. Dit kan ontmoeting en samenwerking stimuleren, organisaties zakelijk en inhoudelijk

³¹ [Samen werken aan een Warm en Welvarend Vlaanderen. Vlaams Regeerakkoord 2024-2029](#), p. 185-186.

versterken, ruimte creëren voor experiment en zorgen voor een socialer en duurzamer samenleven. Gedeeld ruimtegebruik biedt zo enorme kansen voor een duurzamer, socialer en veerkrachtiger Vlaanderen.

Met gedeeld en tijdelijk ruimtegebruik bedoelen we het delen van ruimte, voor verschillende functies en/of door verschillende gebruikersgroepen, al dan niet gelijktijdig. Dat kan structureel of tijdelijk gebeuren. Samenwerking en ruimte delen botst in de praktijk op een aantal drempels. Meer ruimte delen vraagt om een mentaliteitswijziging. Er is nood aan een omslag in ruimtelijk denken en aanpak, om samen te werken aan toekomstgerichte, flexibele en robuuste cultuurinfrastructuur. Het vraagt ook vertrouwen, openheid en goede afspraken.

In het kunsten- en cultureelerfgoedlandschap worden al veel initiatieven genomen. Gedeeld ruimtegebruik krijgt vandaag al op constructieve wijze vorm binnen verschillende kunstenwerkingen, zoals werkplaatsen, residenties en kunstencentra. Daarbij gaat het niet enkel om het aanbieden van ruimte, maar ook om tijd, omkadering, artistieke ontwikkeling, kennisdeling en duurzaamheid en om het verlagen van drempels tot professionele faciliteiten voor kunstenaars en kleinere organisaties (cfr. Landschapstekening). Kunstenpunt neemt hier een inspirerende en faciliterende rol in, zoals met de analyses en praktijktrajecten rond [Ruimte voor Kunst](#).

In de cultureelerfgoedsector is gedeelde depotwerking een mooi voorbeeld. Verschillende collectiebeheerders van eenzelfde stad, verschillende erfgoedbeheerders binnen een bepaalde regio... zorgen voor een efficiënt ruimtegebruik voor het bewaren van ons erfgoed. De visietekst voor cultureel en onroerend erfgoed [Samen inzetten op depotuitdagingen. De regierol voor een afgestemd depotbeleid \(voorjaar 2022\)](#) stimuleert die krachtenbundeling.

We vragen onze kunsten- en cultureelerfgoedorganisaties om op een creatieve manier en met een blik van buitenaf na te denken over hun ruimtegebruik. We vragen om, waar de werking het toelaat, kansen te grijpen om een deel van de culturele infrastructuur beschikbaar te stellen aan andere gebruikers maar evenzeer om samen met andere gebruikers oplossingen te zoeken voor eigen infrastructuurnoden.

En het is meer dan een vraag. We zullen gedeeld ruimtegebruik effectief stimuleren vanuit het cultuur- en jeugdinfrastructuurbeleid. We zetten op korte termijn in op inspireren, faciliteren en matchmaking. Binnen de geplande evaluaties van de investeringssubsidies bekijken we de opties om gerichte investeringen mogelijk te maken in het geschikt maken van infrastructuur voor het delen van ruimte. Daarnaast zetten we in op een aantal pilootprojecten, waar we – ook als overheid – een voorbeeldrol kunnen opnemen of waardevolle lessen kunnen leren. We kijken hierbij vooral naar projecten waarbij samenwerking tussen verschillende beleidsdomeinen of organisaties plaatsvindt. Een voorbeeld is het Amerikaans Theater waar we met alle betrokken partijen kijken naar mogelijkheden inzake tijdelijke invullingen en mogelijkheden die verschillende sectoren en/of disciplines aan elkaar weten te linken. We onderzoeken hierbij de mogelijkheden voor publiek private samenwerkingen en kruisbestuiving tussen innovatieve, economische en culturele actoren.

3.8.2 We stimuleren culturele invulling van leegstaande ruimtes

Tijdelijk leegstaande plekken verdienen een nieuwe invulling: ze activeren ongebruikte ruimte, bieden kansen aan lokale gemeenschappen en versterken de sociale cohesie. Als broedplaatsen voor nieuwe ideeën, zonder langdurige verplichtingen, kunnen ze richting geven aan latere, meer permanente invullingen. Ook steden en gemeenten zetten meer en meer in op gedeeld en tijdelijk ruimtegebruik door kunstenorganisaties, om een antwoord te bieden op de grote vraag naar werkruimte voor creatie, repetitie, tonen en spelen.

Het is belangrijk om ook bij tijdelijke invulling van leegstaande ruimtes te streven naar duurzame effecten. Zonder toekomstige herbestemmingen en functies te hypothekeren, kan een kwalitatieve culturele invulling richting geven aan de toekomstige ontwikkeling en kunnen negatieve effecten, zoals een doorgedreven gentrificatie, vermeden worden.

3.9 Het internationaal cultuurbeleid op een nieuwe leest schoeien

3.9.1 Een coherent internationaal beleidskader

Kunsten en Cultureel Erfgoed zijn geworteld in lokale gemeenschappen, maar ze kunnen sterker bloeien als ze hun blik actief op de wereld houden. Het is door confrontatie en kruisbestuiving met wat elders gebeurt, dat Vlaamse kunstenaars, makers en instellingen hoge ogen gooien in het buitenland en dat de uitstraling van Vlaanderen toeneemt. Het is door open te staan voor wat elders in de wereld gebeurt dat zij relevant en eigentijds werk blijven maken die kijkers en bezoekers blijft uitdagen, inspireren en bevragen.

Het internationaal beleidskader voor Kunsten en Cultureel Erfgoed in Vlaanderen is nu te gefragmenteerd en zit gespreid over verschillende decreten. Een sterk internationaal Kunsten- en Cultureelerfgoedbeleid heeft baat bij een meer geïntegreerd en coherent subsidiestelsel zoals aangegeven in 3.1.1. Dat zorgt voor meer duidelijkheid, transparantie en concentratie van middelen, en voor meer kansen voor makers.

In het nieuwe strategisch kader voor internationaal cultuurbeleid staan twee doelstellingen centraal: het ondersteunen, uitdragen en verdedigen van het universele recht op cultuur en het versterken van culturele actoren uit Vlaanderen in hun internationale ambities.

We houden bij het ontwikkelen en scherpstellen van de beleidsinstrumenten rekening met zowel Vlaamse als federale beleidskaders, maar ook met de internationale beleidskaders die in ontwikkeling zijn, zoals het *Culture Compass for Europe* en het MONDIACULT-traject van UNESCO. De Vlaams-Nederlandse samenwerking blijft in het internationaal cultuurbeleid een basispijler voor het uitdragen van onze taal en cultuur.

3.9.2 Cultuur als universeel recht

Het centraal plaatsen van het universele recht op cultuur in ons internationaal cultuurbeleid heeft drie thematische focuspunten. We ondersteunen op een gerichte manier projecten, samenwerkingen en trajecten die cultuurparticipatie versterken, die culturele vrijheid en autonomie versterken, en die cultuur en welzijn met elkaar verbinden. Via gerichte en impactvolle projecten zetten we in op regio's waar cultuur als universeel recht onder druk staat of minder vanzelfsprekend is. In onze bilaterale culturele samenwerking kiezen we momenteel voor een samenwerking met Oekraïne en Palestina. Onze kunsten- en cultureelerfgoedorganisaties kunnen vanuit hun bestaande netwerken, expertise en ervaring een verbindende rol opnemen.

Vlaanderen wil de komende jaren haar impact in internationale fora maximaliseren. Voor de periode 2025-2029 is ons land lid van het Comité van de UNESCO-2005 conventie. We zullen blijven pleiten voor het ondersteunen, uitdragen en verdedigen van het universele recht op cultuur.

We beklemtonen het belang van inclusie en diversiteit bij de oprichting van FLAME, het toekomstig Categorie 2-centrum voor Immaterieel Erfgoed in ons land. Flame wordt een internationale *kennishub* die inzet op capaciteitsopbouw tussen immaterieel erfgoed-actoren.

3.9.3 Internationalisering van Vlaamse culturele actoren versterken

Het versterken van de internationale positie van het Kunsten- en Cultureelerfgoedveld is méér dan het stapsgewijs subsidiëren van presentaties in het buitenland of het versterken van de capaciteit om buitenlandse kunstenaars, bruiklenen, curatoren, naar ons land te brengen.

We kiezen voor een beleid dat ook inzet op talentontwikkeling, professionele groei, opbouw van netwerk en kennisdeling. Hiervoor stimuleren we partnerschappen en samenwerkingen die vertrekken vanuit wederkerigheid.

We zorgen voor een meer optimale benutting van internationale subsidielijnen binnen de verschillende decreten. We doen dit door te werken aan een harmonisering van beoordelingscriteria en uniformisering van de in te brengen kosten. We maken werk van de ontwikkeling van een gerichte exportstrategie, waarbij we ook andere overheden aanspreken op hun bevoegdheden. Een deel van de exportstrategie bestaat uit het stroomlijnen van de dienstverlening door steunpunten (bv. internationale bezoekersprogramma's) en contactpunten (Creative Europe Desk, Vleva en Cultuurloket). Deze actoren leiden de sector toe naar Europese subsidieprogramma's. We onderzoeken hoe we kennis en expertise over thema's als mobiliteit, visa, fiscaliteit, buitenlandse tewerkstelling ... toegankelijk kunnen maken voor de hele sector, dus ook voor kleine en middelgrote organisaties.

Met Leuven en de brede regio als culturele hoofdstad van Europa in 2030, tot slot, schijnen de internationale schijnwerpers op Vlaanderen. We benutten die unieke kans om Europa kennis te laten maken met de diversiteit en rijkdom van onze Kunsten en Cultureel Erfgoed. Voor *LOV2030. Leuven and Beyond* werd een sterk programma ontwikkeld waarbij Leuven - met haar universiteit en jonge bevolking - haar troeven uitspeelt als stad voor artistiek experiment, gecombineerd met stevige museale – en erfgoedwerkingen en waarbij ook de vele troeven, verhalen en tradities vanuit de brede regio op structurele en nauwe wijze betrokken worden. Met de gekozen programmalijnen (*HumanNature & Innovation*) spelen ze in op innovatie en experiment en leggen ze nieuwe verbindingen die de stadsgrenzen zullen overstijgen.

3.10 Keuzes maken voor een matuur beleid

Deze visienota is geen allesomvattende beleidscatalogus. Wel worden een aantal duidelijke keuzes gemaakt. We beklemtonen de onderlinge samenhang met andere beleids- en visiedocumenten. Maar ook binnen de thema's en prioriteiten die we hier naar voren schuiven voor het Kunsten -en Erfgoedbeleid raken we niet elk onderwerp aan. Het topstukkenbeleid, Kunst in Opdracht, de relatie tussen kunst en toerisme, de werking en samenstelling van beoordelingscommissies ... zijn thema's waarvoor specifieke beleidsacties uitgewerkt zullen worden in de hiernavolgende Beleids- en begrotingstoelichtingen of waarvoor aparte trajecten zijn opgestart.

In deze context willen we nog inzoomen op twee overkoepelende uitdagingen.

3.10.1 Digitale maturiteit

Het versterken van de digitale maturiteit van het kunsten- en cultureelerfgoedlandschap verdient bijzondere aandacht.

In de visienota '[Van digitale kloof naar digitale verbinding. Beleidsprincipes voor een inclusieve cultuursector](#)' bieden we een helder en samenhangend narratief over de digitale transformatie van de cultuursector, met duidelijke beleidsaccenten voor deze legislatuur. Binnen de huidige budgettaire context kiezen we er bewust

voor om prioritair in te zetten op collectieve live cultuurbeleving. We beschouwen digitale technologie daarbij als een middel, en geen doel op zich. Dat geldt vanzelfsprekend in het bijzonder voor de kunsten- en cultureelerfgoedsector. Kunst moet je kunnen zien, horen, voelen, en als het even kan, aanraken, ruiken en smaken.

De volgende drie prioriteiten staan de volgende jaren hoog op de agenda: (i) een data gedreven publiekswerking waaraan de doorontwikkeling van UiTPAS bijdraagt, (ii) het implementeren van een waardenkader voor de digitale transformatie en (iii) het versterken van de digitale maturiteit van de brede cultuursector, rekening houdend met de diversiteit van de sector.

Tegelijk gaan we uit van een zo groot mogelijke subsidiariteit waarbij initiatieven van onderuit ondersteund kunnen worden door de digitale kernspelers publiq, meemoo en Cultuurconnect, die hiervoor ook nauw samenwerken en afstemmen met de sectorale steunpunten. Dat maakt het noodzakelijk om de digitale competenties van alle betrokkenen – of ze nu kunstenaar, medewerker, freelancer of vrijwilliger zijn – te versterken. Het vraagt van kunstenorganisaties en cultureelerfgoedorganisaties ook keuzes met betrekking tot de hele werking, van digitaal leiderschap tot operationele processen. Het gaat bijvoorbeeld om digitale processen die bezoekers(ervaring), communicatie, zakelijk beheer, databeleid of -voor Cultureel Erfgoed - collectiewerking ondersteunen.

Organisaties moeten in de eerste plaats, binnen de prioriteiten en kaders die door het programmabureau voor digitale transformatie vastgelegd zijn, een eigen digitale strategie ontwikkelen, die het kwaliteitsvol omgaan met digitale processen inbedt in het geheel van de werking. In die strategie moeten organisaties afwegen op welke vlakken ze aansluiten bij overkoepelende initiatieven en waarbij ze zelf experimenteren in afstemming en samenwerking met andere spelers. Haalbaarheid en een realistisch groeipad zijn hierbij cruciaal. Leren uit eigen ervaringen, onderlinge kennisdeling, het volgen van vorming het inroepen van expertise en begeleiding, ... versterken de digitale maturiteit. We rekenen erop dat het Kunsten- en Cultureelerfgoedveld zelf, in overleg met de digitale kernspelers, initiatieven neemt en keuzes maakt wie op welke punten een voortrekkersrol voor het brede veld wil opnemen. Doorgedreven en innovatieve manieren van samenwerken en krachtenbundeling tussen veldorganisaties onderling, maar ook tussen het werkveld en de culturele bovenbouw zijn de beste garantie om breed gedragen en succesvolle projecten te realiseren.

3.10.2 Maturiteit op vlak van duurzaamheid

De uitdagingen op het vlak van ecologische duurzaamheid vormen een belangrijke opgave voor de hele samenleving, en dus ook voor de culturele sector. Vanuit Cultuur dragen we bij aan de Vlaamse ambities rond klimaat en duurzaamheid. Daarbij erkennen we dat de bijdrage vanuit culturele werkingen kan verschillen naargelang discipline en context.

Voor cultureelerfgoedwerkingen gaat het om de gevolgen van klimaatverandering voor erfgoedsites en collecties, maar bijvoorbeeld ook om het streven naar een duurzaam collectietransport. Voor de kunsten stellen zich specifieke uitdagingen op het vlak van internationalisering, duurzame mobiliteit en de organisatie van festivals en podia. Duurzame infrastructuur is cultuurbreed een uitdaging.

Kunsten- en cultureelerfgoedwerkingen kunnen op twee sporen impact genereren. Ze kunnen een voorbeeldrol opnemen door bewust om te gaan met duurzaamheid in hun werking en hierover actief communiceren. Daarnaast ligt er een bijzondere kracht in de rol van cultuur zelf: het bereiken en raken van een breed publiek, het in vraag stellen van de status quo, het stimuleren van maatschappelijk debat en het

verbeelden van alternatieven. Zo kunnen culturele praktijken ruimte bieden aan zowel creatieve als traditionele benaderingen van ecologische vraagstukken.

We sporen Kunsten- en Cultureelerfgoedorganisaties aan om, waar mogelijk, stappen te zetten op vlak van duurzaamheid en om te bekijken welke inspanningen haalbaar zijn om hun ecologische voetafdruk te verkleinen in lijn met hun eigenheid en draagkracht. Collectieve afspraken en initiatieven, zoals de klimaatverklaring voor erfgoedorganisaties, of gezamenlijke aanbestedingen voor ledlampen in theaterzalen, ondersteunen en onderschrijven we.

Voor aanvragen voor werkingssubsidies binnen het Cultureelerfgoeddecreet is 'duurzaamheid' een beoordelingscriterium. In het criterium 'duurzaamheid' toetsen we het bewustzijn rond ecologische duurzaamheid en de inspanningsverbintenis die organisaties vanuit hun eigenheid kunnen aangaan.

3.11 Samenvattend: 7 keuzes voor een coherent en duurzaam Kunsten- en Cultureelerfgoedbeleid

- 1) We geven vorm aan een toekomstgericht en duurzaam cultuurbeleid in een Codex Cultuur. De Codex Cultuur beschrijft de kaderregelgeving, algemene definities en bepalingen, de te volgen procedures, de evaluatiecyclus en binnen welk kader de culturele bovenbouw haar taken opneemt en samenwerkt met het brede veld. Zo'n duidelijke set principes en richtlijnen garandeert een robuust en coherent beleid. Het is deze nieuwe Codex die bruggen bouwt tussen sectoren en de decretale verkokering aanpakt. Het organische en logische samenspel tussen Kunsten en Cultureel erfgoed krijgt hiermee een ambitieuze beleidsmatige vertaling.
- 2) Onze kunsten- en erfgoedorganisaties geven vorm aan democratisering en culturele democratie door op een innoverende manier na te denken over hun programmatie en organisatiestructuren. Binnen het bestaande subsidiekader honoreren we de concrete stappen.
- 3) Onze kunsten- en erfgoedorganisaties geven zelf concreet vorm aan de brugfuncties tussen cultuur en onderwijs, en cultuur en welzijn. Ze doen dat in samenspraak met de relevante departementen binnen de Vlaamse Overheid die hiervoor een nieuw, cross-sectoraal beleid uitwerken en faciliteren.
- 4) Ruimte creëren voor creatief talent in kunsten en erfgoed betekent dat organisaties:
 - ruimte en 'macht' delen;
 - zorgen voor een veilige werkomgeving;
 - werken aan inclusief leiderschap;
 - aandacht hebben voor nieuwe vormen;
 - vrijwilligers ontzorgen en omkaderen;
 - hun werking aanpassen aan een geactualiseerde Bestuurscode Cultuur;
 - vanuit samenwerking en afstemming met andere veldorganisaties en met de bovenbouw inzetten op het vergroten van de digitale maturiteit en ecologische duurzaamheid.

De Vlaamse Overheid is verantwoordelijk voor een helder beoordelingskader en maakt, op basis van beleidsplannen en adviezen, binnen het beschikbare budget de keuzes waarbij er aandacht is voor een volwaardige financiering van de gesubsidieerde organisaties en projecten.

- 5) Onze Kunsten- en Cultureelerfgoedorganisaties denken op een creatieve manier en met een blik van buitenaf over hun ruimtegebruik. We vragen om kansen te grijpen om een deel van de culturele infrastructuur beschikbaar te stellen aan andere gebruikers en samen met andere gebruikers oplossingen te zoeken voor eigen infrastructuurnoden. Het beleid werkt een kader uit om dergelijke initiatieven te ondersteunen. We stimuleren kunstenaars, cultuurwerkers en hun organisaties om in te zetten op ondernemerschap en innovatie in kunst en cultuur. We onderzoeken hierbij synergiën met andere departementen en stimuleren kruisbestuiving met andere sectoren.
- 6) We zorgen voor een optimale benutting van internationale subsidielijnen binnen de verschillende decreten. We maken onder meer werk van een harmonisering van beoordelingscriteria en uniformisering van de in te brengen kosten. Bovenal werken we een gerichte exportstrategie voor onze kunsten en erfgoed uit.
- 7) Wees verrassend, blijf Vlaanderen verwonderen en inspireren.

4 EEN KUNSTENBELEID DAT BIJDRAAGT AAN EEN SOLIDAIR, AUTONOOM EN VRIJ VELD

Vlaanderen bouwde sinds het einde van de jaren 1990 aan een cultuurbeleid dat vertrekt van wat kunstenaars en organisaties “van onderuit” ontwikkelen. Het Kunstendecreet, en later ook het Cultureelerfgoeddecreet, beoogde een autonoom en sterk ecosysteem waarin de overheid niet in de eerste plaats stuurt op inhoud, maar versterkt wat het veld aan artistieke kwaliteit, maatschappelijke verankering en representatie realiseert. Vanuit die traditie beschouwen we kunst niet als luxeproduct, maar als een essentieel onderdeel dat onze samenleving draagt: kunst creëert betekenis, kritische reflectie, ontmoeting en verbeeldingskracht, en draagt bij aan welzijn, democratische weerbaarheid en gemeenschapsvorming.

Het Vlaamse kunstenveld heeft de afgelopen jaren aangetoond dat het dynamisch en veerkrachtig is en in crisistijden – denk aan de Coronacrisis – heel flexibel is. In dergelijke crisismomenten speelt kunst een noodzakelijke gemeenschapsvormende rol. Toch kunnen we er niet omheen dat het veld onder druk staat. De uitdaging is structurele oververhitting tegengaan: er wordt veel gemaakt, maar te weinig werk kan duurzaam spelen, circuleren, rijpen en een publiek opbouwen. Makers en organisaties ervaren druk om voortdurend zichtbaar te blijven en steeds nieuwe producties op te zetten, vaak binnen coproductielogica's die meer genereren dan het systeem kan dragen. De toegenomen autonomie van lokale besturen op het vlak van cultuurbeleid zorgt voor slagkracht, maar stelt de sector ook voor uitdagingen. We ontwikkelen een beleid dat gericht is op het zoeken naar afstemming en synergie tussen het lokale, bovenlokale en Vlaamse niveau. Op die manier kunnen we een betere spreiding stimuleren, publiekswerking versterken en een optimaal en complementair gebruik van de schaarse culturele infrastructuur verzekeren.

Deze visienota kiest daarom voor een cultuuromslag: weg van een permanente productiedruk, naar een zorgzaam, solidair en duurzaam kunstenecosysteem waarin alle stappen van het creatieproces logisch en volwaardig op elkaar afgestemd zijn. Van de embryonale conceptie van een artistiek idee over de verdere ontwikkeling en productie tot de toeleiding naar een publiek. We versterken wat werkt, zorgen voor complementariteit tussen bestuursniveaus, en creëren condities die artistieke diepte, fair practice, regionale spreiding en inclusieve participatie mogelijk maken. Het Kunstendecreet maakt vandaag veel mogelijk, maar het volledige parcours van een project blijft voor commissieleden vaak nog te onzichtbaar.

4.1 We bouwen aan een divers en gelaagd (institutioneel) landschap op basis van solidariteit en samenwerking

De financiële middelen in de kunstensector zijn niet oneindig. De noden en ambities van kunstenaars en organisaties zijn per definitie groter dan waar de overheid een antwoord op kan geven. Omdat veel organisaties aanspraak maken op beperkte middelen en omdat de output per organisatie hoog is in verhouding tot het beschikbare budget, dreigt de sector in een voortdurende concurrentiestrijd terecht te komen.

We willen bewust weg-evolueren van dit concurrentiemodel en inzetten op een landschap waar solidariteit en (doorgedreven) samenwerking de toon zetten. Dat doen we door in adviezen en beslissingen te zoeken naar complementariteit en (doorgedreven) samenwerking, maar ook door te streven naar co-creatie en naar een goede rolverdeling tussen de verschillende geledingen in het landschap.

4.1.1 Het belang van een divers en fijnmazig kunstenveld

De Landschapstekening Kunsten bevestigt de diversiteit van het kunstenveld en toont een ecosysteem waarbij organisaties altijd verbonden zijn met elkaar en met het geheel. In het Vlaams Regeerakkoord garanderen we duurzame perspectieven voor alle disciplines, van designcultuur tot klassieke muziek. Ook bij organisaties die een werkingssubsidie voor vijf jaar krijgen zitten grotere, publieksgerichte organisaties, afgewisseld met kleine en middelgrote structuren die functioneren als broedplek voor jong talent en huizen die nieuw en experimenteel werk op een laagdrempelige manier naar een publiek kunnen brengen. Soms gebeurt dit vanuit een klassieke benadering, soms vanuit een participatieve en/of hybride werking die zorgt voor een stevige verankering in de straat, stad of wijk waar ze gevestigd zijn. We hebben hierbij oog voor een goed evenwicht tussen stedelijke én landelijke gebieden. Vanuit deze organisaties worden de grotere huizen aangejaagd en geïnspireerd.

Sommige alternatieve organisaties en kunstenaargedreven productiestructuren nemen geen publieksgerichte rol op. Dit zijn hybride plekken die soms de vorm van een werkplaats aannemen, soms die van een alternatief managementbureau of residentieplek. Dikwijls gaat het over kleinere organisaties die een essentiële rol opnemen ten aanzien van kunstenaars die zelf niet over een professionele structuur beschikken. Ze leveren maatwerk en ondersteunen op zakelijk, artistiek, logistiek en infrastructureel vlak. Ze dekken risico's af die anders bij de individuele kunstenaars gelegd worden. Faire praktijken, co-creatieve processen en samenwerking staan hierbij centraal. Deze organisaties zorgen voor instroom en doorstroom binnen de sector. Ook gezelschappen, ensembles en collectieven maken deel uit van een dynamisch systeem dat nooit eenduidig in categorieën te vatten is.

Een bijzondere groep organisaties die gesubsidieerd worden binnen het kunstendecreet zijn de sociaal-artistieke organisaties. Hun werking is intrinsiek inclusief. Hierdoor hebben zij een belangrijke functie in het ecosysteem. De kwetsbaarheid van de deelnemers binnen die werkingen zorgde in het verleden te vaak voor preciaire organisatievormen. Om hun zichtbaarheid, slagkracht, draagvlak, organisatorische en infrastructurele basis te vergroten heeft de sociaal-artistieke sector de voorbije jaren ingezet op samenwerking en synergie. Niet alleen onderling, met andere sociaal-artistieke organisaties, maar ook met alle andere geledingen van het kunstenveld: van individuele professionele kunstenaars, over gezelschappen, presenterende en producerende huizen. Daarnaast wordt steeds vaker cross-sectoraal samengewerkt, onder meer met partners uit welzijn, onderwijs en andere domeinen.

Binnen het gesubsidieerde kunstenveld nemen architectuur- en designcultuur een bijzondere positie in. Meer dan elke andere kunstendiscipline wordt er vanuit architectuur en design nagedacht over de fysieke ruimte van mensen en de mogelijke impact op hoe mensen bewegen, zich verhouden tot hun leefomgeving en tot elkaar.. Beide disciplines zetten hierbij sterk in op onderzoek en innovatie, maar zijn ook sterk verbonden met economie en ondernemen. We willen een collectief en breed gedragen architectuur- en designcultuur in Vlaanderen verder stimuleren, expertise verder uitbouwen in het veld en verankeren in het beleid.

4.1.2 Organisaties met subsidies voor twee beleidsperiodes en Vlaamse Kunstinstellingen

Grotere organisaties, waaronder de Vlaamse Kunstinstellingen en de organisaties met subsidies voor twee beleidsperiodes, hebben veel slagkracht, expertise en infrastructuur.³² Hun reikwijdte en impact voor zowel kunstenaars als publiek is groot. Zij vormen de institutionele fundamenteën van het kunstenveld en schragen het veld door een verbindende en faciliterende rol op te nemen waarbij ze consolideren wat van onderuit doorstroomt. Tegelijk zijn dit open huizen. Het zijn kruispunt –en ontmoetingsplekken voor een heel divers publiek. Door hun schaalgrootte en meer duurzame financiering zijn die instellingen een laboratorium waar nieuwe en innovatieve organisatiestructuren in de praktijk kunnen gebracht en getest worden, gaande van modellen met gedeeld leiderschap over slimme zakelijke, artistieke, infrastructurele en productionele samenwerkingsverbanden tussen verschillende organisaties.

Er worden in deze beleidsperiode geen nieuwe organisaties met subsidies voor twee beleidsperiodes erkend. De beheersovereenkomsten voor 2028-2032 zullen opgemaakt worden op basis van een uitgebreide evaluatie en het advies over een aangepast beleidsplan waarin deze organisaties hun specifieke landschapsversterkende taken omschrijven.

In het Vlaamse orkesten- en ensemblelandschap is een dynamische beweging aan de gang waarbij ingezet wordt op meer samenwerking. In februari 2026 werden Opera Ballet Vlaanderen en *Antwerp Symphony Orchestra*, na een uitgebreid voorbereidend traject, één organisatie. Die operatie moet ervoor zorgen dat Vlaanderen een internationaal toonaangevende en leidende rol zal kunnen blijven opnemen in de klassieke muziek. Daarnaast werkt *Brussels Philharmonic* aan een eigen toekomstgericht parcours van geïntensifieerde samenwerking met verschillende organisaties. We zien deze verschillende clusteringmodellen als voorbeeldtrajecten van hoe organisaties vanuit een gedeelde ambitie en artistiek belang, samenwerken. We zetten hiermee in op een behoud van de fijnmazige diversiteit in de klassieke muziek en geven we ook kruisbestuiving en dynamiek alle kansen. Klassieke muziek is geen nostalgisch luxeproduct, maar een sector waar traditie en vernieuwing elkaar versterken.

4.1.3 Landschapsversterkende rollen

In de vorige beleidsperiode werd het begrip “Landschapsversterkende rol” geïntroduceerd in het Kunstendecreet om een onderscheid te maken tussen de verschillende geledingen van het structureel gesubsidieerde landschap. Vandaag gaan we ervan uit dat elke organisatie die subsidies ontvangt intrinsiek een versterkende rol speelt in het landschap.

Vlaamse Kunstinstellingen en organisaties met subsidies voor twee beleidsperiodes hebben een grotere continuïteit en verminderde planlast. Dat betekent een versterking van deze organisaties. We koppelen dit aan een duidelijke verantwoordelijkheid om te faciliteren en te inspireren en doen dit vanuit een zorg voor en overleg met het volledige veld.

³² Vandaag zijn 16 kunstorganisaties met subsidies voor twee beleidsperiodes erkend: Bronks, Buda, Campo, Muziekcentrum De Bijloke, De Studio, Het Paleis, Kaaitheter, KAAP, Kopergietery, KVS, Musica, Nona, NtGent, Rosas, STUK, Wiels. Vlaamse Kunstinstellingen zijn: ASOBV vzw, Ancienne Belgique, Concertgebouw Brugge, Brussels Philharmonic, Kunstencentrum Viernulvier, De Singel.

Daarom hebben we gevraagd aan de organisaties met subsidies voor twee beleidsperiodes en Vlaamse kunstinstellingen om, in onderling overleg en in dialoog met de andere geledingen van het veld, hun versterkende rol onderscheidend te expliciteren. Prioritair vragen we hierbij aandacht voor:

- 1) Gedeeld ruimtegebruik;
- 2) Innovatieve organisatiestructuren waarbij we cultureel ondernemerschap, doorgedreven samenwerkingsverbanden en kennisdeling binnen en buiten de kunstensector aanmoedigen.
- 3) Ondersteuning van kunstenaars (instroom, landelijke en internationale spreiding van jonge of nieuwe makers, mid-career en uitstroom), zakelijke medewerkers en technici via *on-the-job-training*;
- 4) Cross-sectoraal en multidisciplinair werken (onderwijs, zorg, erfgoed, digitale technologie);
- 5) Participatie en meerstemmigheid. Met bijzondere aandacht voor innovatie op het vlak van publiekswerking en -werving.

Dit is een dynamische oefening die zijn beslag zal kennen in de aanvraagdossiers van die organisaties. Elke organisatie kan ervoor kiezen om op één of meerdere prioriteiten in te zetten.

4.1.4 Van concurrentiële modellen naar een solidair landschap

Door punctuele ingrepen in de beoordelingsmethodiek – o.a. een betere opleiding van experts met aandacht voor landschapszorg, het bepalen van een maximaal stijging en dalingspercentage voor Vlaamse Kunstinstellingen en organisaties met een subsidie voor twee beleidsperiodes; door aan de landschapscommissie, transparant en helder, prioriteiten mee te geven voor aanvang van hun werkzaamheden, maken we een kader dat het mogelijk maakt om te evolueren van een concurrentieel model naar een solidair model waarin we samenwerking en onderlinge afstemming stimuleren. Het is van belang om de diversiteit en fijnmazigheid van het veld te erkennen en te garanderen. Vanuit de overheid creëren we het kader en de context waarin zelfregulering mogelijk wordt en waarin de dynamiek van het landschap gegarandeerd is. Dit draagt bij aan de kwaliteit van werkingen en versterkt hun streven naar excellentie.

4.1.5 Kunst in het hart van de samenleving: lokale verankering

Veel organisaties die binnen het Kunstendecreet gesubsidieerd worden zijn ook lokaal verankerd. Ze spelen een rol in het lokale cultureel weefsel, maken gebruik van culturele infrastructuur van de stad of gemeente waar ze gehuisvest zijn en werken intens samen met lokale partners.

Cultuurcentra beschikken niet alleen over professionele podia, tentoonstellingsinfrastructuur of repetitieruimtes voor jonge kunstenaars, ze hebben vaak ook veel expertise en kennis op het vlak van publiekswerking, programmatie, educatie en publiekswerving.

Ook bij lokale besturen neemt de financiële druk toe. Dit dreigt effecten te hebben op het vlak van inhoudelijke expertise én beleid waarbij bijvoorbeeld jonge kunstenaars en organisaties groeikansen missen en gevestigde organisaties minder goed ondersteund kunnen worden in hun opdracht om zich ook lokaal te verankeren. Uit de landschapstekening blijkt bovendien dat Cultuurcentra meer en meer taken en opdrachten opgelegd krijgen buiten het artistieke zoals kookworkshops, politieke debatten, lessen, vieringen ...

In het kunstendecreet is tussen de beoordeling en de beslissing voorzien dat de betrokken steden en gemeenten geconsulteerd kunnen worden. We lichten, vanuit respect voor de lokale autonomie, die optie en grijpen dit moment niet alleen aan om met de steden en gemeenten af te stemmen, maar ook om bestaande, inspirerende samenwerkingsmodellen, zoals die bijvoorbeeld opgezet werden door de steden die zich kandidaat stelden als Europese culturele hoofdstad 2030, te onderzoeken.

4.1.6 Landschapszorg: een beleid dat dynamiek garandeert en nalatenschap beschermt

Een kunstenecosysteem is gezond als beginnende kunstenaars voldoende kansen krijgen, als kunstenaars op het toppunt van hun kunnen voldoende ondersteuning krijgen om hun oeuvre en hun loopbaan duurzaam uit te bouwen én als we erin slagen om zorgzaam om te springen met datgene wat gisteren vernieuwend was en mee de kunsten van vandaag gevormd heeft.

Door de druk op de beschikbare subsidies staan beoordelingscommissies vaak voor een onmogelijke keuze tussen het ondersteunen van nieuwe initiatieven of het bestendigen van datgene wat, vaak al decennialang, publieke ondersteuning krijgt.

Zorg voor het landschap betekent niet het oneindig subsidiëren van dezelfde initiatieven. Evenmin betekent het dat alles wat nieuw en experimenteel is vanzelfsprekend moet gesubsidieerd worden. Beoordelingscommissies, zijn het best geplaatst om die afwegingen inhoudelijk te maken. Het beschikbare instrumentarium moet evenwel voldoende fijnmazig en divers zijn om dit op een verantwoorde manier te doen.

Jonge organisaties die hun werking willen professionaliseren en duurzaam willen uitbouwen kunnen vandaag, in aanloop naar een structurele ronde, projectsubsidies aanvragen voor een jaarwerking. De beoordeling en toekenning van die projectsubsidies is echter grillig. Sommige initiatieven hebben nood aan een grotere continuïteit, zodat ze hun werking voldoende kunnen professionaliseren en nadien mogelijk instromen in de werkingsubsidies. Via projectsubsidies voorzien we middelen die heel specifiek bedoeld zijn voor het verder professionaliseren van jonge organisaties.

Andere initiatieven zoeken, al dan niet gedwongen op basis van een negatief subsidieadvies, naar een goede manier om hun werking af te ronden en datgene te borgen, waar vaak decennialang creativiteit, energie en publieke middelen in geïnvesteerd werden.

Tegelijk zien we individuele kunstenaars, zonder organisatiestructuur, worstelen met hun archieven en nalatenschappen. De voorbije jaren werden via het experimenteel reglement Pilotprojecten Kunstenerfgoed projecten ondersteund die op een verantwoorde manier oplossingen zoeken voor artistieke nalatenschappen. We willen dit verbreden en het afwerken van lopende engagementen, het borgen van kennis, expertise, archieven en oeuvre centraal stellen.

De komende jaren willen we structureel inzetten op de omgang met kunstenerfgoed, zowel voor individuele kunstenaars als voor organisaties. We verduurzamen het beleid en verankeren de financiële ondersteuning binnen de kortlopende subsidies van het kunstendecreet.

We erkennen dus vanaf nu instroom én uitstroom als inherent aan een dynamisch kunstenecosysteem en werken een omkaderend beleid uit dat abrupte ontwrichting voorkomt wanneer er geen werkingsmiddelen toegekend zijn.

4.2 Een kunstenaarsgericht beleid

‘Loont Passie’, de studie in opdracht van de Vlaamse Overheid om de sociaaleconomische positie van kunstenaars en kunstwerkers in kaart te brengen, toont dat flexibiliteit aan de basis ligt van precariteit in kunstenaarsloopbanen.³³ Periodes van betaald werk worden afgewisseld met periodes van onbetaald werk. Ook de fysieke en mentale werkomstandigheden vragen een grote flexibiliteit en voortdurend aanpassingsvermogen. Kunstenaarsloopbanen verlopen zelden lineair. Inzetten op het versterken van de sociaaleconomische positie van de kunstenaar vraagt een coherent en afgestemd instrumentarium dat rekening houdt met die specifieke kenmerken.

4.2.1 Kunstenaarsloopbanen

Een aantal instrumenten die gericht zijn op kunstenaars zijn geen Vlaamse bevoegdheid. Zo volgen we met aandacht de evaluatie van het federale kunstwerkattest. Binnen het Kunstendecreet wordt sinds enkele jaren veel nadruk gelegd op de faire vergoeding van kunstenaars. Gesubsidieerde organisaties worden geacht om kunstenaars minstens volgens de CAO-normen te vergoeden en kunstenaars in goede en veilige omstandigheden tewerk te stellen. Een kunstenaarsgericht beleid, waarbij we aandacht hebben voor het versterken van hun sociaaleconomische positie, vraagt een gebalanceerde visie waarbij de verschillende instrumenten zich op een evenwichtige manier tot elkaar verhouden.

Een aantal drempels voor dit evenwicht binnen de huidige subsidiehuishouding situeren zich vandaag bij de regeling rond kunstenaarsbeurzen. Ze zorgen weliswaar niet voor directe tewerkstelling van kunstenaars maar bieden ze wel broodnodige ademruimte voor een kunstenaar om zich kortstondig te herbronnen, een nieuw project embryonaal te ontwikkelen of te investeren in nieuwe kennis en expertise. Op die manier zijn ze een laagdrempelige, maar efficiënte en noodzakelijke schakel in een hedendaagse kunstenaarsloopbaan. Als instrument dat ruimte creëert voor experiment en herbronning is een goed beurzensysteem bovendien één van de sleutels die oververhitting van het veld kan tegengaan.

We maken beurzen flexibeler, onderzoeken de mogelijkheid om de forfaitaire bedragen op te trekken en maken het mogelijk om twee keer per jaar een beurs aan te vragen. We schrappen de regel dat geen projectsubsidies aangevraagd kunnen worden tijdens de looptijd van een beurs zodat werkperiodes minder gefragmenteerd worden en continuïteit en ontwikkeling beter ondersteund worden.

4.2.2 Bredere tewerkstelling van kunstenaars

Elk jaar stromen steeds meer jonge kunstenaars in, in het veld. Dat spreekt onder meer voor de kwaliteit van het aanbod in het Vlaamse hoger kunstonderwijs. Dit zijn kweekvijvers voor talent uit binnen- en buitenland. We merken vandaag dat afstuderende kunstenaars zich te weinig bewust zijn van andere beroepsmogelijkheden binnen en buiten de cultuursector. De druk op het systeem blijft hierdoor onnatuurlijk groot. We willen, in overleg met de steunpunten, het gesprek tussen de sector en het hoger kunstonderwijs

³³ Jessy Siongers, Astrid Van Steen en John Lievens, [Loont passie? Een onderzoek naar de sociaaleconomische positie van professionele kunstenaars in Vlaanderen](#), Gent, 2016.

faciliteren zodat kunstopleidingen beter afgestemd worden op loopbanen die veranderlijk zijn, ondernemerschap gestimuleerd wordt en knelpuntberoepen binnen de sector - zoals zakelijke, productionele en technische functies – makkelijker kunnen ingevuld worden.

4.3 Oververhitting aanpakken door beter te produceren en te spreiden

4.3.1 Produceren

Oververhitting van het veld ontstaat door de druk van een versnelde en overgeformatteerde productiecycclus waar kunstenaars en producenten geforceerd worden om werk te tonen dat onvoldoende ontwikkeld werd. Dat gaat ten koste van kwaliteit. Vervolgens is het aantal toon- en speelmogelijkheden te klein. Ook dat gaat ten koste van kwaliteit en duurzaamheid. Koppel hieraan de druk op internationalisering en we hebben een perfecte storm die zowel de meerstemmigheid, de duurzaamheid als kwaliteit aantast.

We willen beoordelingscommissies en aanvragers stimuleren om in hun adviezen los te komen van de korte termijn en, heel gericht, ook op de langere termijn in te zetten. Grote en ambitieuze projecten worden vaak enkele jaren op voorhand gepland. Een financiële basis die ruim voor de start van het project gelegd is, kan aan kunstenaars de zekerheid en rust bieden om voldoende tijd te nemen voor ontwikkeling en verfijning van het project. Zo kan vermeden worden dat, bijvoorbeeld, een kunstenaar pas in januari zicht krijgt op mogelijke productiemiddelen voor een nieuw werk dat in de maand mei van hetzelfde jaar moet getoond worden in een buitenlandse tentoonstelling.

Binnen het Kunstendecreet kan vandaag reeds voor elk van deze stappen ondersteuning worden aangevraagd. Door deze stappen expliciet in samenhang te beschrijven en in kaart te brengen, wordt de onderliggende logica van een artistiek traject beter zichtbaar. Dit biedt aanvragers de kans om hun werk te situeren binnen een ruimer proces en een langetermijnvisie op creatie en presentatie te articuleren. Tegelijk ondersteunt het beoordelingscommissies om projecten niet louter op zichzelf te beoordelen, maar ook in relatie tot eerdere fases en met het oog op mogelijke vervolgstappen.

4.3.2 Spreiden

Het bovenlokaal cultuurdecreet, dat aanvankelijk gemaakt werd om het wegvallen van de culturele bevoegdheid van de provincies op te vangen, werd in 2024 grondig hervormd en klaargestoomd voor de toekomst.

De komende jaren zetten we met dit decreet in op de groei en versterking van intergemeentelijke samenwerkingsverbanden. Hiermee stimuleren we samenwerking, kennisbundeling en uitwisseling tussen organisaties. Dit versterkt de autonomie en slagkracht van cultuurwerkers.

Samen met het steunpunt OP/TIL, de VVSG en het werkveld zetten we, binnen het huidige decretale kader, in op het ontwikkelen van een visie voor de grootschalige projectsubsidies, die is aangepast aan de noden van vandaag. We blijven hierbij inzetten op transversale projecten met een culturele finaliteit, maar maken ook de financiering mogelijk van projecten die inzetten op spreiding en samenwerking tussen lokale organisaties en landelijk erkende organisaties. We herstellen zo de noodzakelijke en natuurlijke band met cultuurcentra – die intrinsiek een bovenlokale werking hebben - zonder afbreuk te doen aan de lokale autonomie. De sleutelrol van lokaal beheerde infrastructuur voor een dynamisch, divers en gelaagd kunstenveld wordt bevestigd. Cultuurcentra, bibliotheken en kleinere, vaak niet of projectmatig gesubsidieerde bottom-up initiatieven worden erkend als schakel tussen lokale gemeenschappen en het professionele kunstenveld. We stimuleren

innovatieve modellen waarbij cultuurcentra, vanuit het lokaal cultuurbeleid, mee investeren in creatieprocessen, waarbij duurzame relaties opgebouwd worden met makers en producenten.

We zien het realiseren van toonkansen als essentieel onderdeel van het creatietraject. Kunst komt zo dichterbij een uiteenlopend publiek en de regionale noden worden beter meegenomen. Op die manier zorgen we ervoor dat beleidsinitiatieven elkaar versterken en niet alleen naast elkaar bestaan.

4.4 Festivals en Huizen van de Muziek

4.4.1 Festivals als proeftuinen voor experiment, *work in progress* en gemeenschapsvorming

In steden maar evengoed in dorpen en landelijke gebieden, organiseren Vlamingen kleinere en grotere festivals in allerlei disciplines. Binnen het kunstendecreet erkennen we festivals en festivalgerichte formules (denk hierbij aan thematische focusprogramma's binnen organisaties met een jaarwerking) als tijdelijke laboratoria waar kunstenaars, producenten en programmatoren nieuwe vormen kunnen testen, kennis kunnen delen en artistieke risico's kunnen nemen. We ondersteunen expliciet het belang van "work in progress" en ontwikkeling in zulke contexten en sturen op focus en kwaliteit, zodat experiment ruimte krijgt. Vandaag bestaan al tal van voorbeelden in het kunstenveld die hun waarde en kwaliteit op dit vlak bewijzen. Denk aan concepten als WIPCOOP dat in de podiumkunsten al vele jaren als een sterk concept voor vernieuwing gezien wordt, maar evengoed de vele kleinere en grotere ontdekkingsfestivals.

Festivals zijn een interessante formule om een breed publieksbereik te combineren met een geconcentreerde en gelaagde programmatie die zowel gevestigd talent als jong opkomend talent een plek kan geven. Het werk van kunstenaars van eigen bodem kan in een internationale context geplaatst worden, nieuwe formats kunnen uitgetest worden. Ook laten ze toe om innovatieve strategieën op het vlak van publiekswerking in de praktijk te brengen. Denk hier bijvoorbeeld aan festivals die klassieke muziek verbinden met een fors uitgebouwde werking rond natuur, klimaat en duurzaamheid. Dit zorgt niet alleen voor een bewustmaking bij het publiek, maar ook voor meer spreiding en voor een verrassende programmatie buiten de klassieke concertzaal. Een concreet voorbeeld is het Brusselse festival *It Takes a City*, waarbij geen aparte organisatie opgericht wordt, maar waarbij negen organisaties de krachten bundelen, vanuit hun eigen DNA, om jong, nieuw en experimenteel werk naar een publiek te brengen.

Sommige festivals leggen de klemtoon op één hoofddiscipline maar alsmaar meer organisatoren tonen een interesse in multidisciplinair en hybride werk. We willen de innovatieve kracht van festivals erkennen en hen hierin ondersteunen. Niet zelden combineren zij creatief ondernemerschap met een innovatieve organisatiestructuur en een vernieuwende artistieke visie. We zien hier alle mogelijke combinaties in het werkveld in de meest dynamische festivalformules: van festivals rond kunst en wetenschap tot projecten waar architectuur, beeldende kunst, poëzie en (club)muziek samenkomen in spannende en dynamische festivalformules.

Festivals zijn wendbaar, verzoenen een ondernemende met een artistieke logica, en kunnen, binnen of buiten institutionele huizen, direct inspelen op de meest recente artistieke vernieuwing en maatschappelijke beweging. Ze bieden tenslotte ook de kans op meer culturele dynamieken op plaatsen waar cultuur minder geïnstitutionaliseerd aanwezig is.

4.4.2 Focus op muziek: clubs als geïntegreerde ontwikkel-, productie- en presentatieplekken

Niet elke muzikant ambieert een professionele loopbaan, maar wie dat wil moet daar alle kansen voor krijgen. Uit de Landschapstekening Kunsten blijkt dat in de niet klassieke muziek het spanningsveld tussen het door de overheid gevoerde en aangemoedigde beleid rond faire praktijken en de realiteit groot is.³⁴ De finaliteit is om betere omkadering en groeitrajecten aan te bieden. Binnen de niet-klassieke muziek is hier niet alleen urgentie, maar ook momentum. We rekenen op bestaande muziekclubs en werkingen die residenties en begeleiding aanbieden en versterken hen tot Huizen van de Muziek waarbij repetitie, creatie, coaching op maat, opname/captatie en presentatie één samenhangend traject vormen. Zij kunnen de matchmaker zijn in een netwerk dat muzikanten en hun carrières ondersteunt.

De muziekclubs, de managementkantoren (die carrières begeleiden) én de steunpunten worden aangemoedigd om als professioneel netwerk die rol ambitieuzer op te nemen. We erkennen en versterken daarom muziekclubs in hun rol, en zorgen voor een structurele verankering van talentontwikkeling als kerntaak voor dit netwerk. We zorgen ook hier voor voldoende geografische spreiding. In de provincies waar er weinig organisaties zijn kunnen bestaande of nieuwe organisaties een specifieke opdracht krijgen, in andere provincies werken we vanuit een netwerkmodel en vragen we aan die clubs om te zoeken naar synergie en complementariteit.

Huizen van de Muziek worden idealiter plekken waar ook de ondersteunende profielen door ontwikkelen; in samenwerking met opleidingspartners en VI.BE als steunpunt. Zo maken we in de praktijk de koppeling van muzikanten met managers, bookers, tourmanagers, technici, muzikanten, producers, PA/licht, visuals, marketing, enz.

Als toekomstige Huizen van de Muziek denken we aan werkingen zoals 4AD Diksmuide; AB, Volta en VK Concerts Brussel; B-Classic Limburg; Bootstraat Hasselt; Cactus Brugge; De Zwerver Middelkerke; Democracy en Kunstencentrum VIERNULVIER (Club Wintercircus) en Handelsbeurs Gent; Het Depot Leuven; Wilde Westen Kortrijk; Muziekcentrum Dranouter Heuvelland; De Casino en Muziekclub 't Ey Sint-Niklaas; N9 Eeklo; Rataplan, De Roma en Trix, Antwerpen. Dit zijn de clubs die een organisch netwerk zijn geworden de afgelopen decennia. Samen kunnen ze zorgen voor een regionale spreiding van kansen voor muzikaal talent. We benadrukken dat deze lijst niet-limitatief is.

We zetten verder in op een podium- en kansenparcours voor artiesten, als verbindend project binnen de muzieksector.

We verbeteren de zichtbaarheid van infrastructuur en noden via gerichte dataverzameling en regionale analyse, en integreren relevante databronnen in een basisinventaris. We stimuleren structurele partnerschappen tussen steunpunten, muziekclubs, lokale besturen en private actoren om deze werking duurzaam te financieren en regionaal te spreiden.

³⁴ Zie Landschapstekening betreffende de kruisbestuivingen tussen pop, jazz, electronica, klassiek, clubcultuur en sound art, p. 51-52, 55-56. Over instroom buiten formele opleidingen, peer learning en praktijkervaring, zie p. 52-54, 62-63. Zie ook Jan Ferwerda, Mart Willekens e. a., [Loont Passie? Meting 2 \(2021\)](#), Gent, 2022, p. 29-31.

Naast de opkomst van AI gegenereerde muziek en audiovisuele content, komen de inkomsten van muzikanten ook op andere vlakken steeds meer onder druk te staan: het stopzetten van televisiediensten via *cord-cutting*, de afkoop van rechten door streamingdiensten en de inkomstendaling van lokale en traditionele distributiekanaalen zoals cd-verkoop en radiodistributie. De komende periode onderzoeken we daarom de opportuniteit van een stimuleringsregeling voor de muzieksector. De nieuwe stimuleringsregeling moet de Vlaamse muzieksector versterken en de investeringen in muziekproducties aanmoedigen.

4.5 Beeldende kunst: naar een integrale visie en hervorming van het aankoopbeleid.

4.5.1 Een integrale visie op beeldende kunst

Nergens is de kunstmatigheid van harde grenzen tussen kunsten en erfgoed zo duidelijk als in de sector van de beeldende kunst. Het onderscheid is helder. Waar museale erfgoedorganisaties een historiserende en canoniserende opdracht hebben, hebben kunstencentra een kunstkritische positie en kijken ze vooruit.

De beleidsmatige ruimte is anders, maar in realiteit zijn dit geen van elkaar los te koppelen werelden. Het spanningsveld toont zich het scherpst in de kunstencentra en de musea voor hedendaagse kunst. Vlaanderen heeft ook verschillende beeldende kunstenorganisaties met een hybride praktijk waarin de grenzen tussen hun Kunstenwerking en Cultureelerfgoedwerking vervaagd of onbestaande zijn. Sommige organisaties worden hiervoor ondersteund vanuit beide decreten, wat zorgt voor extra planlast. Andere organisaties worden enkel binnen het Kunstendecreet of het Cultureelerfgoeddecreet ondersteund, wat ervoor zorgt dat slechts een deel van de werking erkenning krijgt van de Vlaamse Overheid.

De inzet bij de hervorming van en evolutie naar een vernieuwd museaal landschap is om de complementariteit tussen kunstencentra en musea zichtbaar te maken, en zowel in de praktijk als beleidsmatig het samenspel tussen beide te versterken en te bevorderen. Dat vergt dialoog, afstemming en continu gesprek. De Staten-Generaal voor de Beeldende Kunst en Kunstmusea (zie 5.7.2) bieden een platform voor die dialoog. Stemmen van kunstenaars en kunstenorganisaties, die onvoldoende gehoord worden in het debat krijgen hier een forum om vanuit hun visie het toekomstige landschap voor de beeldende kunst in Vlaanderen mee vorm te geven.

Tijdens de Staten-Generaal van de Beeldende Kunsten en de Kunstmusea - georganiseerd door FARO en Kunstenpunt - worden zowel de samenhang als het toekomstige samenspel verder geëxpliciteerd. In de praktijk zijn er in zowel het Kunsten- als het Cultureelerfgoeddecreet tal van voorbeelden te vinden die inspirerend kunnen zijn. Zo zijn er kunstencentra die erfgoedtaken opnemen of projecten die kijken welke verhalen een museale collectie kan vertellen in een niet-museale context.

4.5.2 Hervorming aankoopbeleid hedendaagse kunst

Binnen het Kunstendecreet zijn middelen voorzien voor de aankoop van hedendaagse kunst. Een onafhankelijke commissie van drie experts doet voorstellen aan de minister van Cultuur voor de aankoop van nieuwe werken voor de Collectie van de Vlaamse Gemeenschap.

Vanaf 2026 zijn die middelen verhoogd. We koppelen die verhoging aan het uitwerken van een nieuwe visie op collectievorming en aankoopbeleid die past in de ambitie van het museaal hervormingsplan.

Hierbij willen we vooral aandacht hebben voor de publieke zichtbaarheid van die aankopen. Dat zorgt voor een betere afstemming en betrokkenheid tussen het aankoopbeleid van de Vlaamse kunstmusea en dat van de Vlaamse Overheid.

We garanderen hierbij een continue en grote betrokkenheid vanuit de kunstensector, die hier haar aanjagende en inspirerende rol volwaardig moet kunnen spelen. Ons land bulkt van het artistiek talent en we investeren in de Rubens en Van Eycks van morgen.

Zo kan het aangekochte werk beter ontsloten worden naar een breder publiek en ingebed worden in een internationale context.

4.6. Samenvattend: 7 Keuzes voor een dynamisch en autonoom Kunstenveld

- 1) De Vlaamse Regering erkent de diversiteit en gelaagdheid van het Vlaamse Kunstenveld en zet in op het versterken van het hele ecosysteem. Hierin wordt aan de Vlaamse Kunstinstellingen en aan de Organisaties met subsidies voor twee beleidsperiodes een sleutelrol toegekend als facilitator voor een dynamisch, zorgzaam, duurzaam en solidair landschap. Conform het regeerakkoord voorzien we toekomstperspectief voor alle disciplines.
- 2) De kunstenaar staat centraal. We vragen aan organisaties om een kunstenaarsgericht beleid te voeren. Vanuit de overheid faciliteren we het gesprek tussen de Kunstensector en het hoger onderwijs, verlagen we de drempels voor beurzen en stemmen af met lokale en federale overheid voor bevoegdheden die een rechtstreekse impact hebben op de loopbaan van kunstenaars (bijvoorbeeld kunstwerkattest, een lokaal stimuleringsbeleid voor kunstenaars).
- 3) We bevorderen instroom in het veld en ontwikkelen een beleid om werkingen, die willen of moeten uitstromen uit de werkingssubsidies, te borgen.
- 4) We pakken de oververhitting aan door explicieter de samenhang in het creatieproces in beeld te brengen en te ondersteunen. Tegelijkertijd zetten we in op een betere spreiding door uitwisseling en kennisdeling tussen het lokale niveau en het Vlaamse niveau te stimuleren en hiervoor een nieuwe beleidsvisie voor de subsidies voor grootschalige projecten binnen het Bovenlokaal Cultuurdecreet te ontwikkelen.
- 5) We vragen aandacht van beoordelingscommissies voor festivals en festivalgerichte formules (multidisciplinair en cross-sectoraal) als laboratoria voor dynamiek en vernieuwing. Binnen het clubcircuit grijpen we met de Huizen van de Muziek, het momentum om, vanuit samenwerking en onderlinge afstemming, in te zetten op een 360°-benadering voor het realiseren van het (internationale) groeipotentieel van onze muzikanten.
- 6) We zorgen voor heldere rollen, meer dynamiek en een sterkere positie van de beeldende kunst door over de grenzen van Kunsten en Cultureel Erfgoed heen een geïntegreerde visie te ontwikkelen en het aankoopbeleid voor hedendaagse kunst te hervormen.
- 7) Vind kracht in samenwerking, deel ruimte en laat kunst groeien in verbinding.

5 SAMEN ZORGEN VOOR WAARACHTIG, SCHUREND EN VERBINDEND ERFGOED.

5.1 Principes voor cultureelerfgoedwerkingen

Cultuur en erfgoed vormen de fundamenteën van onze natie en geven vorm aan ons gemeenschapsleven en onze identiteit. Samen vertellen ze het verhaal van Vlaanderen; waar we vandaan komen, en waar we naartoe gaan. We richten onze blik op de toekomst, maar zijn geworteld in ons gedeelde verleden.

Zorg voor en omgang met Cultureel Erfgoed vraagt een continue, structurele inzet.³⁵ Slechts een deel van wat cultureelerfgoedwerkingen doen, is zichtbaar voor het publiek. Het registreren, bewaren, conserveren, restaureren, digitaliseren en onderzoeken van erfgoed is arbeidsintensief, vaak duur en in veel gevallen werk “achter de schermen”. Ook het begeleiden van gebruikers, participatieve processen en het duurzaam samenwerken met erfgoedgemeenschappen vragen tijd, geduld en herhaling, terwijl de resultaten niet altijd meteen zichtbaar zijn. Net die onzichtbare werking is cruciaal. Als ze onder druk komt te staan, worden collecties minder betrouwbaar, verdwijnen bronnen, verzwakt het onderzoek en verarmt uiteindelijk ook de publiekswerking.

Deze visienota vertrekt daarom vanuit een scherpe keuze, geïnspireerd door een appèl van de sector zelf: Vlaanderen versterkt de kern van Cultureelerfgoedwerking én verhoogt de maatschappelijke relevantie van erfgoed. We behandelen dit niet als twee aparte opdrachten, maar als één gezamenlijke beweging. De sector heeft nood aan een beleid dat de basis beschermt, maar ook moed toont in moeilijke dossiers, zoals roofkunst, schurend erfgoed en onderbelichte geschiedenissen. Erfgoed dat alleen “mooi” mag zijn, verliest zijn betekenis. Erfgoed dat alleen “pijnlijk” mag zijn, verliest zijn draagvlak. We willen een erfgoedveld dat waarachtig is: wetenschappelijk stevig, zorgzaam in omgang en toegankelijk in beleving. De komende jaren stellen we een aantal principes centraal die richting geven aan onze keuzes en investeringen.

- 1) Het eerste principe is dat kernwerking publieke waarde heeft. De functies van het Cultureelerfgoeddecreet zijn geen optelsom van losse taken, maar vormen samen de basis van het publieke vertrouwen in het erfgoedveld. Herkennen en verzamelen, behouden en borgen, onderzoeken, presenteren en toe leiden, en participeren hangen samen en versterken elkaar. Wanneer één functie wordt verwaarloosd, verzwakt het geheel.
- 2) Het tweede principe is dat cultureelerfgoedwerkingen instituten van democratie zijn. Ze maken tastbaar wat is, wat is gebeurd en wie wel of niet werd gehoord. Ze zijn essentieel voor herinneringscultuur, wetenschap en cultuureducatie. Erfgoedzorg is daarom een maatschappelijk fundament.

³⁵ De invulling van dit hoofdstuk is in sterke mate gebaseerd op de bevindingen van het voorbereidende participatieve traject dat resulteerde in de [‘Analyse van de uitdagingen voor Cultureel Erfgoed’](#).

- 3) Het derde principe is dat erfgoedwerking meerstemmig is en soms schuurt. Erfgoed kan verbinden, maar het kan ook pijn doen, botsen of verdeeldheid zichtbaar maken. Net daarom moeten musea, archieven en erfgoedbibliotheken plekken zijn waar complexiteit niet wordt gladgestreken. Meerstemmigheid is geen communicatiestrategie, maar een methodiek en een houding: luisteren, documenteren, bronnen zichtbaar maken, onzekerheden benoemen, en leren omgaan met conflict zonder mensen te reduceren tot karikaturen.
- 4) Het vierde principe is dat rechtvaardigheid onderdeel is van het werk in Cultureel Erfgoed. Roofkunst, bediscussieerbare verwervingen, illegale handel, oorlogserfgoed en dossiers rond menselijke resten raken aan ethiek, vertrouwen en maatschappelijk herstel. Een geloofwaardige sector wacht niet tot er een crisis ontstaat, maar werkt proactief aan bijvoorbeeld herkomstonderzoek, transparantie en passende oplossingen. De sectorale deontologische codes, die internationaal gedragen zijn, zijn decretaal verankerd en blijven richtinggevend.
- 5) Het vijfde principe is dat digitale transformatie geen bijkomstigheid is. Digitalisering gaat niet enkel over “online zetten”, maar over kwaliteitsvolle data, standaarden, duurzame digitale bewaring, publieksontsluiting en digitale veiligheid. Digitale instrumenten moeten de sector ontzorgen en verbinden, niet versnipperen.

5.2 Heldere rollen in het ecosysteem

Vlaanderen beschikt over een rijk en uniek ecosysteem voor erfgoed: individuen, vrijwilligersverenigingen, gemeenschappen, private verzamelaars, academische partners... staan samen met erkende en gesubsidieerde organisaties in voor het zorgen voor en omgaan met Cultureel Erfgoed. Die erkende en gesubsidieerde organisaties kennen daarbij zelf een grote diversiteit: musea, archieven, erfgoedbibliotheken, bovenlokale en landelijke dienstverleners, FARO als sectoraal steunpunt naast transversale dienstverleners, de organisatie voor immaterieel erfgoed, en erfgoedpublicaties, geven allen mee vorm aan het overkoepelende erfgoedverhaal.

De diversiteit is een kracht, maar ze vraagt ook rolhelderheid. Het uitgebouwde dienstverlenende netwerk voor Cultureel Erfgoed in Vlaanderen is een troef en internationaal uniek. Dienstverleners ondersteunen die kernwerking in het brede veld door expertise, eerstelijnsbegeleiding waarbij erfgoedwerkers en -organisaties terecht kunnen voor directe en praktische ondersteuning, netwerken, tools en kwaliteitskaders te ontwikkelen. Collectiebeherende organisaties dragen verantwoordelijkheid voor de integrale uitvoering van de decretale functies, met eigen accenten die passen bij hun type werking, collectieprofiel en context. Samenwerking met erfgoedgemeenschappen is fundamenteel in de werking van de erkende en gesubsidieerde actoren.

Erkende en gesubsidieerde organisaties verhouden zich daarbij niet enkel onderling, maar ook tegenover het bredere veld. Erfgoedgemeenschappen en vrijwilligersverenigingen zijn dragers van betekenis en (mede)eigenaars van verhalen, en essentieel voor waarderen, borgen, onderzoeken, presenteren... Academische instellingen zijn evenzeer noodzakelijke partners in methodologische verankering, opleiding en onderzoeksallianties.

Overheden op Vlaams, lokaal en federaal niveau zijn ook deel van het ecosysteem. Ze zorgen voor coherente instrumenten, stabiele financiering, en duidelijke kaders én nemen vaak zelf rechtstreeks een verantwoordelijkheid voor het erfgoed. Vlaanderen bouwde aan een sterk cultureelerfgoedbeleid dat inzet op

het ondersteunen, beschermen en borgen van roerend en immaterieel erfgoed. Beleidsafstemming met het lokale en federale niveau staat voorop. De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) en de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) zijn belangrijke aanspreekpunten om de dialoog tussen Vlaanderen en het lokale niveau op een meer structurele manier tot stand te brengen. Met de federale overheid stemmen we af over federale wetgeving, met de federale instellingen en rond concrete dossiers en uitdagingen. Voor standpuntinname op Europees en internationaal niveau is er al een sterke afstemming op intra-Belgisch niveau.

Via het Cultureelerfgoeddecreet geven we erkenning en ondersteuning aan de cultureelerfgoedsector en hun plaats binnen het ecosysteem. We verwachten van erkende en gesubsidieerde erfgoedwerkingen dat ze zich duidelijk positioneren binnen het ecosysteem en bijdragen aan een heldere en complementaire rolverdeling. Onderlinge afstemming blijft daarvoor cruciaal. Dienstverlening moet een antwoord geven op duidelijk in kaart gebrachte noden.

Via het Topstukkendecreet zorgen we voor het behoud, beheer, de bescherming en de aankoop van roerend Cultureel Erfgoed van uitzonderlijk belang. Het is belangrijk dat organisaties die erfgoedzorg niet als een kerntaak hebben optimaal worden ondersteund in het behoud en beheer van hun topstukken. We zetten verder in op de ondersteuning van niet-professionele of niet-gesubsidieerde topstukbeheerders ter verbetering van de bewaarmstandigheden van topstukken.

De Vlaamse beleidsinstrumenten zoals de Inventaris Vlaanderen, het platform immaterieelerfgoed.be, en de beurzen vakmanschap zorgen voor het borgen van ons rijke immaterieel erfgoed. Het wijdvertakt dienstverlenende netwerk dat erfgoedgemeenschappen ondersteunt, is daarbij cruciaal.

Vlaanderen heeft niet alleen een rijk Cultureel Erfgoed, maar ook een indrukwekkend onroerend erfgoedpatrimonium. Beleidsmatig is er een opdeling tussen Cultureel Erfgoed als gemeenschapsmaterie en onroerend erfgoed als gewestmaterie. Die beleidsmatige opdeling mag samenwerking tussen actoren niet in de weg staan en bemoeilijken. Het is immers enkel door samen te werken dat ons erfgoed ook vandaag betekenis kan blijven genereren en deel kan uitmaken van een kwalitatieve leefomgeving. Ook op beleidsniveau wordt nagegaan waar verdere afstemming opportuun kan zijn.

5.3 De (onzichtbare) fundamenteën van elke Cultureelerfgoedwerking versterken

Vlaanderen verhoogt de aandacht voor digitale collectieregistratie, omdat datakwaliteit en uitwisselbaarheid vandaag bepaalt welke vragen we morgen nog kunnen beantwoorden. Registratie is geen eenmalige oefening, maar een permanent proces. Het wegwerken van achterstanden vraagt extra inzet die zelden binnen de reguliere werking past, omdat het tegelijk tijdrovend en specialistisch is. Daarom moet registratie als proces nadrukkelijker meetellen als kernverwachting in werkingssubsidies, zonder daarbij te vervallen in louter kwantitatieve outputdruk. Organisaties moeten kunnen aantonen dat ze een systematische aanpak hebben voor basisregistratie, actualisering, verrijking en opschoning van data. Registratie blijft immers een voorwaarde voor onderzoek, herkomstonderzoek, collectiemobiliteit, digitale publieksontsluiting en transparante verantwoording.

Daarnaast stimuleert Vlaanderen, via projectmiddelen, een meerjarige impuls voor “Registratie en Datakwaliteit”, zodat organisaties inhaalbewegingen kunnen maken in de metadata, de contextbeschrijvingen

en de uitwisselbaarheid van data. Daarbij is het gebruik van standaarden en ethische processen cruciaal om raadpleegbaarheid en hergebruik mogelijk te maken.

Naast registratiewerk is ook depot- en bewaarcapaciteit een knelpunt.³⁶ Het bewaren van erfgoed voor toekomstige generaties vraagt voldoende, kwaliteitsvolle fysieke én digitale opslag, die tegelijk betaalbaar en toekomstbestendig is. Investerings in depots zijn vaak moeilijk omdat het geen publieksinfrastructuur is, maar zonder depotkwaliteit verliest publiekswerking haar basis. Vlaanderen stimuleert daarom een realistische aanpak waarbij niet alles onder dezelfde omstandigheden bewaard moet worden, maar wel elke bewaarkeuze onderbouwd wordt met risicoanalyses en kennis van schadefactoren. Waar mogelijk moeten bestaande depots verbeterd worden met gerichte ingrepen. Waar nodig moeten gedeelde oplossingen tot stand komen, via regionale of sectorale clusters met duidelijke governance en kostendeling.

Een derde element van deze actie is calamiteitenwerking en digitale weerbaarheid. De samenleving wordt geconfronteerd met extremere weersomstandigheden, brand- en waterrisico's, vandalisme, diefstal en cyberaanvallen. Erfgoedorganisaties zijn niet zelden een expliciet doelwit. Daarom verwachten we dat erfgoedbeheerders nadrukkelijk preventieve maatregelen nemen, zoals het opstellen en actueel houden van calamiteitenfiches en -plannen, het inoefenen van procedures, het onderhouden van contacten met hulpdiensten en noodplanningsambtenaren, en het samenwerken in calamiteitennetwerken. We maken samen met Onroerend erfgoed vanuit Vlaanderen, verdergaand op beleidsvoorbereidend onderzoek³⁷, werk van acties ter versterking van de paraatheid en weerbaarheid van de erfgoedsector bij rampen. Daarnaast moet informatieveiligheid een basiscompetentie worden. Erfgoeddata en andere gevoelige data moeten beschermd worden met passende maatregelen, en organisaties moeten weten wat te doen bij een cyberincident. Vlaanderen verkent samen met de digitale kernspelers de ontwikkeling van laagdrempelige tools die ook voor kleinere organisaties haalbaar zijn.

5.4 Erfgoedveld dat durft kiezen

Het actief delen van collectieprofielen en het maken van onderlinge afspraken leidt tot scherpere profielen, minder dubbel werk en betere beslissingen over verwerven, bewaren en ontzamen. Vlaanderen vraagt daarom dat collectieprofielen transparant zijn, en dat afstemmingstrajecten structureel ondersteund worden waar de sector dat nodig acht. Daarbij moet ook ruimte zijn voor kleinere spelers, zwerfgoed en blinde vlekken. Afstemming is geen centralisatie, maar een netwerkpraktijk: organisaties blijven autonoom, maar kiezen bewust in dialoog met elkaar.

Waarderen is daarbij een essentiële methodiek. Waarderen maakt het mogelijk om gemotiveerde en duurzame keuzes te maken die inhoudelijk onderbouwd zijn én gemeenschappen betrekken. Omdat

³⁶ De noden werden in 2021 door het Agentschap Onroerend Erfgoed en het Departement Cultuur, Jeugd en Media uitgebreid en helder in kaart gebracht in de studie [Depotlandschap in Vlaanderen, Landschapstekening en analyse van gedeelde uitdagingen](#).

³⁷ [Beleidsvoorbereidend onderzoek met het oog op een rampenstrategie voor erfgoed in Vlaanderen en het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad](#)

waarderingstrajecten tijdsintensief zijn en vaak doorgedreven participatie vragen, stimuleert Vlaanderen projecten die waarden structureel ingang doen vinden, onder meer in functie van keuzes rond immaterieel erfgoed, ontzamelen en herprofilering van collecties. Die keuzes zijn niet vrijblijvend en moeten gedragen zijn door zowel de erfgoedgemeenschappen als de begeleidende organisaties. Ontzamelen is niet a priori “wegdoen”. Het is een zorgpraktijk die gebeurt in overeenstemming met juridische kaders, deontologische codes, transparantie en goede communicatie. De sector heeft nood aan gedeelde kennis, begeleiding en casuïstiek. Vlaanderen vraagt FARO om die kennisdeling en collegiale uitwisseling verder te faciliteren, samen met de Werkplaats immaterieel erfgoed en de relevante landelijke dienstverleners.

5.5 Rechtvaardigheid en herkomst

We zetten in op een proactieve omgang vanuit publieke collecties met herkomst, roofkunst en illegale handel. Zo geven we uitvoering aan het principe dat rechtvaardigheid onderdeel is van het werk in Cultureel Erfgoed (zie 5.1.4.)

Het proactief screenen van collecties op mogelijke roofkunst of omstreden stukken, en het zorgvuldig nagaan van herkomst bij verwervingen en bruiklenen, moet een normale kernpraktijk zijn. Wanneer er aanwijzingen zijn van roofkunst, is diepgaand herkomstonderzoek noodzakelijk om tot correcte contextualisering en/of rechtvaardige oplossingen te komen voor slachtoffers, erfgenamen of brongemeenschappen. Een restitutiebeleid heeft alleen betekenis wanneer het gedragen wordt door degelijk onderzoek, transparantie en respectvolle dialoog.

Vlaanderen voorziet een decretaal kader voor een restitutiecommissie nazi-roofkunst en koppelt daaraan de ambitie om herkomstonderzoek systematisch te versterken. De restitutiecommissie nazi-roofkunst zal adviezen verlenen over verzoeken tot teruggave van cultuurgooederen, waarvan de verzoekers stellen dat ze in het kader van de nazivervolging onvrijwillig verloren zijn door de oorspronkelijke eigenaars (1933-1945).

Deze restitutiecommissie zal een rechtstreeks advies bezorgen aan de Vlaamse Regering voor teruggaveverzoeken over werken uit de Collectie Vlaamse Gemeenschap. De commissie kan ook, op verzoek, adviezen verlenen over teruggaveverzoeken over andere cultuurgooederen binnen de Vlaamse Gemeenschap. Lokale besturen, private eigenaars en de verzoekers kunnen een adviesvraag indienen. Voor elke adviesvraag over een restitutieclaim naziroofkunst, voorzien we ook uitgebreid herkomstonderzoek.

Ook koloniale roofkunst en andere bediscussieerbare verwervingen vragen een helder kader. De opdracht is breder dan ‘teruggave of niet’: ze omvat relatieopbouw met herkomst- en diaspora-gemeenschappen, gezamenlijke onderzoeksopbouw, en het verkennen van passende vormen van herstel, waaronder gedeeld beheer, digitale teruggave, langdurige bruiklenen of restitutie waar dat aangewezen is. Voor restitutie van Vlaamse cultuurgooederen in het buitenland wordt een inter-Europese dialoog opgestart.

Omdat diepgaand herkomstonderzoek tijdrovend en gespecialiseerd is, stimuleert Vlaanderen projecten die organisaties toelaten om screening en onderzoek grondig uit te voeren en om de resultaten publiek kenbaar te maken. Tegelijk vraagt Vlaanderen aan FARO om via een collega-groep kennisuitwisseling te organiseren, zowel over screening en diepgaand onderzoek als over *due diligence* bij verwerving. Het is belangrijk dat daarbij ook overleg met federale wetenschappelijke instellingen gebeurt, zodat expertise gedeeld wordt en procedures coherent blijven.

Vlaanderen wil dat erfgoedorganisaties in hun publiekscommunicatie hierover eerlijk zijn: onzekerheden, dilemma's en historische machtsverhoudingen mogen niet weggemoffeld worden, maar moeten met zorg en methodische precisie uitgelegd worden.

Daarnaast blijft de strijd tegen illegale handel essentieel. Vlaanderen dringt bij federale collega's aan op een duidelijke juridische omzetting van internationale instrumenten en verwacht van organisaties dat ze hun waakzaamheid verhogen via *due diligence*, *red flag*-checks en interne procedures. In het verzamelen en beheren van erfgoed is integriteit geen "extra", maar de kern van geloofwaardigheid.

5.6 Cultureelerfgoedorganisaties als ruimte voor meerstemmigheid

Cultureelerfgoedorganisaties hebben een bijzondere rol omdat ze tegelijk collecties beheren en publieke ruimtes organiseren waar verhalen botsen. Ze zijn deel van de samenleving, en hun keuzes zijn zichtbaar. Dat maakt hen kwetsbaar, maar ook enorm belangrijk. Zoals het derde principe vooropstelt moet er in erfgoedwerking ruimte zijn voor meerstemmigheid en complexiteit.

Vlaanderen wil organisaties – veel cultureelerfgoedorganisaties zetten hier vandaag al op in - ondersteunen in meerstemmig werken. Meerstemmigheid vraagt heldere rollen, verwachtingen en zorg voor veiligheid, zowel voor betrokken gemeenschappen als voor medewerkers en vrijwilligers. Het vraagt ook conflictvaardigheid: meningsverschil leidt niet noodzakelijk tot mislukking, maar zonder methodiek kan het wel ontsporen.

Daarom maken we werk van een aanbod van algemene vorming en begeleide trajecten en ateliervormen rond schurend erfgoed, waarin teams leren hoe ze ethische afwegingen maken, hoe ze taal en communicatie zorgvuldig kiezen, en hoe ze publiek en gemeenschappen meenemen in hun complexiteit zonder polariserend te worden. Zulke trajecten moeten toegankelijk zijn voor consultants, curatoren, registrators, publiekswerkers, directies en besturen, omdat schurend erfgoed zelden één afdeling raakt.

5.7 Musea van de Vlaamse Gemeenschap op weg naar een gedeelde toekomst

We slaan de handen in elkaar met Musea van de Vlaamse Gemeenschap om te werken aan een gedeelde toekomstvisie. We delen dezelfde ambitie: we willen meer kunst op meer plekken beter tonen aan meer bezoekers. We willen meer samenwerking tussen de musea, en onze Vlaamse musea laten aansluiten bij de internationale top. De komende jaren gaan we samen aan de slag om die visie in de praktijk om te zetten. Met volgende instellingen zullen we de volgende jaren 4 deeltrajecten realiseren: KMSKA met Kasteel van Gaasbeek en Museum Hof van Busleyden, M HKA, Mu.ZEE met Roger Raveelmuseum en Felix Art & Eco Museum en S.M.A.K.

5.7.1 Gedeelde toekomst voor de Musea van de Vlaamse Gemeenschap

De 8 betrokken musea (KMSKA, Kasteel van Gaasbeek, Museum Hof van Busleyden, M HKA, Mu.ZEE, Roger Raveelmuseum, Felix Art & Eco Museum en S.M.A.K.) werken tegen eind juni 2026 samen aan een visienota over een gedeelde toekomst voor de Musea van de Vlaamse Gemeenschap. Die visienota zal focussen op de samenwerking tussen de instellingen van de Vlaamse Overheid over de volgende 5 thema's: publiekswerking en -bereik, collectie, expertise, leiderschap en organisatiecultuur en internationale positionering. De eigen identiteit, de rol die ze opnemen in het ecosysteem van kunsten en Cultureel Erfgoed en de wil om te komen tot concrete samenwerking vormen de uitgangspunten van dit traject.

5.7.2 Staten-Generaal over de toekomst van de beeldende kunsten en kunstmusea

FARO en Kunstenpunt zullen een Staten-Generaal over de toekomst van de beeldende kunsten en de kunstmusea organiseren. De kunst van vandaag is het erfgoed van morgen. Bij de Staten-Generaal staat debat centraal, in relatie tot de samenleving. De uitdaging is niet alleen het ontsluiten van wat was (het erfgoed van gisteren), maar ook het ondersteunen van wat er al is en het stimuleren van wat nog komt. Doelgroepen zijn kunstenaars, galleries, kunstenorganisaties, stichtingen, kunsthogescholen en musea. De bedoeling is om het volledige ecosysteem van de beeldende kunst hierin te betrekken en te luisteren naar stemmen die nog niet gehoord werden.

De betrokkenen houden een spiegel voor, makers en instellingen worden uitgedaagd en krijgen andere contexten aangereikt. De nieuwe ICOM-definitie³⁸ biedt hiervoor een inspirerend kader, en besteedt veel aandacht aan de maatschappelijke context waarbinnen musea functioneren (toegankelijkheid, inclusie, participatie met gemeenschappen). We geven het woord aan de sector van de beeldende kunsten, niet in het minst de beeldende kunstenaars zelf. Alle relevante stemmen zijn hierbij welkom.

De visienota die in het eerste traject opgemaakt wordt, zal ook besproken worden in de Staten-Generaal.

5.7.3 Verregaande samenwerking tussen de Musea van de Vlaamse Gemeenschap

De musea engageren zich tot een intensieve samenwerking in een netwerkmodel en evolueren in drie clusters. De clusters zullen de komende maanden verder worden uitgewerkt door de musea, met het oog op deze integratie. Zo worden het Felix Art & Eco Museum en het Roger Raveel Museum partners van Mu.ZEE, terwijl het Kasteel van Gaasbeek en Museum Hof van Busleyden aansluiten bij het KMSKA. Het S.M.A.K. wordt een Vlaams museum. Deze transities worden vastgelegd in nieuwe overeenkomsten met de Vlaamse overheid.

5.7.4 M HKA 2.0

We stellen een transitie naar M HKA 2.0 voorop waarbij M HKA vertrekkend vanuit zijn museumstatus maximaal inzet op een nieuw en sterk toekomstplan met participatie van stakeholders in samenwerking met het erfgoed- en kunstenveld. Zo moet M HKA 2.0 een instelling met toegevoegde waarde voor het Erfgoed- en Kunstenveld worden.

5.7.5 Vlaamse Cultureelerfgoedinstellingen

Parallel aan de denkoefening voor de Musea van de Vlaamse Gemeenschap werken we ook een visie uit rond het instrument 'Cultureelerfgoedinstellingen'.³⁹ Vandaag zijn dit KMSKA, M HKA en Musea Brugge. De hervorming van de Musea van de Vlaamse Gemeenschap heeft dus impact op dit instrument. We wachten die hervormingen af en brengen de impact eerst in kaart. Daarna gaan we verder in gesprek met de betrokken

³⁸ ICOM is het voornaamste internationale netwerk van musea en museumprofessionals dat richtinggevend is voor de museumsector. In augustus 2022 werd de vernieuwde museumdefinitie, na een participatief proces van twee jaar, officieel aanvaard tijdens de ICOM-conferentie in Praag.

³⁹ Collectiebeherende organisaties worden, met het oog op subsidiëring, ingedeeld bij het bovenlokale of landelijke niveau, of aangeduid als cultureelerfgoedinstelling. 'Cultureelerfgoedinstellingen' excelleren op internationaal niveau en hebben een voorbeeldrol voor de Vlaamse cultureelerfgoedsector. De Vlaamse Gemeenschap bouwt een bijzondere band op met die cultureelerfgoedinstellingen.

actoren over de verdere verfijning van dit instrument. We stellen scherp wat de verwachtingen zijn over de internationale reikwijdte en de voorbeeldrol van deze instellingen (bijvoorbeeld op het vlak van governance) voor de Vlaamse cultureelerfgoedsector, welke band Vlaanderen met deze instellingen opbouwt, en hoe de aanduiding zich verhoudt tot het beleid voor de Musea van de Vlaamse Gemeenschap. Zoals aangekondigd in het regeerakkoord (RA, p.185) duiden we deze regeerperiode geen bijkomende cultureelerfgoedinstellingen aan.

5.8 Kunstenerfgoed en artistieke nalatenschappen

Artistieke nalatenschappen komen vaak in een kwetsbaar overgangsmoment terecht. Wanneer een kunstenaar overlijdt is er vaak weinig tijd, veel emotie en grote juridische en praktische complexiteit. Te vaak belandt men in een 'laatste-minuutredding'. Vlaanderen wil daarom evolueren naar voorspelbare zorg van dit kunstenerfgoed, waarin begeleiding al bij leven mogelijk is, waarin modelovereenkomsten beschikbaar zijn, en waarin selectie en tijdelijke noodoplossingen georganiseerd kunnen worden zonder dat die permanent worden. Deze uitdagingen gelden voor nalatenschappen in een bredere zin, van private collectioneers, bedrijven, individuen, gemeenschappen... De expertise die wordt uitgebouwd rond artistieke nalatenschappen kan breder inspireren.

Bij artistieke nalatenschappen gaat het niet enkel om klassieke beeldende kunst, maar ook om podiumkunsten, audiovisueel werk, digitale en hybride praktijken, en archieven van kunstenaarscollectieven. Er is nood aan meer afstemming tussen het erfgoed- en kunstenbeleid en met onderwijsinstellingen, zodat archiefzorg en nalatenschapsplanning ook in de vorming en professionele trajecten van kunstenaars een plaats krijgen.

We startten begin 2026 een participatief traject met dienstverleners kunstenerfgoed.⁴⁰ Dit traject heeft als doel om de overlap en hiaten in de dienstverlening aan te pakken, synergiën op te zoeken en de rollen en verantwoordelijkheden beter af te bakenen. Via een versterkte dienstverlening willen we een brug slaan tussen de erfgoed- en de kunstensector, als stap in de vorming van een kunstenerfgoedbeleid.

Panamarenko (1940-2019) is één van de grootste Belgische beeldende kunstenaars van de tweede helft van de twintigste eeuw. Om het werk en de nalatenschap van deze internationaal gewaardeerde kunstenaar eer aan te doen, maken we samen met de Panamarenko Foundation werk van een digitale referentieplek van zijn belangrijkste werk en van de bestaande archieven over zijn leven en werk, die vandaag verspreid zitten bij verschillende organisaties. Dit project kan een voorbeeld zijn voor hoe we in de toekomst dit soort artistieke erfenissen duurzaam en toekomstgericht kunnen verankeren. We rekenen hiervoor minstens op een samenwerking tussen archieven enerzijds en de (eigen) cultureelerfgoedorganisaties anderzijds. Voortaan reiken we jaarlijks een Panamarenko-beurs uit aan een kunstenaar of cultureelerfgoedwerker die innovatief werkt met technologie of rond ecologie.

⁴⁰ Dit traject gaat verder op de evaluatie van het Kunstenerfgoed-traject 2023-2025 en de veldanalyse die hiervoor gemaakt werd.

5.9 Vakmanschap en immaterieel erfgoed

Immaterieel erfgoed en vakmanschap zijn cruciaal omdat ze bij uitstek tonen dat Cultureel Erfgoed leeft in mensen, praktijken en gemeenschappen. Erfgoedgemeenschappen zijn de kern van het immaterieel-erfgoedbeleid. Zij borgen, geven door en vernieuwen tradities. Professionele organisaties ondersteunen, begeleiden en documenteren, maar nemen het eigenaarschap niet over. De veldtekening immaterieel erfgoed, die Werkplaats Immaterieel Erfgoed in 2025-26 uitvoerde in opdracht van het Departement CJM, geeft voor het eerst een omvattend en empirisch onderbouwd beeld van immaterieel-erfgoedgemeenschappen in Vlaanderen en Brussel.⁴¹ Vlaanderen wil dat immaterieel erfgoed in zijn diversiteit zichtbaarder wordt, onder meer via inventarisatie en door gemeenschappen verder te begeleiden wanneer dit past binnen de werking van organisaties.

Vakmanschap verdient extra aandacht omdat het tegelijk cultureel, economisch en pedagogisch van belang is. Zonder structurele ondersteuning dreigt kennisverlies. Het cultuurbeleid zal complementair werken aan het economisch innovatiebeleid en aan het onroerend erfgoedbeleid, en focust daarom op vakmanschap dat niet enkel een nutsfunctie heeft maar een cultureel-maatschappelijk verhaal ondersteunt dat relevant is voor Vlaanderen. We ondersteunen daarbij in het bijzonder kwetsbaar vakmanschap, via trajecten die leermeesters en nieuwe beoefenaars verbinden.

5.10 Onderzoek als voorwaarde voor geloofwaardigheid

Onderzoek is een decretale kernfunctie en tegelijk het deel van de werking dat het snelst onder druk komt te staan. Het vraagt tijd, dure profielen en lange adem, terwijl resultaten vaak pas later zichtbaar worden. Toch is onderzoek fundamenteel voor de geloofwaardigheid van het cultureelerfgoedveld. Het bepaalt of collecties betrouwbaar beschreven zijn, of herkomstclaims degelijk onderzocht worden, en of publieksverhalen kloppen.

Vlaanderen benadrukt daarom dat onderzoek een integraal deel is van structurele werking en dus ook binnen werkingssubsidies ruimte moet krijgen. Het gaat niet enkel om academisch onderzoek, veel vormen van onderzoek kunnen relevant zijn. We vragen daarbij zeker voldoende aandacht voor onderzoek van en naar het erfgoed zelf. Deze vorm van onderzoek komt immers het makkelijkst onder druk te staan. Tegelijk blijft projectfinanciering nodig voor onderzoek dat de structurele werking overstijgt en een brede meerwaarde heeft voor het veld.

Vlaanderen wil ook de samenwerking met de academische wereld structureler maken. Te vaak hangen samenwerkingen af van persoonlijke netwerken en projectkansen, waardoor kennis gefragmenteerd blijft. Er is nood aan structurele overlegmomenten waarin de erfgoedsector en academische spelers elkaars plannen kennen, prioriteiten afstemmen, en gezamenlijke onderzoeksagenda's ontwikkelen. Ook afstemming over opleidingsnoden is van belang. Samen met FARO, het steunpunt voor cultureel erfgoed (en waar relevant

⁴¹ [Veldtekening Immaterieel Erfgoedgemeenschappen 2025. Eerste Nulmeting](#), 2026

andere culturele bovenbouworganisaties) en betrokken sectororganisaties faciliteren we de dialoog tussen de sector en de universiteiten om concrete en nieuwe samenwerkingsvormen te realiseren.⁴²

De valorisering van onderzoek verdient bovendien bijzondere aandacht. Onderzoek moet niet alleen eindigen in een rapport of artikel, maar kan ook vertaald worden naar publiekslagen die toegankelijk zijn, zonder de complexiteit te verliezen. Goede publieksbemiddeling is hierbij geen “vereenvoudiging”, maar een vorm van zorg: zorg voor begrip, voor nuance en voor vertrouwen.

5.11 Naar een Unesco Categorie 2-centrum

Tijdens de jaarlijkse bijeenkomst van het Comité van de UNESCO Conventie 2003 (19.COM) in december 2024 in Asunción kondigde de Belgische delegatie, met Vlaanderen als initiatiefnemer, de ambitie aan om een UNESCO Categorie 2-Centrum op te richten. De uitwerking en indiening van het dossier zijn verankerd in het Regeerakkoord 2024-2029. UNESCO Categorie 2-centra fungeren als internationale knooppunten voor samenwerking, kennisdeling en capaciteitsopbouw rond immaterieel erfgoed. Wereldwijd bestaan er acht centra, maar daarvan zijn er nog geen in West- en Noord-Europa (UNESCO Groep 1). Vlaanderen richtte een werkgroep op en werkt met Werkplaats immaterieel erfgoed aan de ontwikkeling van de vzw *European Centre for the Safeguarding of Living Heritage* als toekomstig centrum. Vlaanderen leidt de kandidaatstelling, financiert de opstart en voorziet vanaf de erkenning een structurele basisfinanciering (vanaf 2028), als ‘pace-setter’ binnen een sterk multilateraal en co-gefinancierd model.

5.12 Kwaliteitsvolle en inclusieve publiekswerking

We waarderen de gehele publiekswerking van Cultureelerfgoedorganisaties en hebben daarbij aandacht voor de eigenheid van deelsectoren: van grote publieksinitiatieven tot kleinschalige projecten; van tentoonstellingen en vaste collecties tot leeszaalwerking en individuele begeleiding.

Bij het in kaart brengen van het publieksbereik beperken we ons niet tot louter kwantitatieve data: het belang van persoonlijke contacten en impact van een werking laten zich niet herleiden tot cijfers.

We zetten zowel in op vernieuwing en experiment als op verbreding en inclusie. We vragen organisaties om creatief na te denken over nieuwe en vooral duurzame manieren om publiek te bereiken: immersieve ervaringen, festivals, internationale participatie via digitale weg,... De rijkdom van de erfgoedsector kan nog veel breder gedeeld worden.

⁴² FARO schreef met sectororganisaties een ‘[Inspiratienota erfgoedonderzoek en kennisontwikkeling](#)’, die aandacht vraagt voor onderzoek in al zijn diversiteit. Begin 2026 publiceerde FARO de opvolgnota ‘[Naar een duurzame strategie voor erfgoedonderzoek in Vlaanderen](#)’. Deze nota focust op de samenwerking met de academische sector.

Het Cultureelerfgoeddecreet vraagt daarbij niet enkel aandacht voor deelnemen, maar ook voor deelhebben. De functie participeren focust op het actief betrekken van individuen en gemeenschappen en biedt een goede basis om in te zetten op culturele democratie. We moedigen organisaties nadrukkelijk aan om hier verdere stappen in te zetten.

Periodieke Cultureelerfgoedpublicaties kunnen zowel een breed als een gespecialiseerd publiek bereiken. Voor tijdschriften wordt samenwerken en netwerken steeds belangrijker, hoewel dit voor deze organisaties geen formeel beoordelingscriterium is - als enigen op het Cultureelerfgoeddecreet. Tijdschriften delen heel wat noden en uitdagingen op het vlak van visievorming en duurzaamheid, vernieuwende manieren om publiek te bereiken, inspelen op snel ontwikkelende (digitale) technologieën,... Het is daarom belangrijk dat publicaties onderling kennis delen en breed samenwerken met auteurs, erfgoedgemeenschappen en andere organisaties.

5.13 Digitale publieksontsluiting: De ErfgoedApp en FAAM integreren.

Vlaanderen kiest ervoor om in te zetten op verdere digitalisering van de erfgoedsector. Met een uitgebreid traject integreren we FAAM in de ErfgoedApp, die in beheer bij FARO blijft. Door de ErfgoedApp een impuls te geven zorgen we ervoor dat het digitaal platform sterker kan worden ingezet door de sectorspelers. Het wordt een tool waar erfgoedorganisaties en het publiek elkaar op een digitale manier ontmoeten. De app zal de fysieke aan de digitale ervaring koppelen, en zowel breed publieksgebruik mogelijk maken als verdieping bieden voor wie meer wil weten. Deze aanpak biedt de mogelijkheid om het Verhaal van Vlaanderen breed toegankelijk te maken en het historisch bewustzijn te versterken. FAAM en de bijhorende merkidentiteit blijven zichtbaar aanwezig.

5.14 Onderbelichte gemeenschappen: van blinde vlek naar rijk perspectief

Een volwassen erfgoedveld kijkt eerlijk naar wat historisch bewaard is en erkent dat collecties niet vanzelf de samenleving weerspiegelen. Sommige gemeenschappen, praktijken en geschiedenissen zijn structureel onderbelicht, minder verzameld, minder (of eenzijdig) beschreven en minder ontsloten. Dat is het resultaat van historische machtsverhoudingen en selecties. Wie dat wil corrigeren, moet gericht en zorgvuldig werken.

Vlaanderen wil daarom blinde vlekken systematisch helpen in kaart brengen, en organisaties aanmoedigen om collectieprofielen te verruimen waar dat maatschappelijk en historisch nodig is. Daarbij is het cruciaal dat dit niet gebeurt als “extractie”, waarbij verhalen worden opgehaald zonder wederkerigheid. Samenwerking met gemeenschappen vraagt afspraken over eigenaarschap, representatie, privacy, zorg en zeggenschap. Gemeenschapsarchieven en co-creatieve trajecten moeten ondersteund worden met middelen en expertise, zodat gemeenschappen niet enkel “input” leveren maar ook daadwerkelijk mee kunnen bepalen wat wordt bewaard, beschreven en verteld.

Daarbij vragen we aandacht voor thema’s die leven in de gemeenschap, maar beleidsmatig nog onderbelicht zijn. Een goed voorbeeld zijn de vele vrijwilligers die actief zijn rond het verzet en het oorlogsverleden. Archiefzorg, bronkritiek en onderzoeksethiek, een kwaliteitsvolle ontsluiting van dit erfgoed, het voldoende duiden van dit erfgoed... zijn belangrijke uitdagingen. Professionele erfgoedorganisaties kunnen initiatieven die hieromtrent ontstaan mee begeleiden. Een ander voorbeeld zijn de vele, waardevolle, initiatieven die genomen worden rond migratie-erfgoed, maar waarvoor een structurele aanpak vooralsnog ontbreekt.

5.15 Samenvattend: 7 keuzes voor een zorgvuldig Cultureelerfgoedbeleid in complexe tijden

- 1) Bij de beoordeling van projecten en werkingen hebben we aandacht voor de publieke output en voor het minder zichtbare, maar fundamentele werk: registratie, behoud en beheer, onderzoek, begeleiding en zorgvuldig opgebouwde relaties en participatie met individuen en gemeenschappen.
- 2) Via projectmiddelen zetten we in op inhaalbewegingen op het vlak van registratie, waardering en herkomstonderzoek. We vragen hierbij van de sector bijzondere aandacht voor de betrouwbaarheid en kwaliteit van data en stimuleren verdiepend onderzoek. We roepen hiervoor de sector op om zowel binnen hun organisaties capaciteit en expertise op te bouwen als in te zetten op samenwerking met andere erfgoedorganisaties, kunstenorganisaties, academische partners, bovenbouworganisaties...
- 3) In co-creatie en overleg hervormen we de Musea van de Vlaamse Gemeenschap en maken we ze klaar voor een gedeelde en duurzame toekomst. We stemmen hierbij af met alle stakeholders in het Kunsten- en Cultureelerfgoedveld. De hervorming van het museaal landschap moet zorgen voor sterkere Musea van Vlaanderen met meer ambitie om meer collectie beter te tonen voor een breder publiek.
- 4) Via een nieuw decreet zet de Vlaamse Overheid in op een restitutiebeleid voor roofkunst en stimuleren we organisaties om werk te maken van een doorgedreven herkomstonderzoek van hun collecties.
- 5) We versterken de aandacht, zowel bij Cultureelerfgoedorganisaties als bij publieke besturen voor schurend erfgoed. We zetten hiervoor in op algemene vorming en ontwikkeling specifieke, cross-sectorale en multidisciplinaire trajecten.
- 6) Via een experimenteel reglement zetten we het beleid voor kunstenerfgoed en omgang met artistieke nalatenschappen verder en verdiepen we dit. We brengen hiaten in kaart en zoeken naar synergie bij de dienstverlenende organisaties.
- 7) Bouw met zorg aan een gedeeld geheugen, luister naar stille stemmen en maak zichtbaar wat verborgen is.

6 AANDACHTSPUNTEN EN IMPULSEN

In dit laatste deel van de Strategische Visienota verduidelijken we op welke wijze de prioriteiten worden getoetst bij de beoordeling van aanvragen voor werkings- en projectsubsidies binnen het Kunstendecreet en het Cultureelerfgoeddecreet. Die prioriteiten, waarbij we het engagement van de overheid, de vraag aan organisaties en makers en de verantwoordelijkheid voor beoordelingscommissies zo duidelijk mogelijk benoemen, zitten vervat in de hoofdstukken 3 tot en met 5 van deze visienota. Beoordelingscommissies houden rekening met alle prioriteiten in de visienota (6.1), aandachtspunten krijgen specifieke aandacht bij de beoordeling (6.2).

Naast de decretale subsidies ondersteunen we via impulsreglementen ook nieuwe beleidslijnen: ‘digitale collectieregistratie’ en ‘kunstenerfgoed en instroombeleid’.

6.1 Toetsing prioriteiten visienota

De Strategische Visienota formuleert in hoofdstukken 3 tot en met 5 verwachtingen naar gesubsidieerde kunsten- en cultureelerfgoedwerkingen. Deze verwachtingen zijn richtinggevend bij de beoordeling van de decretale criteria op basis waarvan aanvragen beoordeeld worden. Uiteraard zal de beoordeling rekening houden met de aard en schaalgrootte van de werking, en de eigenheid van de organisatie.

6.2 Aandachtspunten voor het criterium ‘Strategische Visienota’

Zowel het Kunsten- als het Cultureelerfgoeddecreet hebben een specifiek criterium gericht op ‘het beantwoorden aan de Strategische Visienota’. Bij dit criterium worden specifieke aandachtspunten getoetst. De hieronder geformuleerde aandachtspunten vloeien voort uit de prioriteiten. Voor zowel werkings- als projectsubsidies geven ze aan voor welke onderwerpen we expliciete inzet en vooruitgang in de sectoren willen bevorderen. Voor projectsubsidies geven de aandachtspunten ook aan voor welke onderwerpen we nadrukkelijk projectaanvragen stimuleren.

De tabel hieronder geeft aan welke de aandachtspunten zijn, en voor welk type aanvraag ze van toepassing zijn. Beoordelingscommissies toetsen of aanvragen beantwoorden aan één of meer van onderstaande aandachtspunten.

Onderwerp	Voor welke aanvragen	Aandachtspunt
Versterken van de positie en ontwikkeling van kunstenaars en cultuurwerkers	Kunsten & Cultureel Erfgoed Aanvragen voor project- en werkingssubsidies Alle types werkingen	De sociaaleconomische en maatschappelijke positie van kunstenaars versterken, vanuit een brede invulling van fair practices: - correcte verloning en eerlijke arbeidsvoorwaarden,

		<ul style="list-style-type: none"> - zeggenschap en professionele autonomie van kunstenaars vergroten en faciliteren, - een veilige context. <p>Ook voor cultuurwerkers in brede zin, zowel in loondienst als zelfstandig, vragen we nadrukkelijke aandacht voor fair practices, goede werkomstandigheden en eerlijke verloning.</p> <p>Zie 3.5, 4.2</p>
Culturele democratie en democratisering van cultuur	Kunsten en Cultureel Erfgoed Aanvragen voor project- en werkingssubsidies Alle types werkingen. (*) <i>Voor aanvragen werkingssubsidies Cultureel erfgoed wordt dit niet getoetst als apart aandachtspunt, maar als onderdeel van het aparte criterium rond 'maatschappelijke of culturele diversiteit'</i>	Actief vorm geven aan de democratisering van culturen voor activiteiten die de culturele democratie versterken. (Zie 3.3) Dit kan betrekking hebben op het geheel van de werking, met inbegrip van de organisatiestructuur en aansturing. Daarbij vragen we bijzondere aandacht voor experiment en innovatie en voor actieve participatie van groepen die momenteel niet bereikt worden en ondergerepresenteerd zijn. Voor Cultureelerfgoedwerking gaat het ook om de diversiteit van en mogelijke hiaten in het 'verzamelen en herkennen' van het roerende en immateriële erfgoed zelf. Internationaal voeren we een cultuurbeleid dat het universeel recht op cultuur op de voorgrond zet.
Kunst en Cultureel Erfgoed in het hart van de samenleving	Kunsten en Cultureel Erfgoed Aanvragen voor project -en werkingssubsidies Alle types werkingen	Inzetten op een duurzame samenwerking tussen cultuur en onderwijs, en cultuur en welzijn. (zie 3.4)
Gedeeld, gemengd en tijdelijk ruimtegebruik	Kunsten en Cultureel Erfgoed Aanvragen voor project -en werkingssubsidies Alle types werkingen	<ul style="list-style-type: none"> - Op een creatieve en innovatieve manier omgaan met ruimte. - Eigen culturele infrastructuur openstellen voor andere gebruikers. - Culturele invulling geven aan leegstaande ruimtes met als doel richtinggevend en inspirerend te zijn voor toekomstige bestemmingen.

Vrijwilligers	Kunsten en Cultureel Erfgoed Aanvragen voor werkingssubsidies Alle types werkingen	Een integrale visie voor het betrekken van vrijwilligers bij de werking en activiteiten van de organisatie. Hierbij is er voldoende aandacht voor omkadering en innovatieve modellen. (zie 3.6.3)
Kunstenerfgoed	Kunsten en Cultureel Erfgoed Aanvragen voor werkingssubsidies Waar relevant	Inzetten op de kwaliteitsvolle voorbereiding van toekomstige nalatenschappen, met hierbij ook aandacht voor immateriële aspecten van de kunstpraktijk. Of inspelen op hiaten in het aanbod van dienstverlening (zowel binnen het kader van een dienstverlenende rol als een collectiebeherende werking) naar het kunstenveld. Het initiatief heeft een voorbeeldstellend karakter of aantoonbare meerwaarde voor het kunsten- en erfgoedveld. (Zie 5.8)
Proeftuinen voor innovatie en experiment	Kunsten Aanvragen voor project- en werkingssubsidies Alle types werkingen	Bijdragen aan het functioneren van tijdelijke samenwerkingsverbanden in de vorm van festivals, broedplekken of laboratoria. Deze functioneren als tijdelijke en gedeelde ontwikkel-, ontmoetings- en innovatieruimtes, waar artistiek risico, work-in-progress en kennisdeling mogelijk zijn zonder bijkomende structurele productiedruk, en waar artistieke processen, formats en nieuwe vormen van kunst en samenwerking kunnen worden verdiept. Zie 4.4
Creatie	Kunsten Aanvragen voor projectsubsidies	Opdrachten geven aan kunstenaars / makers voor nieuwe creaties, waarbij kansen worden gegeven aan de ontwikkeling van originele werken, met aandacht voor het aanbieden van een gedegen omkadering. (zie 4.2, 4.3)
Waarderen van erfgoed	Cultureel Erfgoed Aanvragen voor project- en werkingssubsidies Alle types werkingen, uitgezonderd publicaties	Waarderen van erfgoed, onder meer met het oog op ontzamen en collectie-afstemming en gedragen keuzes rond immaterieel erfgoed. Voor werkingssubsidies gaat het om het inbedden van de waarderingsmethodiek in collectiewerkingen en bij het borgen van immaterieel erfgoed, of het bieden van dienstverlening daarbij. We vragen daarbij aandacht voor het participatieve proces, met name van minder vertegenwoordigde groepen. Waarderingsprojecten moeten duidelijk ingebed zijn in denkoefeningen om collectieprofielen aan te scherpen of te verbreden en onderlinge collectie-afstemming

		tussen organisaties beogen, of in denkoefeningen om de diversiteit aan immaterieel erfgoed beter te weerspiegelen. Zie 5.4
Herkomst-onderzoek	Cultureel Erfgoed Aanvragen voor project- en werkingssubsidies Waar relevant	Het kritisch screenen van collecties op mogelijke problematische herkomstgeschiedenis en, waar nodig, het voeren van diepgaand herkomstonderzoek, of het bieden van dienstverlening daarbij. Van organisaties met potentiële naziroofkunst verwachten we uitdrukkelijk dat ze hierop inzetten. Zie 5.5
Samenwerking en kennisdelen bij erfgoedpublicaties	Cultureel Erfgoed Aanvragen voor werkingssubsidies Publicaties	Onderlinge kennisdeling rond gedeelde uitdagingen, onder meer rond (digitale) publicaties en het bereiken van nieuwe lezers, en samenwerking met actoren in het cultureelerfgoedveld.
Onderzoek	Cultureel Erfgoed Aanvragen voor projectsubsidies	Onderzoek dat de structurele werking nadrukkelijk overstijgt en een brede meerwaarde heeft voor het veld, met bijzondere aandacht voor collectiegebonden onderzoek en onderzoek naar het erfgoed zelf. zie 5.10
Calamiteiten-werking	Cultureel Erfgoed Aanvragen voor werkingssubsidies Alle types werkingen, uitgezonderd publicaties	Preventieve maatregelen voor erfgoed bij calamiteiten en rampen, met aandacht voor (informatie)veiligheid, of het bieden van dienstverlening daarbij. Zie 5.3

6.3 Impulsreglementen

Vanuit Vlaanderen hernemen we impulssubsidies voor inhaalbewegingen op het vlak van digitale collectieregistratie van cultureelerfgoedcollecties. Zo kunnen organisaties inhaalbewegingen maken in de metadatering, de contextbeschrijvingen en de uitwisselbaarheid van data. Voorgaande oproepen waren succesvol en betekenden voor de sector een grote steun. We bekijken daarvoor, net als bij voorgaande oproepen, welke begeleidende rol meemoo kan betekenen en bepalen de finaliteit van deze impulsmaatregel. De financiering gebeurt binnen de projectmiddelen van het Cultureelerfgoeddecreet.

We lanceren een experimenteel reglement voor projecten rond instroom en kunstenerfgoed. We richten ons met deze impulsmaatregel op enkele specifieke noden met als doel samenwerking tussen kunsten- en erfgoedactoren te stimuleren in de omgang met kunstenerfgoed en een opstap te maken naar het verduurzamen van het kunstenerfgoedbeleid. Omdat dit aangepaste criteria vraagt, is dit moeilijk inpasbaar in de bestaande regelgeving van Kunsten of Cultureel Erfgoed. We bekijken daarom hoe we dit beleid duurzaam zullen verankeren.